

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση»

«Προγραμματικές Συμβάσεις: Το παράδειγμα του Δήμου Καλαμάτας»

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Μαρία Τσίχλη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου

Καλαμάτα, Φεβρουάριος 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο θεσμός των προγραμματικών συμβάσεων εισάγεται στην ελληνική έννομη τάξη ήδη κατά το έτος 1984¹ και εξελίχθηκε κατά το έτος 2010 με την ψήφιση του «Καλλικράτη»² και την αναδιάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης που προέκυψε από την εφαρμογή του. Στο άρθρο 100 του «Καλλικράτη» προβλέφθηκαν λοιπόν οι προγραμματικές συμβάσεις, οι οποίες αποτελούν διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες που θέτουν το γενικό πλαίσιο για την οργάνωση και διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση συγκεκριμένης κάθε φορά δραστηριότητας, παρέχοντας τη δυνατότητα στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης να συμβάλλονται με άλλα δημόσια νομικά πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και με ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συνδυάζοντας ή αλληλοσυμπληρώνοντας τις αρμοδιότητες ή τα οικονομικοτεχνικά μέσα που διαθέτουν με εκείνα του αντισυμβαλλόμενου φορέα, προκειμένου να επιτευχθεί η εκπόνηση μελετών, η κατασκευή έργων ή η παροχή υπηρεσιών που εντάσσονται στο πλέγμα των αρμοδιοτήτων και των καταστατικών τους σκοπών, κρίσιμο στοιχείο προσδιορισμού της έννοιας της προγραμματικής σύμβασης είναι ότι τα συμβαλλόμενα μέρη εκκινούν από κοινή αφετηρία συμπράττοντας, κατά το δυνατόν ισόρροπα, για την υλοποίηση προγραμμάτων ή υπηρεσιών και μελετών στο πλαίσιο κοινά εξυπηρετούμενου δημοσίου σκοπού τον οποίο είναι, εκ του νόμου, επιφορτισμένα να επιτελούν.

Οι προγραμματικές συμβάσεις του Δήμου Καλαμάτας που αποτελούν αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης της παρούσας εργασία συνέβαλαν και συνεχίζουν και συμβάλλουν, όσες βρίσκονται σε εξέλιξη, στην πολύπλευρη ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων της αλλά και των επισκεπτών της.

---

¹ Ν. 1416/1984 (ΦΕΚ 18/21-02-1984, τεύχος Α΄

² Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87/07-06-2010, τεύχος Α΄

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα Καθηγήτρια, την κα Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου, για την αμέριστη συμπαράστασή της και την καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος αλλά και κατά την εκπόνηση της παρούσης.

Θα ήθελα να αφιερώσω το παρόν πόνημα στο γιο μου Χρίστο και να τον ευχαριστήσω για την υπομονή του αυτά τα τελευταία τρία χρόνια που του στέρησα πολύτιμο χρόνο από την καθημερινότητά του για να ολοκληρώσω τον κύκλο αυτό του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	8
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η :.....	8
Η εξέλιξη του Θεσμού των Προγραμματικών Συμβάσεων	8
Προγραμματικές συμβάσεις –Νομοθετικές επιλογές	14
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η :.....	25
Χαρακτηριστικά των Προγραμματικών Συμβάσεων.....	25
Τα ειδικότερα στοιχεία των προγραμματικών συμβάσεων	26
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η :.....	41
Προγραμματικές συμβάσεις ειδικών χαρακτηριστικών (τομέων δραστηριότητας)	41
Α. Πολιτιστικού - Αθλητικού χαρακτήρα.....	41
Β. Κοινωνικού χαρακτήρα	44
Γ. Περιβαλλοντικού χαρακτήρα	47
Δ. Τεχνικού χαρακτήρα	50
Ε. Παροχής υπηρεσιών.....	51
ΣΤ. Υγειονομικού χαρακτήρα	53
ΕΝΟΤΗΤΑ 4η:.....	55
Προγραμματικές Συμβάσεις και Ελεγκτικό Συνέδριο	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο :.....	65
Α. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	65
Α.Ι. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΓΟΡΑ	65
Α.ΙΙ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ («ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ»).....	70
Α.ΙΙΙ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2021	81
Β. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΡΓΟΥ.....	88
Β.Ι. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΟΜΒΡΙΩΝ ΟΔΟΥ ΑΘΗΝΩΝ – ΝΕΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΑΠΟ ΘΟΥΡΙΑ ΕΩΣ ΝΕΔΟΝΤΑ ΠΟΤΑΜΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ – Β΄ ΦΑΣΗ.....	88

Β.ΙΙ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ ΝΟΤΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ	91
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	100

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάνοντας μία ιστορική αναδρομή, γίνεται αντιληπτό ότι δεν υφίσταται έως και σήμερα πλήρης (οργανική) αυτοτέλεια της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς αλληλεπιδρά, άλλως αλληλεξαρτάται από την Κεντρική Διοίκηση, η οποία αποτελεί, σε αρκετές περιπτώσεις τον κηδεμόνα αμφοτέρων των βαθμών τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω των πολιτικών και διοικητικών της οργάνων. Αν και δεν αποτελούν αντικείμενο της εκπνοούμενης εργασίας, ποικίλοι είναι οι παράγοντες αυτής της αλληλεπίδρασης, η οποία σε πολλές περιπτώσεις καταλήγει σε εξάρτηση της τοπικής εξουσίας από την κεντρική και αποτελεί αναγκαία συνθήκη που ακολουθεί και χαρακτηρίζει την τοπική αυτοδιοίκηση επί σειρά ετών, με τα τελευταία έτη να επιχειρείται μια προσπάθεια «ελεγχόμενης» απαγκίστρωσης των α΄ και β΄ βαθμών αυτοδιοίκησης από την κεντρική πολιτική και διοικητική σκηνή. Το κατά πόσον η εξάρτηση αυτή αποτελεί παθογένεια ή μη, το αν φέρουν ή όχι ευθύνη αιρετοί (ανεξαρτήτως του αν αυτοί προέρχονται από τα αυτοδιοικητικά στρώματα ή τα κοινοβουλευτικά) και σε ποιο ποσοστό για την τρέχουσα κατάσταση είναι κάτι το οποίο σαφώς εκτείνεται σε πολλά επίπεδα και δεν αποτελεί ερευνώμενο στόχο της παρούσης, γι' αυτό και δεν θα αναπτυχθεί κατωτέρω, αν και η εμβάθυνση στο φαινόμενο αυτό είναι μάλλον αναγκαία προκειμένου η τοπική αυτοδιοίκηση να μεταβεί σταδιακά στο επόμενο στάδιο, ήτοι αυτό της απαγκίστρωσής της από την Κεντρική Εξουσία, αναλαμβάνοντας πλείονες πρωτοβουλίες που θα συμβάλουν στην εξέλιξή της με κεντρικό γνώμονα το Δημόσιο Συμφέρον και την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου. Ήδη και κατά το πρόσφατο παρελθόν η νομοθετική εξέλιξη στόχευσε στην πρόοδο και ενίσχυση των Ο.Τ.Α. μεταβιβάζοντάς τους επιπρόσθετες αρμοδιότητες, αφαιρεθείσες σε αρκετές περιπτώσεις από την Κεντρική Διοίκηση, απαιτούνται όμως νεότερα νομοθετήματα και θέσπιση γενικότερων κατευθύνσεων από την κεντρική διοίκηση προκειμένου να αναληφθούν από τους διοικούντες και εκλεγέντες εκπροσώπους των τοπικών κοινωνιών δράσεις με σκοπό την πρόοδο των Ο.Τ.Α. Σαφώς και το εν λόγω εγχείρημα δεν είναι εύκολο, αφού η Κεντρική Εξουσία ενεργεί επί σειρά ετών ως κηδεμόνας της τοπικής αυτοδιοίκησης, ειδικώς στις περιπτώσεις κατά τις

οποίες λ.χ. κατά τις εκλογές η επιλογή των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης φέρει κομματικά κριτήρια, πλην όμως η δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών αλλά και περισσότερων ευθυνών από τους εκπροσώπους των Ο.Τ.Α. αποτελεί αναγκαία συνθήκη προόδου έτσι ώστε να βελτιστοποιηθούν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιτών, κρίνεται επιτακτική. Έτσι η δράση των Ο.Τ.Α. σχετιζόμενη με την παροχή υπηρεσιών ποιοτικού χαρακτήρα και η ενεργός συμμετοχή των στην αναπτυξιακή προσπάθεια πρόκειται να συμβάλει στην ποιοτική αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών και να επιλύσει τοπικά προβλήματα με άμεσο και στοχευμένο τρόπο δίχως να απαιτείται παρέμβαση της Κεντρικής εξουσίας, με εξαίρεση τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες οι συνθήκες έχουν ήδη διαμορφωθεί κατά τέτοιο τρόπο που η τοπική αυτοδιοίκηση δεν διαθέτει τα μέσα και τους πόρους ώστε να αντιμετωπίσει τις ανάγκες που έχουν προκύψει. Στα πλαίσια των παραπάνω καταγραφών ερευνητέο κρίνεται το κατά πόσον οι συνεργασίες αυτές, στις οποίες συμμετέχουν οι φορείς - τα πρόσωπα που επιτρέπει η κείμενη νομοθεσία, συμπράττουν νομίμως σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που τάσσει ο νόμος συνάπτοντας συμβάσεις (ήτοι προγραμματικές) ή όχι.

Για τον λόγο αυτό έχουν αξιοποιηθεί βιβλιογραφικές αναφορές, η νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδρίου και τα αποτελέσματα προσωπικής μου έρευνας σε Υπηρεσίες του Δήμου Καλαμάτας, με τις οποίες ήρθα σε επαφή και κατέγραψα τις σημαντικότερες, κατά την εκτίμησή μου, προγραμματικές συμβάσεις που αφορούν τόσο στην παροχή υπηρεσιών όσο και στην εκτέλεση έργων.

Η εκπονούμενη εργασία αναλύεται σε δύο κεφάλαια, στο θεωρητικό (Κεφάλαιο 1^ο) και στο εμπειρικό (Κεφάλαιο 2^ο). Το μεν θεωρητικό τμήμα αυτής επιμερίζεται σε τέσσερις ενότητες, στην πρώτη αναλύεται ο Θεσμός των Προγραμματικών Συμβάσεων και η νομοθεσία που τις διέπει, στη δεύτερη εξειδικεύονται και αναλύονται τα στοιχεία που προβλέπεται να έχουν σύμφωνα με το νόμο, στην τρίτη απαριθμούνται και αναλύονται τα διάφορα είδη των προγραμματικών συμβάσεων και στην τέταρτη καταγράφεται περιπτωσιολογία από τη νομολογία και το σκεπτικό των αποφάσεων του Ελεγκτικού Συνεδρίου σχετικά με τον προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο στον οποίο προβαίνει το Ελεγκτικό Συνέδριο σχετικά με τις συμβάσεις αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η:

Η εξέλιξη του Θεσμού των Προγραμματικών Συμβάσεων

Στην Ελλάδα ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980³ συντελούνται βήματα διοικητικής μεταρρύθμισης εστιάζοντας στην δημιουργία ενός αυτοδιοικητικού πεδίου διαφοροποιημένου με εκείνο του παρελθόντος φέροντος νέα χαρακτηριστικά. Στην κατεύθυνση αυτή ψηφίζεται ο Ν. 1416/1984⁴ (ΦΕΚ 18/21-2-1984 Τεύχος Α), ο οποίος εισάγει το πρώτον στην ελληνική Έννομη τάξη μια νομοθετική καινοτομία προσδοκούσα στην ευκινήσια των Ο.Τ.Α., την ενίσχυση της αυτοδιοίκησης και την ενδυνάμωση της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως προκύπτει από τον τίτλο του, με καινοτόμες για την εποχή προσπάθειες, όπως μεταξύ άλλων η κατάργηση των λιμενικών ταμείων με τις αρμοδιότητές τους να μεταφέρονται στους Ο.Τ.Α. (άρθρο 9) αλλά και οι προβλεπόμενες συμφώνως του άρθρου 11 προγραμματικές συμβάσεις σχετιζόμενες με την μελέτη και εκτέλεση έργων ή προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και για την παροχή υπηρεσιών, με τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης να μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με φορείς του δημοσίου τομέα της παραγράφου 6 του άρθρου 1 του Ν.1256/1982. Με την παραπάνω διάταξη θεσπίζεται ένα σαφές νομικό πλαίσιο δια του οποίου δίδεται, υπό προϋποθέσεις, στους Ο.Τ.Α. η δυνατότητα πραγματοποίησης δια προγραμματικών συμβάσεων επιδιώξεων που οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης θέτουν σε δημοτικό και μετέπειτα νομαρχιακό (σήμερα περιφερειακό) επίπεδο με σκοπό την προαγωγή των οραμάτων που θέτουν οι εκπρόσωποι του εκλογικού σώματος. Με άλλα λόγια, σκοπός της εισαγωγής του νέου θεσμού των προγραμματικών συμβάσεων υπήρξε η ουσιαστική συμμετοχή της τοπικής

³ Ν. 1065/1980 «Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας», Ν. 1270/1980 «Τροποποιήσεις του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα για το εκλογικό σύστημα, τη δημοτική αποκέντρωση, τη λαϊκή συμμετοχή και τη διοικητική αυτοτέλεια των Δήμων και Κοινοτήτων», ΕτΚ Α' 168.

⁴ Ο Ν. Ν. 1416/1984⁴ «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της Δημοτικής και κοινοτικής νομοθεσίας για την ενίσχυση της αποκέντρωσης και την ενδυνάμωση της τοπικής αυτοδιοίκησης», ΕτΚ Α 18, είναι εμπνευσμένος ουσιαστικά από τον Γαλλικό Νομοθέτη ο οποίος υφίσταται ήδη από το 1982 με τον Ν. L82/653/82

αυτοδιοίκησης στην αναπτυξιακή διαδικασία στην οποία εισερχόταν η μεταπολιτευτική Ελλάδα, καθώς οι εν λόγω συμβάσεις δεν ήταν παρά συμφωνίες που έθεταν το γενικό πλαίσιο αφενός μεν για την οργάνωση και διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών, αφετέρου δε για την άσκηση κρατικών δραστηριοτήτων μέσω των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης ή της καθ' ύλην αποκεντρωμένης διοίκησης.

Με τον παραπάνω τυπικό νόμο δεν εξαντλήθηκε η νομοθετική διαδικασία σχετιζόμενη με την εξέλιξη των Ο.Τ.Α., απεναντίας η θέσπιση αυτού αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο του νομοθετικού οικοδομήματος το οποίο σχετίζεται με τις προγραμματικές συμβάσεις αλλά και την αυτοδιοικητική εξέλιξη. Ακολουθώντας αυτού ψηφίστηκαν νομοθετικά κείμενα που ως σκοπό είχαν την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, της εξέλιξης της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και των συμβάσεων αυτών, ως ενδεικτικά αναφέρονται πέραν του ήδη αναφερθέντος Ν. 1416/1984, ο Ν. 1270/1982, ο Ν. 1262/1982 (τροποποιηθείς από τον Ν. 1360/1983), ο Ν. 1682/1987, ο Ν. 1832/1989, ο Ν. 2738/1999 και μεταγενέστερα ο Ν. 3463/2006 (περί Κυρώσεως του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων- που τροποποίησε το ΠΔ 410/1995 και ειδικά το άρθρο 35 αυτού), έως και το πρόσφατο παρελθόν με την εφαρμογή του Ν. 3852/2010 (γνωστότερος ως Καλλικράτης) ο οποίος ως τροποποιηθείς με το άρθρο 179 του Ν. 4555/2018, το άρθρο 96 του Ν. 4608/2019 και το άρθρο 6 του Ν. 4711/2020 ισχύει ως και σήμερα, σε εναρμόνιση με τον Ν. 4412/2016 (περί δημοσίων συμβάσεων) σε εφαρμογή από την χώρα μας της κοινοτικής οδηγίας 2014/24/Ε.Ε.

Αξιοσημείωτο τυγχάνει πως η ισχύουσα νομοθεσία αποτέλεσε την τροποποίηση του μεγάλης σπουδαιότητας Ν. 3463/2006, ο οποίος με την σειρά του και ως τροποποιήσας το νομικό πλαίσιο των προγραμματικών συμβάσεων στο άρθρο 225 προέβλεπε ότι για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και για την παροχή υπηρεσιών κάθε είδους, οι Δήμοι και οι Κοινότητες, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και τα Νομαρχιακά Διαμερίσματα των Ενιαίων Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, οι Σύνδεσμοι Δήμων και Κοινοτήτων, οι Τ.Ε.Δ.Κ., η Ε.Ν.Α.Ε., η Κ.Ε.Δ.Κ.Ε., τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα οποία συνιστούν ή στα οποία συμμετέχουν οι προαναφερόμενοι οργανισμοί και φορείς, οι

δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, τα δημοτικά και κοινοτικά ιδρύματα, καθώς και τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, περιλαμβανομένων και των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο, μεταξύ τους ή και με φορείς του δημόσιου τομέα της παρ. 6 του άρθρου 1 του Ν. 1256/1982, μεμονωμένα ή από κοινού. Στις προγραμματικές συμβάσεις, που μετέχει το Δημόσιο, μπορεί να εκπροσωπείται και από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας, στην οποία εκτελείται η προγραμματική σύμβαση. Εκ των ανωτέρω λοιπόν προκύπτει ότι με την παραπάνω διάταξη επιτράπη η συμμετοχή κοινωφελών δημοτικών και κοινοτικών επιχειρήσεων, αναπτυξιακών ανωνύμων εταιρειών, επιχειρήσεων Ο.Τ.Α. ειδικού σκοπού, Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.) με οποιαδήποτε νομική μορφή και αν λειτουργούν, επιχειρήσεων των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, των Περιφερειακών Ταμείων Ανάπτυξης, επιμελητηρίων, επιστημονικών φορέων δημοσίου δικαίου, συνεταιρισμών, ενώσεων συνεταιρισμών και εργοδοτικών και εργατοϋπαλληλικών ενώσεων, ακόμα και τραπεζών και πιστωτικών ιδρυμάτων κατόπιν απόφασης των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Περιορισμός προβλέφθηκε μόνο σε περίπτωση σύναψης προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ των φορέων και Κοινωφελών Ιδρυμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά διέθεταν σχετική εμπειρία και το καταστατικό τους προέβλεπε συνεργασία με τους φορείς αυτούς, ενώ κατά την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων που θα συνήπταν θα εθεωρούντο φορείς κατασκευής του έργου κατά την έννοια του άρθρου 3 του Ν. 1418/1984 και θα προέβαιναν στην εκτέλεση των εν λόγω συμβάσεων με τα προβλεπόμενα στις περιπτώσεις ε', στ' και ζ' του ίδιου άρθρου όργανα και υπηρεσίες που συνιστούν με αποφάσεις των Διοικητικών τους Συμβουλίων.

Περαιτέρω και ως προς το περιεχόμενο των προγραμματικών συμβάσεων αυτό δεν διαφοροποιήθηκε από το προβλεπόμενο κατά το προϊσχύσαν καθεστώς, αλλά μάλλον επαυξήθηκε και επικαιροποιήθηκε, άλλως προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα που δημιουργήθηκαν μετά την είσοδο της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση την 1^η Ιανουαρίου 2001. Ειδικότερα, σύμφωνα με το νέο καθεστώς στις

προγραμματικές συμβάσεις απαραίτητα δέον να ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης καθώς επίσης και το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του και ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης. Επιπλέον προβλέφθηκε ότι με την προγραμματική σύμβαση θα ορίζεται ο συμβαλλόμενος, στον οποίο μπορεί να ανατεθεί η διαχείριση, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων του προγράμματος μετά την ολοκλήρωσή του, εφόσον προβλέπεται αντίστοιχο στάδιο, ενώ σε περίπτωση κατά την οποία συμβαλλόμενος σε προγραμματική σύμβαση θα ανέθετε σε τρίτον τη διαχείριση, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων αυτών, η ανάθεση θα πραγματοποιοιείτο σύμφωνα με τη νομοθεσία που θα διήπε τον κατά τη σύμβαση υπόχρεο συμβαλλόμενο.

Η καινοτομία που επέφερε το νέο νομοθετικό πλαίσιο ήταν η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων φορέων για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από εθνικούς πόρους. Συγκεκριμένα, προβλέφθηκε ότι οι συμβαλλόμενοι φορείς για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων είχαν την δυνατότητα να χρηματοδοτηθούν από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων που θα χρηματοδοτούνταν αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων, ενώ προβλέφθηκε η δυνατότητα χρηματοδότησης των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν θα μετείχαν στην προγραμματική σύμβαση. Η πρόβλεψη απασχόλησης προσωπικού του ενός φορέα από τον άλλο που ίσχυε κατά το προϊσχύσαν νομικό καθεστώς επαυξήθηκε με την πρόβλεψη της δυνατότητας παραχώρησης της χρήσης ακινήτων, εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και μέσων για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων και στο πλαίσιο των συμφωνούμενων

δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων οργανισμών και φορέων.

Τέλος, εισήχθη η έννοια της προγραμματικής σύμβασης πολιτισμικής ανάπτυξης και του πολιτιστικού τέλους. Συγκεκριμένα προβλέφθηκε ότι εφόσον τα προβλεπόμενα στην προγραμματική σύμβαση έργα, προγράμματα και υπηρεσίες είναι πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως η ανάδειξη, προστασία και συντήρηση μνημείων, οι παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, η διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού, η ανέγερση και λειτουργία χώρων πολιτισμικών λειτουργιών, η υποστήριξη δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που θα αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες, θα συμμετέχει, ως συμβαλλόμενος, το Υπουργείο Πολιτισμού, οπότε στην περίπτωση αυτή η προγραμματική σύμβαση θα καλείται «προγραμματική σύμβαση πολιτισμικής ανάπτυξης» και το δυνάμενο να επιβληθεί, κατά τις σχετικές διατάξεις, τέλος ανταποδοτικού χαρακτήρα, για τη χρηματοδότηση έργων, εργασιών, προγραμμάτων και υπηρεσιών της προγραμματικής σύμβασης, καλείται «Πολιτιστικό Τέλος».

Η μεταβολή του νομικού πλαισίου των προγραμματικών συμβάσεων πραγματοποιήθηκε σε μία χρονική στιγμή κατά την οποία η Τοπική Αυτοδιοίκηση μετρούσε ήδη πολλές δεκαετίες, χαρακτηριζόταν όμως αφενός μεν από την σταδιακή υποχώρηση του κεντρικού κράτους προς όφελος της Περιφέρειας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο πλαίσιο της αρχής της επικουρικότητας, αφετέρου δε από την διαμόρφωση μιας νέας πραγματικότητας στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο που αποτυπωνόταν στο Δ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, το οποίο έθετε ως προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περιφερειακή σύγκλιση και τον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων που θα οδηγούσαν με την σειρά τους στην εδραίωση της συνοχής ανάμεσα στα κράτη – μέλη. Προκειμένου λοιπόν η Τοπική Αυτοδιοίκηση να ανταποκριθεί με επιτυχία στις αυξημένες απαιτήσεις του νέου ρόλου της έπρεπε να προβεί σε ισχυροποίηση των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης εκμεταλλευόμενη την εγγύτητα και την στενότερη επαφή που διατηρούσε με τον πολίτη υπό την προϋπόθεση να συντρέξουν δύο βασικές προϋποθέσεις, ήτοι ένα σύγχρονο και ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας καθώς και η διασφάλιση των επαρκών για την εκπλήρωση της

αποστολής πόρων. Προς το σκοπό αυτό η Κυβέρνηση Καραμανλή με τον Ν. 3424/2004⁵ (άρθρο 14 παρ. 2) επέτυχε να αντιμετωπίσει σοβαρές οικονομικές εκκρεμότητες των τότε Δήμων και Κοινοτήτων από το παρελθόν και εν συνεχεία προέβλεψε την σύσταση Επιτροπής για την σύνταξη του νέου Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα, η οποία μετά από εξήντα πέντε πολύωρες συνεδριάσεις παρέδωσε προς διαβούλευση ένα Σχέδιο Κώδικα που δεν αποτελεί απλή κωδικοποίηση, αλλά περιελάμβανε ως επί το πλείστον πρωτογενείς ρυθμίσεις με τις οποίες πραγματοποιούνται τομές στην οργάνωση και την λειτουργία των Δήμων και των Κοινοτήτων, οι οποίες θα τους καθιστούσαν ισχυρούς φορείς άσκησης τοπικής εξουσίας.

---

⁵ ΦΕΚ 102/24-5-2004 Τεύχος Α΄

Προγραμματικές συμβάσεις –Νομοθετικές επιλογές

Επιχειρώντας να προσεγγίσουμε ως έννοια τις προγραμματικές συμβάσεις, αυτές αποτελούν έγγραφες συμφωνίες που θέτουν το γενικό πλαίσιο για την οργάνωση και διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση κρατικών δραστηριοτήτων μέσω των Ο.Τ.Α. με την μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής και την παροχή υπηρεσιών στους διοικούμενους. Το ένα εκ των συμβαλλομένων μερών αποτελεί ο κύριος του έργου (άλλως φορέας της πρότασης) και είναι εκείνο το μέρος το οποίο στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του και εξαιτίας της αδυναμίας του να το επιτύχει με ίδιες ενέργειες λόγω έλλειψης των αναγκαίων μέσων συνεργάζεται με έτερο συμβαλλόμενο μέρος που καλείται δικαιούχος (άλλως φορέας υλοποίησης) το οποίο είναι υπεύθυνο εκτέλεσης του εγχειρήματος για λογαριασμό του φορέα υλοποίησης στον οποίο και μετά το πέρας των εργασιών παραδίδεται το έργο κατά πλήρη κυριότητα και ευθύνη λειτουργίας του (κύριος του έργου ή φορέας της πρότασης). Κατά την διαδικασία αυτή επιδιώκεται η παραγωγή συγκεκριμένου αποτελέσματος μέσω της κοινής δράσης των συμβαλλομένων φορέων και της ισότιμης θέσεως εκάστου μέλους, με κοινή ευθύνη των μερών και με τις συμβάσεις αυτές να αποτελούν εκφάνσεις της αυτοδιοίκησης σκοπούσες στην επίτευξη, κατά τρόπο ταχύτερο και σύννομο, των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων.

Οι προγραμματικές συμβάσεις διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τις προγραμματικές συμβάσεις έργου και τις προγραμματικές συμβάσεις υπηρεσιών, καθώς στην μεν πρώτη περίπτωση αφορούν στην εκτέλεση συγκεκριμένου έργου, στη δε δεύτερη περίπτωση σχετίζονται με την παροχή κάποιας υπηρεσίας. Έτσι στην πρώτη των παραπάνω περιπτώσεων, στο σώμα των συμβάσεων αυτών προσδιορίζεται το σχέδιο προς υλοποίηση του εκάστοτε έργου, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μερών, οι πόροι οι οποίοι πρόκειται να διατεθούν καθώς και τα ποσοστά κάθε πηγής χρηματοδότησης, ενώ ορίζεται ο φορέας στον οποίο ανατίθεται η διαχείριση, η εκμετάλλευση και η συντήρηση του μετά την ολοκλήρωση του έργου, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης του έργου και η επιτροπή παρακολούθησής του με την ταυτόχρονη τήρηση των όρων της συμβάσεως και της πορείας του

έργου αυτού. Περαιτέρω, στις περιπτώσεις παροχής υπηρεσιών θα πρέπει να μνημονεύονται τα οφέλη που θα προκύψουν δια της διαδικασίας αυτής, το διάγραμμα χρηματοδότησης και παροχής των υπηρεσιών αυτών, με άλλα λόγια δέον να καθορίζεται χρονικά η διάρκεια της παροχής των υπηρεσιών τόσο σε καθημερινή βάση όσο και κατά την διάρκεια λειτουργίας της σε βάθος χρόνου.

Η ισχύουσα διάταξη των προγραμματικών συμβάσεων αποτυπώνεται στην διάταξη του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 (ως αυτός τροποποιηθείς ισχύει σήμερα μετά και την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ).

Οι προγραμματικές συμβάσεις αφορούν, ως ήδη έχει αναφερθεί αμέσως παραπάνω, τις έγγραφες συμφωνίες σχετιζόμενες με την μελέτη και την εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και για την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους. Δίδεται λοιπόν η σχετική δυνατότητα σε δήμους, περιφέρειες, συνδέσμους δήμων, σε δίκτυα δήμων και περιφερειών του άρθρου 101, σε περιφερειακές ενώσεις δήμων, στην Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και στην Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), τα οποία συνιστούν ή στα οποία συμμετέχουν οι προαναφερόμενοι φορείς, καθώς και σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.Δ.), στα οποία συμμετέχουν ή συνιστούν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, στις δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, στην Ένωση Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Ε.Δ.Ε.Υ.Α.), οι επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α. που ανήκουν στον δημόσιο τομέα σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 1 του Ν 1256/1982 (Α' 65), στα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και στα κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κληροδοτήματα και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, η δυνατότητα να μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο ή με την Εγνατία Οδό Α.Ε. ή με τη Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (ΜΟΔ) Α.Ε. ή με την Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίων Α.Ε (ΕΤΑΔ Α.Ε.) ή με το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων ή με τον ΕΛ.Γ.Ο. - ΔΗΜΗΤΡΑ ή μεταξύ τους ή με Ν.Π.Δ.Δ. ή με τους φορείς των παρ. 1, 2, 3, 4 και 5 του άρθρου 12 του ν.4412/2016 (Α' 147), μεμονωμένα ή από κοινού.

Ειδικότερα, στις συμβάσεις προγραμματικού χαρακτήρα που συμμετέχει το Δημόσιο αυτό δύναται να εκπροσωπείται και από τον Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, στην οποία εκτελείται η προγραμματική σύμβαση, με τις παραπάνω συμβάσεις να υπόκεινται στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Στις Προγραμματικές Συμβάσεις επιτρέπεται η συμμετοχή επιχειρήσεων των Ο.Τ.Α., σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.) με οποιαδήποτε νομική μορφή και αν λειτουργούν, των Περιφερειακών Ταμείων Ανάπτυξης, επιμελητηρίων, επιστημονικών φορέων δημοσίου δικαίου, Ερευνητικών Πανεπιστημιακών Ινστιτούτων (Ε.Π.Ι.), συνεταιρισμών, ενώσεων συνεταιρισμών και εργοδοτικών και εργατοúπαλληλικών ενώσεων, σημειώνεται δε πως με απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης μπορεί να επιτρέπεται και η συμμετοχή τραπεζών και πιστωτικών ιδρυμάτων, παραλλήλως δε είναι επιτρεπτή η σύναψη προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ των φορέων της περίπτωσης α' του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 και κοινωφελών ιδρυμάτων καθώς και κληροδοτημάτων που επιδιώκουν κοινωφελείς σκοπούς που κατά την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων που συνάπτουν, θεωρούνται φορείς κατασκευής του έργου κατά την έννοια του άρθρου 3 του Ν. 1418/1984 και εκτελούν τις συμβάσεις αυτές με τα προβλεπόμενα στις περιπτώσεις ε', στ' και ζ' του ίδιου άρθρου όργανα και υπηρεσίες που συνιστούν με αποφάσεις των διοικητικών τους συμβουλίων. Σημειώνεται δε, πως σε νησιωτικούς δήμους είναι δυνατή η σύναψη προγραμματικών συμβάσεων με αντικείμενο δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος και πολιτικής προστασίας μεταξύ των φορέων της περίπτωσης α της παρ. 1 του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87) και αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών, εφόσον το μεγαλύτερο ποσοστό του εταιρικού κεφαλαίου τους κατέχει ένας από τους φορείς της περίπτωσης α και, εάν πρόκειται για δράσεις πολιτικής προστασίας και δασοπυρόσβεσης, κατόπιν σχετικής πιστοποίησης τους από την Πυροσβεστική Ακαδημία. Κατά την εκτέλεση των ως άνω προγραμματικών συμβάσεων οι ανωτέρω εταιρείες θεωρούνται φορείς κατασκευής του έργου, κατά την έννοια της παρ. 7 του άρθρου 1 του ν.

3669/2008 (ΦΕΚ Α΄ 116) και εκτελούν τις συμβάσεις αυτές με τα προβλεπόμενα στις περιπτώσεις γ, δ και ε του ίδιου άρθρου όργανα και υπηρεσίες που συνιστούν με αποφάσεις των διοικητικών τους συμβουλίων.

Επιπλέον για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων της παρ. 2 του άρθρου 44 του ν. 4412/2016 (ΦΕΚ Α΄ 147), η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ ΑΕ) μπορεί, στο πλαίσιο των συμφωνούμενων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, να συνάπτει συμβάσεις έργου με μηχανικούς της απαιτούμενης ειδικότητας, κατά παρέκκλιση του άρθρου 6 του ν. 2527/1997 (ΦΕΚ Α΄ 206) μέσω μητρώου μηχανικών που η ίδια τηρεί, με το προσωπικό που απαιτείται για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων του προηγούμενου εδαφίου να επιλέγεται αποκλειστικά μέσω του μητρώου, από Επιτροπή, η οποία συγκροτείται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου της Ε.Ε.Τ.Α.Α., μεταξύ των μηχανικών της περιφερειακής ενότητας όπου έχει έδρα ο συμβαλλόμενος ΟΤΑ.

Ως ήδη ακροθιγώς αναφέρθηκε παραπάνω, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010, στις προγραμματικές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός, το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης καθώς και ο τρόπος κάλυψης των αναγκαίων για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης λειτουργικών εξόδων, καθώς και οι λεπτομέρειες καταβολής τους. Για την εκπλήρωση του σκοπού της προγραμματικής σύμβασης, ο κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει συγκεκριμένο αντικείμενο με συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Το Όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της προγραμματικής σύμβασης πρέπει απαραίτητα να ορίζεται στις προγραμματικές συμβάσεις καθώς και οι αρμοδιότητές του και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης, ενώ με την προγραμματική σύμβαση ορίζεται ο συμβαλλόμενος στον οποίο μπορεί να ανατεθεί η διαχείριση, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων του προγράμματος μετά την ολοκλήρωσή του, εφόσον προβλέπεται αντίστοιχο στάδιο. Στην

περίπτωση δε κατά την οποία ο συμβαλλόμενος σε προγραμματική σύμβαση αναθέσει σε τρίτον τη διαχείριση, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων αυτών, η ανάθεση γίνεται σύμφωνα με τη νομοθεσία που διέπει τον κατά τη σύμβαση υπόχρεο συμβαλλόμενο. Περαιτέρω, επισημαίνεται πως οι προγραμματικές συμβάσεις μπορεί να χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή / και χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα ή τα ειδικά προγράμματα των άρθρων 69 και 71 του ν. 4509/2017 (ΦΕΚ Α΄ 201), καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων. Είναι επίσης δυνατή η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση.

Σχετικά με τον υπολογισμό της αμοιβής των συμβάσεων έργου της περ. ε΄ της παρ. 1, εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις της υπ΄ αρ. 137675/ΕΥΘΥ1016/2018 υπουργικής απόφασης (ΦΕΚ Β΄ 5968) με τον συνολικό προϋπολογισμό των συμβάσεων της παρ. 2 του άρθρου 44 του ν. 4412/2026 (ΦΕΚ Α΄ 147) να μπορεί να προσ αυξάνεται έως έξι τοις εκατό (6%) για την κάλυψη λοιπών λειτουργικών εξόδων εκτέλεσης της προγραμματικής σύμβασης.

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα προβλεπόμενα στην προγραμματική σύμβαση έργα, προγράμματα και υπηρεσίες είναι πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως η ανάδειξη, προστασία και συντήρηση μνημείων, οι παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, η διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού, η ανέγερση και λειτουργία χώρων πολιτισμικών λειτουργιών, η υποστήριξη δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες, συμμετέχει, ως συμβαλλόμενος η οικεία Περιφέρεια και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, η προγραμματική σύμβαση καλείται ως «προγραμματική σύμβαση πολιτισμικής ανάπτυξης» και δύναται να φέρει τέλος ανταποδοτικού χαρακτήρα που μπορεί να επιβληθεί, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, για τη χρηματοδότηση έργων, εργασιών, προγραμμάτων

και υπηρεσιών της προγραμματικής σύμβασης, που καλείται «Πολιτιστικό Τέλος».

Τέλος, εκτός των περιπτώσεων της παρ. 1, οι ΟΤΑ α` και β` βαθμού, οι σύνδεσμοι δήμων, τα δίκτυα δήμων και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου των ΟΤΑ μπορούν να συμβάλλονται με τους Αναπτυξιακούς Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την υλοποίηση αυτοδιοικητικών αρμοδιοτήτων και την παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Περαιτέρω θα πρέπει να υπογραμμιστεί για την πληρότητα του λόγου πως:

➤ Με τον Ν. 4412/2016 και το άρθρο 44 αυτού διευκρινίστηκε ότι για τη διεξαγωγή της διαδικασίας σύναψης, την εποπτεία και την επίβλεψη δημόσιας σύμβασης έργου ή μελέτης απαιτείται η αρμόδια τεχνική υπηρεσία κάθε αναθέτουσας αρχής να διαθέτει ελάχιστη στελέχωση που να περιλαμβάνει, ιδίως, τον ελάχιστο αριθμό προσωπικού της και τα προσόντα αυτών (ειδικότητες, εμπειρία κ.λ.π), σύμφωνα με την απόφαση του επόμενου εδαφίου, προκειμένου να μπορεί ανταποκριθεί επαρκώς στα/στις προς ανάθεση έργα/μελέτες, ανάλογα με την εκτιμώμενη αξία, το είδος, την κατηγορία τους, το μέγεθος και την πολυπλοκότητά τους. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, που εκδίδεται εντός έξι (6) μηνών από τη δημοσίευση του ως άνω νόμου, καθορίζεται η ελάχιστη στελέχωση κατά αριθμό, ειδικότητα, προσόντα των απασχολούμενων σε αυτή καθώς επίσης και οι ειδικότερες προδιαγραφές επάρκειάς της ανάλογα με την εκτιμώμενη αξία, το είδος, την κατηγορία, το μέγεθος και την πολυπλοκότητα των έργων ή των μελετών. Επιπλέον, προβλέφθηκε πως σε περίπτωση που η τεχνική υπηρεσία δεν πληροί τις προδιαγραφές επάρκειας, θεωρείται υπηρεσία που δεν έχει τεχνική επάρκεια και η διεξαγωγή της διαδικασίας σύναψης, η εποπτεία και η επίβλεψη των δημοσίων συμβάσεων, έργων ή μελετών αρμοδιότητάς της διενεργούνται με προγραμματική σύμβαση από την τεχνική υπηρεσία του εποπτεύοντος την αναθέτουσα αρχή φορέα ή της οικείας περιφέρειας ή από άλλη τεχνική υπηρεσία φορέων της Γενικής Κυβέρνησης της περίπτωσης β` της παρ.1 του άρθρου 14 του Ν.4270/2014.

Σύμφωνα με την σχετική διάταξη στην προγραμματική σύμβαση ορίζονται τουλάχιστον:

(α) το αντικείμενο της προγραμματικής σύμβασης, το πρόγραμμα εκτέλεσης της μελέτης ή υπηρεσίας και η προεκτιμώμενη συνολική δαπάνη,

(β) τα καθήκοντα που αναλαμβάνει η νέα τεχνική υπηρεσία,

(γ) ο τρόπος κάλυψης των αναγκών για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης δαπανών της νέας τεχνικής υπηρεσίας και οι λεπτομέρειες της καταβολής τους,

(δ) οι ποινικές ρήτρες και άλλες συνέπειες σε βάρος της νέας τεχνικής υπηρεσίας που επιβάλλονται σε περίπτωση υπαίτιας πλημμελούς εκπλήρωσης της εντολής,

(ε) οι όροι διαπίστωσης της εκπλήρωσης των καθηκόντων της νέας τεχνικής υπηρεσίας και της λήξης της προγραμματικής σύμβασης,

(στ) ο τρόπος και οι όροι χρηματοδότησης των συμβάσεων που θα αναθέτει η νέα τεχνική υπηρεσία,

(ζ) οι όροι άσκησης του τεχνικού, οικονομικού και λογιστικού ελέγχου του κυρίου του έργου κατά τις φάσεις εκπλήρωσης της σύμβασης και

(η) οι πράξεις και ενέργειες της νέας τεχνικής υπηρεσίας πριν από τις οποίες απαιτείται η προηγούμενη έγκριση του κυρίου του έργου.

Επισημαίνεται δε πως για τις τεχνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης α` και β` βαθμού που δεν έχουν τεχνική επάρκεια ή έχουν τεχνική επάρκεια, αλλά καλούνται να υλοποιήσουν μελέτες και έργα, για τις ανάγκες των οποίων δεν έχουν το απαιτούμενο τεχνικό προσωπικό, μπορούν, ύστερα από βεβαίωση του Προϊσταμένου της οικείας τεχνικής υπηρεσίας ή, σε περίπτωση έλλειψης αυτού, ύστερα από βεβαίωση δημάρχου, να συνάπτουν προγραμματική σύμβαση κατά τις διατάξεις των άρθρων 12 και 44 του Ν. 4412/2016 (ΦΕΚ Α' 147) με την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, τους Αναπτυξιακούς Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα Δίκτυα Δήμων, τον Οργανισμό Ανάπτυξης Κρήτης ΑΕ και τη Μονάδα Οργάνωσης Διαχείρισης ΑΕ (Μ.Ο.Δ. Α.Ε.), εφόσον οι εν λόγω φορείς διαθέτουν τεχνικές υπηρεσίες με την απαιτούμενη τεχνική επάρκεια. Επισημαίνεται πως η αναθέτουσα αρχή ευθύνεται έναντι του κυρίου του έργου για την καλή εκτέλεση των καθηκόντων της και έναντι των τρίτων ευθύνεται εις ολόκληρον με τον κύριο του έργου και πως αν στην προγραμματική σύμβασή δεν ορίζεται διαφορετικά, εκπροσωπεί δικαστικώς

και εξωδίκως τον κύριο του έργου έναντι των τρίτων κατά την ενάσκηση των καθηκόντων της έως την λήξη της σύμβασης.

➤ Αλλαγή του θεσμικού πλαισίου από το άρθρ. 74 του ν. 4483/2017 ο οποίος και τροποποίησε το άρθρ. 100 του ν. 3852/2010 προβλέποντας την αντικατάσταση των εδαφίων α' και β' της παρ. 1α του άρθρου 100 του ν. 3852/2010 που πλέον προβλέπουν ότι για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και για την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους, οι Δήμοι, οι Περιφέρειες, οι σύνδεσμοι Δήμων, τα δίκτυα Δήμων και Περιφερειών του άρθρου 101, οι Περιφερειακές Ενώσεις Δήμων, η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου τα οποία συνιστούν ή στα οποία συμμετέχουν οι προαναφερόμενοι φορείς, καθώς και Ν.Π.Ι.Δ. στα οποία συμμετέχουν ή συνιστούν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών, οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, η Ένωση Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Ε.Δ.Ε.Υ.Α.), οι επιχειρήσεις Ο.Τ.Α., σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, τα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στα οποία περιλαμβάνονται και τα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο, μεταξύ τους ή και με φορείς του δημόσιου τομέα της παρ. 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982, μεμονωμένα ή από κοινού με τις προγραμματικές συμβάσεις, που μετέχει το Δημόσιο, να μπορεί να εκπροσωπείται και από τον Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης στην οποία εκτελείται η προγραμματική σύμβαση».

➤ Περαιτέρω με τον Ν . 4555/2018 και το άρθρο 179 (γνωστότερος ως «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι») τροποποιήθηκε το άρθρ. 110 ν. 3852/2010 και προβλέπεται πλέον πως για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και για την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους, οι δήμοι, οι περιφέρειες, οι σύνδεσμοι δήμων, τα δίκτυα δήμων και περιφερειών του άρθρου 101, οι περιφερειακές ενώσεις δήμων, η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου τα οποία συνιστούν ή στα οποία συμμετέχουν οι προαναφερόμενοι φορείς, καθώς και Ν.Π.Ι.Δ. στα

οποία συμμετέχουν ή συνιστούν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών, οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, η Ένωση Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Ε.Δ.Ε.Υ.Α.), οι επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α. που ανήκουν στο δημόσιο τομέα σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982 όπως ισχύει, τα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στα οποία περιλαμβάνονται και τα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο ή με την Εγνατία Οδό Α.Ε. ή με τη Μ.Ο.Δ. Α.Ε. ή με την Ε.Τ.Α.Δ. ή με το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων ή μεταξύ τους ή και με νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου ή με τους φορείς των παραγράφων 1, 2, 3, 4 και 5 του άρθρου 12 του ν. 4412/2016 (Α` 147), μεμονωμένα ή από κοινού. Στις παραπάνω συμβάσεις διενεργείται προσυμβατικός έλεγχος νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία (άρθρο 36 του Ν. 4129/2013), αν ένας εκ των συμβαλλομένων είναι το Δημόσιο ή εποπτευόμενος φορέας του, η προγραμματική σύμβαση δεν υπόκειται στον υποχρεωτικό έλεγχο νομιμότητας του άρθρου 225.

Επιπλέον, στην παράγραφο 1 του άρθρου 100 προστέθηκε η περίπτωση ε` κατά την οποία η Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. δύναται με προγραμματική σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ αυτής και δήμου που δεν έχει τεχνική επάρκεια ή σε δήμους που έχουν τεχνική επάρκεια, δεν διαθέτουν όμως τεχνικό υπάλληλο της απαιτούμενης ειδικότητας, να αναλαμβάνει τη διεξαγωγή της διαδικασίας σύναψης, εποπτείας και επίβλεψης δημοσίων συμβάσεων μελετών του δήμου αυτού. Περαιτέρω, αντικαταστάθηκε η περίπτωση Α` της παρ. 2 του άρθρου 100 του ν. 3852/2010 και πλέον προβλέπεται πως στις προγραμματικές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός, το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης, καθώς και ο τρόπος κάλυψης των αναγκών για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης λειτουργικών εξόδων,

καθώς και οι λεπτομέρειες καταβολής τους, ενώ για την εκπλήρωση του σκοπού της προγραμματικής σύμβασης ο κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει συγκεκριμένο αντικείμενο με συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Επισημαίνεται δε ότι το Όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της προγραμματικής σύμβασης ορίζεται απαραίτητα στις προγραμματικές συμβάσεις καθώς επίσης και οι αρμοδιότητές του αλλά και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης.

➤ Σύμφωνα με την τελευταία τροποποίηση στο θεσμικό πλαίσιο των Προγραμματικών Συμβάσεων προβλέφθηκε με το άρθρ. 96 Ν. 4604/2019 η τροποποίηση του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 όπου στην περίπτωση α΄ της παρ. 1 του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010, όπως η περίπτωση αυτή αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 179 του Ν. 4555/2018, διαγράφηκαν οι λέξεις «ιδιωτικού ή» από τη φράση «ή και με νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου ή με τους φορείς των παραγράφων 1, 2, 3, 4, και 5 του άρθρου 12 του ν. 4412/2016 (ΦΕΚ Α΄ 147), μεμονωμένα ή από κοινού».

➤ Με τον Ν. 4700/29.06.2020⁶ με τίτλο « *Ενιαίο κείμενο Δικονομίας για το Ελεγκτικό Συνέδριο, ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο για τον προσυμβατικό έλεγχο, τροποποιήσεις στον Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, διατάξεις για την αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις*» καθορίστηκαν ζητήματα που σχετίζονται με το δικονομικό σκέλος λειτουργίας του Ε.Σ., γενικές αρχές που διέπουν την λειτουργία του, κ.λπ. ζητήματα, ενώ με τον παραπάνω νόμο καθορίστηκαν και ζητήματα σχετιζόμενα με τον προδικαστικό έλεγχο, πότε είναι υποχρεωτικός και υπό ποιες προϋποθέσεις (άρθρα 324 - 327) που θα αναφερθούν κατωτέρω.

Περαιτέρω και με βάση λοιπόν τα όσα αναφέρθηκαν ήδη στο άρθρο 100 του Ν. 3852/2010 (ως τροποποιηθείς ο νόμος αυτός ισχύει σήμερα), παρατηρείται πως οι δήμοι, οι περιφέρειες, οι σύνδεσμοι δήμων, τα δίκτυα αυτών αλλά και των περιφερειών του άρθρου 101, οι περιφερειακές ενώσεις δήμων, η Κ.Ε.Δ.Ε., η Ένωση Περιφερειών Ελλάδος, τα Ν.Π.Δ.Δ., δημοτικές επιχειρήσεις αποχέτευσης και ύδρευσης, επιχειρήσεις Ο.Τ.Α. που ανήκουν στον Δημόσιο Τομέα κ.λπ. μπορούν, άλλως είναι στην διακριτική τους

---

⁶ Ως ισχύει σήμερα μετά και την τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 4722/2020 (ΦΕΚ Α 127-29.06.2020).

ευχέρεια και σε κάθε περίπτωση δύνανται έχοντας το δικαίωμα επιλογής με ότι αυτό συνεπάγεται, να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με άλλα νομικά πρόσωπα, τα οποία ρητώς και περιοριστικώς αναφέρονται στην διάταξη του Νόμου ενεργώντας συμμετοχικά. Προκύπτει των ανωτέρω ότι οι προγραμματικές συμβάσεις αποτελούν συμφωνίες οι οποίες και θέτουν το γενικό πλαίσιο που αφορά την οργάνωση, την διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση συγκεκριμένης δραστηριότητας μέσω των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης οποιασδήποτε βαθμίδας ενώ εισάγεται και η έννοια της «οιονεί αυτεπιστασίας», καθώς δεν νοείται σύναψη προγραμματικής σύμβασης για εκτέλεση με ίδια μέσα, έργου, με την έννοια αυτή να προβλέπεται στα άρθρα 12 & 247 -248 του Ν. 4412/2016. Με αυτές παρέχεται η δυνατότητα στην τελευταία, συνάπτοντας σχετικές συμφωνίες, οι οποίες και θέτουν το γενικό πλαίσιο που αφορά την οργάνωση, την διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση συγκεκριμένης δραστηριότητας μέσω των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, να προωθήσουν την εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου και την βελτίωση των όρων διαβίωσης των διοικουμένων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η:

Χαρακτηριστικά των Προγραμματικών Συμβάσεων

Κατά τα προβλεπόμενα στην κείμενη νομοθεσία και δη στην διάταξη του άρθρου 100 και την παράγραφο 2α ως τροποποιηθείσα ισχύει σήμερα, το νομοθετικό πλαίσιο προκειμένου να χαρακτηριστεί μια σύμβαση ως πληρούσα τα κριτήρια της προγραμματικής είναι σαφές και περιοριστικά αναφερόμενο στην παραπάνω διάταξη, γεγονός που αυτομάτως σηματοδοτεί πως οιαδήποτε παρέκκλιση οιασδήποτε προϋπόθεσης θέτει αυτομάτως την σύμβαση εκτός πλαισίου και παύει να την χαρακτηρίζει ως προγραμματική. Για τον παραπάνω λόγο λοιπόν, στην διάταξη αναφέρεται ρητώς η λέξη «απαραίτητα» οριοθετώντας και ορίζοντας συνάμα τόσο τις προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηριστεί ως τέτοια, όσο και τις παραλείψεις οι οποίες ενδέχεται να στερήσουν τον προγραμματικό χαρακτήρα της σύμβασής αυτής.

Στην κείμενη νομοθεσία αναφέρονται περιοριστικώς τα στοιχεία εκείνα που οδηγούν στον χαρακτηρισμό της σύμβασής ως προγραμματικού χαρακτήρα και είναι τα ακόλουθα :

- Το αντικείμενο της σύμβασης
- Ο σκοπός
- Το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών
- Ο προϋπολογισμός του
- Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων
- Το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης
- Οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις
- Η διάρκεια της σύμβασης

- Ο τρόπος κάλυψης των αναγκών για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης λειτουργικών εξόδων, καθώς και οι λεπτομέρειες καταβολής τους

Τα ειδικότερα στοιχεία των προγραμματικών συμβάσεων

A. Δοθέντος ότι οι περισσότερες των αμέσως ανωτέρω αναφερομένων εννοιών είναι ευκόλως αντιληπτές (λ.χ. σύμβαση, διάρκεια αυτής, προϋπολογισμός, δικαιώματα και υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κ.λπ. έννοιες) θα ήταν ορθό να προσεγγιστεί, ως πιο γενικό των ήδη αναφερομένων παραπάνω όρων, το στοιχείο του σκοπού των προγραμματικών συμβάσεων, ήτοι το τι επιδιώκουν οι συνεργασίες αυτές.

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί και να ερμηνεύσει ως σκοπό των προγραμματικών συμβάσεων την προσπάθεια που καταβάλλεται από τα μετέχοντα μέρη προκειμένου να διευκολύνουν την παροχή υπηρεσιών αναπτυξιακού χαρακτήρα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο με απώτερο σκοπό να αποφευχθούν γραφειοκρατικά εμπόδια, η έλλειψη προσωπικού καθώς και απρόβλεπτοι παράγοντες οι οποίοι ενδεχομένως θα καθυστερήσουν την εξέλιξη των έργων των οποίων τελικός αποδέκτης είναι ο πολίτης. Με άλλα λόγια πρόκειται για ένα συμμετοχικό και ισότιμο εγχείρημα των μετεχόντων μερών, δια του οποίου και επιδιώκεται η ανάπτυξη μιας τοπικής κοινωνίας με κοινό σημείο εκκίνησης, με τα φορτία συμμετοχής καθενός μετέχοντος να κατανέμονται ομοίως αποκλεισμένου του προσδοκώμενου υλικού κέρδους.

B. Γίνεται αντιληπτό πως η προγραμματική σύμβαση λύει ζητήματα εκπόνησης μελέτης και γενικότερης αντιμετώπισης αναφούντων ζητημάτων κάθε προπαρασκευαστικού αλλά και κατά την διάρκεια κατασκευής έργου το οποίο ο κύριος του έργου αδυνατεί να εκπονήσει και να επιμεληθεί. Ακριβώς αυτός ο παράγοντας είναι ένα ουσιαστικό και βασικότατο κριτήριο το οποίο και θα χαρακτηρίσει το αν μια σύμβαση φέρει χαρακτήρα προγραμματικό ή μη, καθώς η έλλειψη κάποιας ή κάποιων προϋποθέσεων ενδέχεται να στερήσει της σύμβασως τον προγραμματικό της χαρακτήρα, οπότε και ενδέχεται η σύμβαση αυτή από προγραμματική να χαρακτηριστεί ως σύμβαση άλλου χαρακτήρα.

Για την απάντηση στο ερώτημα που σχετίζεται με το κατά πόσο μια σύμβαση χαρακτηρίζεται ως προγραμματική θα πρέπει να εξετάζονται, σε κάθε περίπτωση, το κατά πόσον :

-Ο κύριος του έργου δεν δύναται αντικειμενικώς να επιτύχει την υλοποίηση ενός έργου ή μιας μελέτης την οποία επιδιώκει, οπότε και στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η σύναψη προγραμματικής σύμβασης του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010, ως τροποποιηθείς ισχύει, καθώς με την παραπάνω διάταξη αυτές ακριβώς οι συμβάσεις αποτελούν συμφωνίες που καθορίζουν το πλαίσιο άσκησης δραστηριότητας, απολύτως καθορισμένης μέσω των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης που διευκολύνουν γραφειοκρατικά εμπόδια, έλλειψη προσωπικού, που επιβραδύνουν, δυσχεραίνουν ενδεχομένως και ματαιώνουν την εκτέλεση των έργων και καθυστερούν την ανάπτυξη περιοχών.

-Ο κύριος του έργου δεν διαθέτει συγκροτημένη υπηρεσία προκειμένου να επιτύχει τον επιδιωκόμενο στόχο του, οπότε και καταφεύγει στην υπογραφή προγραμματικής συμβάσεως προσδοκώντας μέσω της συνεργασίας με έτερο συμβαλλόμενο να επιτύχει την θεραπεία του προβλήματος ώστε να επιτύχει την υλοποίησή του, οπότε και στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η σύναψη προγραμματικής σύμβασης του άρθρου 99 του Ν. 3852/2010.

-Η έλλειψη προσωπικού από τον κύριο του έργου δίδει την δυνατότητα στον τελευταίο να καταφύγει στην σύναψη προγραμματικής συμβάσεως η οποία και θα περιλαμβάνει το αντικείμενο της προγραμματικής σύμβασης, το πρόγραμμα εκτέλεσης της μελέτης ή υπηρεσίας και την εκτιμώμενη συνολική δαπάνη, τα καθήκοντα που αναλαμβάνει η νέα τεχνική υπηρεσία, τον τρόπο κάλυψης των αναγκών για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης δαπανών της νέας τεχνικής υπηρεσίας και τις λεπτομέρειες καταβολής τους, ποινικές ρήτρες σε περίπτωση πλημμελούς εκπλήρωσης των καθηκόντων αυτής, τους όρους άσκησης τεχνικού, οικονομικού και λογιστικού ελέγχου κ.λπ. οπότε και στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η σύναψη προγραμματικής σύμβασης των άρθρων 44 και 247 του Ν. 4412/2016.

Σχηματικώς η ακολουθητέα διαδικασία έχει ως ακολούθως:

Αντιμετώπιση προβλημάτων

πλήρης αδυναμία → προγραμματική σύμβαση άρθρου 100

έλλειψη συγκροτημένης
υπηρεσίας ή και
αποφαινομένων οργάνων

Διαδημοτική / διαβαθμιδική
σύμβαση άρθρου 99

έλλειψη προσωπικού

Συμπληρωματικώς λοιπόν των όσων ήδη έχουν αναπτυχθεί, η πλήρωση των παραπάνω προϋποθέσεων είναι απαραίτητη, καθώς ο επιδιωκόμενος σκοπός τον οποίο η σύμβαση θα πρέπει να εκπληρώσει θα πρέπει να μη δύναται να εκπληρωθεί δι' άλλου τρόπου παρά μόνο δι' αυτής, ήτοι δια της προγραμματικής συμβάσεως και τούτο καθώς σε αντίθετη περίπτωση υφίσταται ζήτημα νομιμότητας ως προς την σύμβαση αυτή καθ' εαυτή δυνάμενη να απολέσει τον προγραμματικό της χαρακτήρα .

Συνεχίζοντας θα πρέπει να σημειωθούν ορισμένα στοιχεία τα οποία και σε κάθε περίπτωση οφείλουν τα συμπράττοντα μέρη να αποδέχονται με την παράβαση των οποίων είτε να θέτει εν αμφιβόλω την ίδια την προγραμματική σύμβαση είτε να αλλοιώνει τον χαρακτήρα αυτής. Είναι σαφές πως τα συμπράττοντα της συμβάσεως μέρη έχουν ισότιμη θέση και όχι θέση υπεροχής ή υποταγής το ένα συγκριτικά του άλλου. Η ισότιμη θέση αποτελεί αμάχητο τεκμήριο και εγγυητή του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, καθώς ο τελικός σκοπός που είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος μόνο με συμπράττοντα κατά τον αυτό τρόπο μέρη δύναται να επιτευχθεί. Έτσι και για την εκπλήρωση του σκοπού της προγραμματικής σύμβασης, κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει συγκεκριμένο αντικείμενο με συγκεκριμένες

υποχρεώσεις με το Όργανο Παρακολούθησης (Οράτε περ. 2^α του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 - πρέπει απαραίτητα να ορίζεται στις προγραμματικές συμβάσεις καθώς και οι αρμοδιότητές του και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης) να αποκτά ουσιαστικό λόγο ύπαρξης και εγγυητή της εξέλιξης της σύμβασεως αυτής κατά τον επιδιωκόμενο σκοπό της .

Γ. Οι προγραμματικές συμβάσεις αποτελούν διέξοδο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο κύριος του έργου επιδιώκει την εκτέλεση αυτού ή μιας υπηρεσίας, πλην όμως για λόγους που διαφεύγουν της σφαίρας του αδυνατεί αντικειμενικά και να αποπειραθεί του εγχειρήματος. Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η αυτοδιοίκηση πράγματι επιθυμεί να παράξει έργο πλην όμως, είτε εξαιτίας ελλείψεων μέσων και προσωπικού είτε για αλλότριους και εξωγενείς παράγοντες, δεν καταφέρνει να μετουσιώσει τις επιδιώξεις της σε έργο ή υπηρεσίες. Έτσι οι δήμοι, οι περιφέρειες, οι σύνδεσμοι δήμων, τα δίκτυα δήμων και περιφερειών του άρθρου 101, οι περιφερειακές ενώσεις δήμων, η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), τα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ιδ.Δ.), στα οποία συμμετέχουν ή συνιστούν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, η Ένωση Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Ε.Δ.Ε.Υ.Α.), οι επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α. που ανήκουν στον δημόσιο τομέα, τα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, έχουν την δυνατότητα σύναψης προγραμματικών συμβάσεων με γνώμονα την πρόοδο του δημοσίου συμφέροντος.

Ήδη παραπάνω παρατέθηκαν τα στοιχεία εκείνα που κρίνονται απαραίτητα έτσι ώστε να χαρακτηριστεί μια σύμβαση ως προγραμματική, παρατηρείται όμως σε αρκετές περιπτώσεις, και τούτο μας το διδάσκουν οι σχετικές αποφάσεις του Ε.Σ. (Οράτε παραπάνω), κατά τις οποίες, καίτοι μια σύμβαση φέρει, τουλάχιστον κατά τα αναγραφόμενα, προγραμματικό χαρακτήρα, εντούτοις εν τοις πράγμασι διαφοροποιείται από τον προσδοκώμενο προγραμματικό της χαρακτήρα εμφανίζοντας άλλα στοιχεία

που της στερούν τον χαρακτήρα αυτό. Το Ε.Σ. έχει εξουσιοδοτηθεί στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας των συμβάσεων αυτών και είναι το αρμόδιο όργανο που θα εξετάσει και θα αποφανθεί περί του προγραμματικού χαρακτήρα της συμβάσεως. Η εκχωρούμενη αρμοδιότητα του Ε.Σ. είναι απολύτως λογική, αφ' ής στιγμής υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες είτε εξαιτίας των συγκεκριμένων και απαιτούμενων κριτηρίων είτε για άλλους λόγους ο καθορισμός της συμβάσεως ως προγραμματικού χαρακτήρα είναι εσφαλμένος και εγείρει ζητήματα ως προς την εφαρμογή τους.

Ειδικότερα, με επιμέλεια του κυρίου του έργου οφείλεται να παρασχεθεί στο ελεγκτικό όργανο το σχέδιο το οποίο σχετίζεται με την προγραμματική σύμβαση που περιλαμβάνει τις εγκριτικές αποφάσεις των συμβαλλομένων μερών καθώς και το σχέδιο της προγραμματικής συμβάσεως, ο δε έλεγχος της εκάστοτε προγραμματικής συμβάσεως διαχέεται στις πράξεις της διαδικασίας συνάψεώς της όπως επίσης και στην διαπίστωση της ύπαρξης (ή μη) στο σχέδιο της εκπονούμενης προγραμματικής σύμβασης του κατά νόμο απαιτούμενου περιεχομένου της. Εξετάζεται το αν καθορίστηκε κατά τρόπο ακριβή, σαφή και πλήρως ορισμένο το αντικείμενο της συμβάσεως, ο σκοπός αυτής και το περιεχόμενο των έργων με τα οποία αυτή σχετίζεται και των οποίων επιδιώκει την εκτέλεση, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα καθώς και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, ο χρόνος που απαιτείται για την εκτέλεση της συμβάσεως και η διάρκειά της, οι πόροι που θα εξασφαλιστούν προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος στόχος, το όργανο παρακολούθησης και οι ρήτρες σε βάρος του μέρους εκείνου το οποίο δεν θα εκτελέσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις κατά τον προσήκοντα τρόπο ως αυτός προκύπτει από την μεταξύ των συμπραττόντων μερών.

Στο σημείο αυτό και έχοντας ήδη αναπτύξει το νομικό πλαίσιο το οποίο ισχύει περί των προγραμματικών συμβάσεων θα πρέπει, για την πληρότητα του λόγου, να αναφερθούν οι λόγοι για τους οποίους υπήρξε τελικώς νομοθετική πρόβλεψη για τις ισχύουσες τυπικές διατάξεις νόμου σχετιζόμενες με τις δημόσιες αλλά και τις προγραμματικές συμβάσεις. Από το 2010, το Ε.Κ. με σχετικό του ψήφισμα άσκησε έντονη κριτική στα Κράτη μέλη της Ε.Ε. σχετικώς με τον τρόπο εφαρμογής του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων καθώς θεώρησε πως δεν επιτεύχθηκαν οι επιδιωκόμενοι στόχοι

των Οδηγιών 2004/17/Ε.Κ. και 2004/18/Ε.Κ. οπότε και επέμεινε στην απλούστευση των δημοσίων συμβάσεων. Το Ε.Κ. άσκησε εντονότατη κριτική ως προς τον τρόπο εφαρμογής των δημοσίων συμβάσεων, με τις αποφάσεις των εθνικών και ευρωπαϊκών Δικαστηρίων να καταδεικνύουν το δυσνόητο καθεστώς των δημοσίων συμβάσεων. Έτσι και ενόψει των νέων δημοσιονομικών πολιτικών, συνεπεία της κρίσης, το Ε.Κ. κάλεσε την Επιτροπή όπως αναθεωρήσει το πλαίσιο των συμβάσεων παραχώρησης, τις συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα έτσι ώστε ο ιδιωτικός τομέας να επιφέρει το μέγιστο δυνατόν στον δημόσιο.

Το Ε.Κ. θεώρησε αναγκαία την αναθεώρηση – αναβάθμιση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων προκειμένου να συμβάλλει ουσιαστικώς στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη της Ε.Ε. Δύο χρόνια αργότερα, το 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με ανακοίνωσή της όρισε τα πλαίσια για τις ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις με τις οποίες τίθεται το πλαίσιο απλοποίησης του τρόπου διεξαγωγής των δημόσιων προμηθειών, να περιοριστούν οι απώλειες (σε αγαθά, υπηρεσίες και έργα) και να διασφαλιστεί καλύτερη ποιότητα αγαθών και υπηρεσιών σε χαμηλότερες τιμές. Με τον τρόπο αυτό απλοποιήθηκε η λειτουργία των επιχειρήσεων και ενισχύθηκε η διαφάνεια των διαγωνισμών, η δυνατότητα πρόσβασης εταιριών ενδιαφερομένων για τους διαγωνισμούς, μειώθηκαν τα έξοδα με το νομοθετικό πλαίσιο να συμπληρώνεται με την Οδηγία 89/665/ΕΟΚ29 που θέτει ως στόχο την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας 2004/18/ΕΚ για το συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, προβλέποντας την υποχρέωση των Κρατών Μελών να καθιερώσουν αποτελεσματικές και γρήγορες εθνικές διαδικασίες προσφυγής σε περίπτωση παράβασης αυτών των διατάξεων.

Σύμφωνα με την παραπάνω Οδηγία, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι αναθέτουσες αρχές λαμβάνουν αποφάσεις, κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου περί δημοσίων συμβάσεων, σε περιπτώσεις προσφυγής των θιγομένων, οι προσφυγές αυτές καθ' εαυτές και οι διαδικασίες εν γένει προσφυγών στα Κράτη – μέλη θα πρέπει να επιταχύνονται παρέχοντας στα αρμόδια όργανα τη δυνατότητα λήψης προσωρινών ασφαλιστικών μέτρων, ακύρωσης των παράνομων αποφάσεων, καθώς και καταβολής αποζημίωσης

στους ζημιωθέντες. Παράλληλα και στις περιπτώσεις που η Επιτροπή κρίνει ότι έχει διαπραχθεί παραβίαση των κοινοτικών διατάξεων κατά τη διάρκεια μιας διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης, έχει τη δυνατότητα και σε χρόνο προγενέστερο της συμβάσεως αυτής να αιτηθεί από το Κράτος Μέλος να τερματίσει την παραβίαση αυτή, με την σύμβαση αυτή να μην δύναται να παράγει έννομα αποτελέσματα. Επισημαίνεται επιπροσθέτως πως με την Απόφαση 87/305/ΕΟΚ30 της Ε.Ε., συστήθηκε γνωμοδοτική επιτροπή με αρμοδιότητα την διαφάνεια των δημοσίων συμβάσεων, με την Επιτροπή ταύτη να εποπτεύει τη λειτουργία των ευρωπαϊκών οδηγιών, και να επιδιώκει την εφαρμογή τους κατά τρόπο κοινό από τα Κράτη Μέλη, με αρμοδιότητά της την εξέταση καταγγελιών θιγομένων επιχειρήσεων οι οποίες φρονούν πως αδικήθηκαν κατά την διαδικασία συνάψεως μιας δημόσιας σύμβασης.

Ο Ν. 4412/2016 αποτελεί την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις δημόσιες προμήθειες και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (L94) και της Οδηγίας 2014/25/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις προμήθειες φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και την κατάργηση οδηγίας 2004/17/ΕΚ. Αποτελεί την κωδικοποίηση της νομοθεσίας σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής κοινοτικών οδηγιών για τις διαδικασίες προγραμματισμού, ανάθεσης, σύναψης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων έργων, μελετών, παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών, προμηθειών και λοιπών υπηρεσιών καθώς και για τον συντονισμό, την εποπτεία και τον έλεγχο της λειτουργίας του τομέα των δημοσίων συμβάσεων και για τη διοικητική διαδικασία επίλυσης των διαφορών που ανακύπτουν κατά το στάδιο που προηγείται της σύναψης των συμβάσεων δημοσίων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, έπειτα από την άσκηση προδικαστικής προσφυγής, παράλληλα δε, σε ειδικό κεφάλαιο κωδικοποιείται αντίστοιχα όλο το θεσμικό πλαίσιο για διαγωνισμούς κάτω από τα όρια των διεθνών συμβάσεων.

Με τον Ν. 4412/2016 εισάγονται καινοτομίες με στόχο τον υγιή ανταγωνισμό, την διαφάνεια σύμφωνα με τις αρχές που διέπουν το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων επιπροσθέτως των παραπάνω δε:

- Δίδεται έμφαση στα συστήματα ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων μέσω του ανταγωνιστικού διαλόγου και της ανταγωνιστικής διαδικασίας με διαπραγμάτευση.
- Διευρύνεται η χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Μειώνεται ο διοικητικός φόρτος που απορρέει από την ανάγκη προσκόμισης σημαντικού αριθμού πιστοποιητικών ή άλλων εγγράφων που σχετίζονται με τα κριτήρια αποκλεισμού και τα κριτήρια επιλογής και καθίσταται υποχρεωτική η χρήση του e- Certis, ηλεκτρονικού συστήματος σκοπός του οποίου είναι η διευκόλυνση της ανταλλαγής πιστοποιητικών και άλλων αποδεικτικών εγγράφων.
- Οι προθεσμίες για την υποβολή των προσφορών συντέμνονται με σκοπό την επιτάχυνση των διαδικασιών, παρέχοντας ωστόσο επαρκή χρόνο στους οικονομικούς φορείς να καταρτίσουν και να υποβάλουν την προσφορά τους.
- Εισάγεται ηλεκτρονική διαδικασία με την οποία επιτρέπεται στις Αναθέτουσες Αρχές να έχουν στη διάθεσή τους ένα μεγάλο φάσμα προσφορών εξασφαλίζοντας την καλλίτερη δυνατή χρησιμοποίηση των δημόσιων πόρων, αυξάνοντας τον ανταγωνισμό.
- Ενθαρρύνεται η δημιουργία κεντρικού συστήματος δημοσίων συμβάσεων, οπότε και για την καλύτερη διαχείριση των διαδικασιών των δημοσίων συμβάσεων, δημιουργούνται Κεντρικές Αρχές Αγορών, με στόχο την επίτευξη οικονομιών κλίμακας και τη μείωση του κόστους συναλλαγής, με αρμοδιότητα τον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό, το συντονισμό, καθώς και την παροχή συγκεντρωτικών και επικουρικών δραστηριοτήτων αγορών.
- Εντάσσονται περιβαλλοντικές, κοινωνικές και εργατικές απαιτήσεις στις διαδικασίες ανάθεσης και εκτέλεσης. Ο έλεγχος της τήρησης των διατάξεων του περιβαλλοντικού, κοινωνικού και εργατικού δικαίου διενεργείται στα ενδεδειγμένα στάδια της διαδικασίας ανάθεσης της δημόσιας σύμβασης κατά την εφαρμογή των κριτηρίων που διέπουν την επιλογή των αναδόχων και κατά την εφαρμογή των κριτηρίων αποκλεισμού.

- Κατά την εκτέλεση των δημόσιων συμβάσεων οι οικονομικοί φορείς υποχρεούνται να τηρούν τις ισχύουσες υποχρεώσεις στους τομείς του περιβαλλοντικού, κοινωνικού και εργατικού δικαίου, που έχουν θεσπισθεί με το δίκαιο της Ένωσης, το εθνικό δίκαιο, συλλογικές συμβάσεις ή διεθνείς διατάξεις περιβαλλοντικού, κοινωνικού και εργατικού δικαίου.

Με βάση λοιπόν τα ήδη αναπτυχθέντα, οι προγραμματικές συμβάσεις αποτελούν μια νομοθετικά θεσπισμένη μορφή συνεργασίας μεταξύ δημοσίων φορέων με σκοπό τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής καθώς και την παροχή υπηρεσιών και υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους. Ήδη από της παρεχόμενης, δια τυπικού νόμου, δυνατότητας αρκετά νομικά πρόσωπα προσλαμβάνουν την ιδιότητα του κυρίου του έργου επιτελώντας ουσιαστικά βήματα προόδου προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος βήματα τα οποία σε περίπτωση ανυπαρξίας νομοθετικής πρόβλεψης, εξαιτίας είτε ελλείψεως συγκροτημένης υπηρεσίας, είτε προσωπικού είτε αντικειμενικών δυσκολιών δεν θα ήταν εφικτή η εκτέλεση οιοδήποτε έργου ή υπηρεσίας επ' ωφελεία του τελικού αποδέκτη που είναι ο πολίτης-δημότης.

Ήδη σε προγενέστερο σημείο της παρούσας, αναφέρθηκαν τα στοιχεία του υποστατού της προγραμματικής σύμβασης, ήτοι τα στοιχεία εκείνα των οποίων η ύπαρξη είναι απαραίτητη προκειμένου κατά τον προσυμβατικό έλεγχο της σύμβασης από το Ε.Σ. να προσδοθεί (ή μη) ο χαρακτήρας της σύμβασης που εκ των συμβαλλομένων χαρακτηρίζεται ως προγραμματικός με το Ε.Σ. να χαρακτηρίζει (ή μη) την εκάστοτε σύμβαση ως προγραμματική.

Σχηματικώς οι αναγκαίες προϋποθέσεις, με την έλλειψη έστω και μιας από αυτές να καθιστά την σύμβαση αλυσιτελή και την ύπαρξη απάντων ελεγχόμενης, από το καθ' ύλην και κατά τόπον αρμόδιο όργανο, περί του αν πληροί τις προϋποθέσεις χαρακτηρισμού της ως προγραμματικής έχει ως ακολούθως:

Προγραμματικές Συμβάσεις

- ✚ Το αντικείμενο της σύμβασης
*Πρόσκληση υποβολής
προσφορών*
- ✚ Σκοπός
- ✚ Περιεχόμενο μελετών, των
έργων
- ✚ Προϋπολογισμός
- ✚ Δικαιώματα & Υποχρεώσεις
- ✚ Χρονοδιάγραμμα
- ✚ Πόροι
- ✚ Διάρκεια
- ✚ Κάλυψη λειτουργικών
εξόδων
των υπηρεσιών *Συντήρηση &
λειτουργία*
- ✚ Ανάλυση ευθύνης και
κινδύνου υπολειμματικής αξίας

Δ. Στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 100 του Ν.3852/2010 καθορίζεται το ελάχιστο περιεχόμενο της Προγραμματικής Σύμβασης προκειμένου να έχει στοιχεία νομιμότητας. Αναγκαίο στοιχείο των είναι ο σαφής και ορισμένος προσδιορισμός των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων για κάθε συμβαλλόμενο, προκειμένου να υπάρχει ασφάλεια δικαίου αλλά και εξασφάλιση των συμβαλλομένων μερών. Επίσης αναγκαίο στοιχείο είναι ο αναλυτικός προσδιορισμός στην σύμβαση των ενεργειών που οφείλει να πράξει κάθε συμβαλλόμενος ώστε να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός⁷, ενώ θα πρέπει να καθορίζονται και να επιμερίζονται οι εργασίες των συμμετεχόντων. Επιπλέον, οποιαδήποτε οιαδήποτε μεταγενέστερη μεταβολή των όρων θα πρέπει κατά κανόνα μεταβολή της Προγραμματικής Σύμβασης (λ.χ. παράταση διάρκειας) κατά το Ε.Σ. έχει κριθεί πως απαγορεύεται (ενώ

⁷ Το Ελεγκτικό Συνέδριο στην Απόφαση του 6ου Τμήματος 28/2012 σύμφωνα με την οποία «...εφόσον το αντικείμενο της συμβάσεως παρίσταται γενικόλογο, αόριστο και χωρίς οιαδήποτε εξειδίκευση ανά δράση και ενέργεια... είναι μη νόμιμη η σύναψη της ΠΣ».

κατ' εξαίρεση μπορεί να επιτρέπεται εάν οι τυχόν μεταβολές περιέχονται στο αρχικό κείμενο της Π.Σ, έχουν δηλαδή προβλεφθεί από τα μέρη ώστε να υπάρχει η απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου και να υλοποιείται το ορισμένο του αντικειμένου της σύμβασης⁸⁾ προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια της σύμβασης, η φανερή δράση της διοίκησης αλλά και η αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, της ορθής και φανερούς δηλαδή διαχείρισης του δημοσίου χρήματος. Έτσι τυχόν διενεργούμενες στο μεταβολές πρέπει να καθορίζονται με σαφήνεια ως προς το περιεχόμενο, το προσωπικό⁹ την έκταση τη διάρκεια τους, καθώς και τυχόν πρόσθετες οικονομικές επιβαρύνσεις.

Μελετώντας μια σύμβαση προγραμματικού χαρακτήρα τα συνήθη στοιχεία της είναι :

❖ **Ο χαρακτηρισμός της ως προγραμματικής:** Είναι εκείνος ο οποίος διέπει την μεταξύ των μερών έγγραφη συμφωνία η οποία και σηματοδοτεί των μεταξύ των μερών καθεστώς συνεργασίας. Είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο το οποίο εξειδικεύει και κατηγοριοποιεί την λόγω συμφωνία συνεργασίας της διαχωρίζοντας την και εξειδικεύοντάς την παραλλήλως από άλλες συμφωνίες μεταξύ των συμπραττόντων μερών.

❖ **Η ημερομηνία υπογραφής:** Η αναγραφή της ημερομηνίας υπογραφής της προγραμματικής συμβάσεως αποτελεί την αφετηρία για τα συμβαλλόμενα μέρη ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν συνεπεία της μεταξύ των συμφωνίας. Με την αναγραφή της, πέραν του ότι καθορίζεται το πλαίσιο της συνεργασίας, αυτομάτως καθίσταται χρονικό πλαίσιο ενεργειών που καθένα των μερών οφείλει να πράξει καθορίζονται δε και σχετικές επιπτώσεις (ρήτρες) κατά την περίπτωση που κάποιο των μερών επιδείξει αντισυμβατική συμπεριφορά.

❖ **Ο τόπος κατάρτισης της σύμβασης:** Καθορίζει, μεταξύ άλλων σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της συμβάσεως την αρμοδιότητα των αρχών, εξωδίκων και δικαστικών, και εν γένει των φορέων οι οποίοι έχουν σχετική αρμοδιότητα ως προς την επίλυση της υφιστάμενης διαφοράς.

---

⁸ Ε.Σ. Τμήμα 7 Πράξη 117/2010

⁹ Ειδικά και για την κάθε επιμέρους εργασία, πρέπει να ορίζεται ο αριθμός των ατόμων που θα εκτελέσουν την εργασία (ΕΣ Κλιμ. Ζ' Πράξη 328/2012).

❖ **Τα συμπράττοντα μέρη:** Πρόκειται για τα συμβαλλόμενα μέρη τα οποία καθίστανται συμμετοχοί και συγκοινωνοί του εγχειρήματος, ήτοι τα συμπράττοντα μέρη τα οποία αναλαμβάνουν κοινές υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα συνεπεία της συμβάσεως και τα πρόσωπα εκείνα στα οποία εκτείνονται τα οφέλη αλλά και οι υποχρεώσεις των κατά την διάρκεια της συμβάσεως. Τα ποια πρόσωπα δύναται να φέρουν την ιδιότητα του συμπράττοντος μέρους προκύπτουν από την νομοθεσία και την πρώτη παράγραφο του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010.

❖ **Η κείμενη νομοθεσία:** Αποτελεί εξόχως σπουδαιότητας τμήμα της μεταξύ των μερών συμφωνίας καθώς καθορίζει το νομικό πλαίσιο και την βασιμότητα των όρων της συνεργασίας ταύτης. Με άλλα λόγια θέτει τους κανόνες και την νομική βάση της οποίας γίνεται και επίκληση προκειμένου η συμφωνία των μερών να φέρει προγραμματικό χαρακτήρα. Βέβαια προς επίρρωσιν των παραπάνω αναπτυχθέντων, η αναφορά των νομικών κανόνων δεν προσδίδει τον προγραμματικό χαρακτήρα απαραίτητως στην σύμβαση καθώς αυτή ελέγχεται τοις πράγμασι ήτοι το κατά πόσον οι μεταξύ των συμπραττόντων μερών συμφωνίες πληρούν και πραγματικά τις προϋποθέσεις που τάσσει η νομοθεσία προκειμένου να χαρακτηριστούν ως τέτοιες.

❖ **Περιεχόμενα συμβάσεως:** Σε όλες τις συμβάσεις προγραμματικού χαρακτήρα, συνηθίζεται, κυρίως προς διευκόλυνση των μερών να συντάσσεται προοίμιο το οποίο και επιγραμματικά επί της ουσίας κατευθύνει όποιον θέλει να λάβει γνώση για την σύμβαση προκειμένου να εντοπίσει το στοιχείο που τον ενδιαφέρει ευκολότερα. Αποτελεί μια συνοπτική αναφορά των περιεχομένων, των άρθρων και εν γένει όρων της συμβάσεως όπου ανατρέχοντας κανείς στα αντίστοιχα άρθρα μπορεί να εντοπίσει το τμήμα της συμβάσεως και τους ειδικότερους όρους τους οποίους αυτό αναφέρει. Πρόκειται για τμήμα της συμβάσεως το οποίο είναι ήσσονος σημασίας πλην όμως καθίσταται επιβοηθητικό ως κατευθυντήριο των αναζητούμενων στην ερευνώμενη σύμβαση από οποιοδήποτε ενδιαφέρεται περί των όρων και γενικών στοιχείων αυτής.

❖ **Το προοίμιο της συμβάσεως:** Επί της ουσίας αποτελεί μια απόπειρα των συμβαλλομένων να περιγράψουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα δια της συμπράξεως τους. Στις σειρές του προοιμίου αναφέρεται ο σκοπός του εγχειρήματος ενώ αναφέρονται και έτερα στοιχεία, όπως, το έργο αυτό καθ’

εαυτό το οποίο και εξειδικεύεται σχετικώς, ο λόγος για τον οποίο εκπονείται και που στοχεύει, οι πηγές χρηματοδότησης σε κάποιες περιπτώσεις κ.λπ. Σε αρκετές περιπτώσεις, στο προοίμιο αναφέρεται και ο λόγος για τον οποίο τελικώς ο κύριος του έργου καταφεύγει στην περίπτωση της προγραμματικής συμβάσεως ο οποίος εξειδικεύεται σχετικώς (λ.χ. έλλειψη προσωπικού, τεχνικής υπηρεσίας) με την αναγραφή αυτή να είναι καλό να γίνεται προκειμένου να προκύπτει ο λόγος της προσφυγής στην συνεργασία καθώς και το σχετικό άρθρο υπαγωγής της, αναλόγως του εκλιπόντος λόγου ο οποίος και θα οδηγήσει στην επιλογή της ορθής νομοθετικής διάταξης.

❖ **Αντικείμενο Σύμβασης / πόροι - χρηματοδότηση:** Αποτελεί εκ των σπουδαιότερων σημείων μιας προγραμματικής σύμβασης καθώς καθορίζει με απόλυτη ακρίβεια το τι επιδιώκεται δια της συμπράξεως των μερών, ο προϋπολογισμός του έργου και ο χρηματοδότης του. Οι συμβαλλόμενοι φορείς βάσει της παρ. 3 του άρθρ. 100 του Ν. 3852/2010, μπορούν να έχουν σχετικούς πόρους από: 1) το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, 2) τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, 3) τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων, 4) φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση.

❖ **Σκοπός και περιεχόμενο:** Προκειμένου να είναι σύμφωνη του νόμου μία Προγραμματική σύμβαση το αντικείμενο της πρέπει να έχει αναπτυξιακό χαρακτήρα και ο αναπτυξιακός της σκοπός να συνδέεται άμεσα και πραγματικά με τις ανάγκες των ορίων της σχετικής περιοχής, να πραγματώνει με άλλα λόγια την αναπτυξιακή και κοινωνική δράση της περιοχής.

❖ **Προϋπολογισμός:** Βασικό στοιχείο των συμβάσεων είναι η ύπαρξη προϋπολογισμού, από τον οποίο θα προκύπτουν τα ποσά που πρόκειται να δαπανηθούν για τη σύμβαση. Ο νομοθέτης δεν απαιτεί πλήρη και επαρκώς οριζόμενο καθορισμό του ποσού αλλά καλύπτεται από έναν αναλυτικό και προσεγγιστικό προσδιορισμό του προς δαπάνη ποσού .

Αρμόδιο όργανο να κρίνει το ύψος στο οποίο ανέρχεται η χρηματοδότηση για μια προγραμματική σύμβαση είναι για Ο.Τ.Α α' βαθμού το Δημοτικό Συμβούλιο, ή εάν πρόκειται γι' άλλο φορέα το όργανο που ασκεί τη διοίκηση (πχ. Διοικητικό Συμβούλιο). Η νομιμότητα της χρηματοδότησης

ελέγχεται από το Ελεγκτικό Συνέδριο όπως προβλέπει το τελευταίο εδάφιο της παρ. 1α του άρθρ. 100 του ν. 3852/2010. Σημειώνεται πως, όταν πρόκειται για Δήμο, πρέπει να υπάρχουν δύο αποφάσεις, όπως έχει κρίνει το Ελεγκτικό Συνέδριο¹⁰: α) νόμιμη ανάληψη της σχετικής συνολικής δαπάνης και β) σχετική εγγραφή της σχετικής επιβάρυνσης στον προϋπολογισμό του Δήμου.

❖ **Δικαιώματα και υποχρεώσεις συμβαλλομένων:** Από το σώμα της Προγραμματικής Σύμβασης πρέπει να υπάρχει ειδική περιγραφή των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν οι συμβαλλόμενοι ¹¹ κατά τρόπο απολύτως σαφή και ορισμένο να αναφέρονται διεξοδικώς το σύνολο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που βαρύνουν το κάθε μέρος.

❖ **Χρονοδιάγραμμα:** Στο κείμενο της σύμβασης, οι εργασίες προς εκτέλεση πρέπει να συνοδεύονται και από χρονοδιάγραμμα βάσει του οποίου θα εξασφαλίζεται η έγκαιρη πρόοδος των εργασιών προς υλοποίηση του επιδιωκόμενου στόχου, δεσμεύοντας τα συμβαλλόμενα μέρη για την τήρηση του.

❖ **Παρακολούθηση της εξέλιξης της διαδικασίας:** Το Όργανο παρακολούθησης, βάσει της παρ. 2α του άρθρ. 100 του ν. 3852/2010, στο ελάχιστο αναγκαίο περιεχόμενο της σύμβασης πρέπει να ορίζεται ένα όργανο παρακολούθησης, που θα εποπτεύει τη τήρηση των όρων της σύμβασης, επιλαμβάνεται τυχόν μεταβολών και εποπτεύει την ολοκλήρωση του συμβατικού αντικείμενου. Πρόκειται ουσιαστικά για μια Επιτροπή Παρακολούθησης και σχετικά με την συγκρότηση του οργάνου τηρούνται οι γενικές διατάξεις για τη συγκρότηση και τη λειτουργία των συλλογικών διοικητικών οργάνων.

❖ **Ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου:** Η Προγραμματική Σύμβαση πρέπει να καθορίζει επακριβώς ρήτρες στην περίπτωση που κάποιος εκ των συμβαλλομένων αθετήσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις θέτοντας με τον τρόπο αυτό εν αμφιβόλω την διαδικασία. Οι ρήτρες αυτές έχουν το χαρακτήρα της «ποινής» σε βάρος αυτού που αθέτησε την σύμβαση, και έχουν ως σκοπό την εξασφάλιση της ομαλής ροής του εγχειρήματος με καθένα των μερών να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του ως ταύτες απορρέουν της συμβάσεως. Οι «ποινικές ρήτρες» έχουν προστατευτικό χαρακτήρα το μεν, εξασφαλίζουν δε

---

¹⁰ Κλιμάκιο ΣΤ, Πράξη 73/2012

¹¹ Ε.Σ. Κλιμάκιο Ζ' Πράξη 29 15/2005.

πως τα μέρη θα ακολουθήσουν τις δεσμεύσεις τους όπως τις ανέλαβαν με τη σύμβαση, λειτουργώντας σαν εγγυητής της Προγραμματικής Συμβάσεως.

❖ **Διάρκεια σύμβασης:** Είναι ουσιαστικά ο απαιτούμενος χρόνος η περιγραφή του οποίου είναι συγκεκριμένη, συνήθως σε μήνες, με αυτήν να τίθεται προκειμένου να ορίζεται τόσο ο αρχικός της συμβάσεως χρόνος όσο και ο καταληκτικός της κατά τον οποίο τα μέρη θα πρέπει να έχουν φροντίσει να εκτελέσουν καθένα το μέρος της σύμβασης που του αντιστοιχεί.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η :

Προγραμματικές συμβάσεις ειδικών χαρακτηριστικών (τομέων δραστηριότητας)

Κατά τα αμέσως ανωτέρω εκτεθέντα αναφέρθηκαν τα γενικά χαρακτηριστικά, τα οποία προσιδιάζουν σε κάθε μορφή συμπράξεως μεταξύ των φορέων οι οποίοι συμπράττουν για την εκτέλεση μιας σύμβασης με τα χαρακτηριστικά της προγραμματικής. Κατωτέρω, θα αναφερθούν ορισμένες ειδικές περιπτώσεις σχετιζόμενες με τις προγραμματικές συμβάσεις οι οποίες φέρουν ειδικά χαρακτηριστικά τα οποία τις καθιστούν διαφοροποιούμενες από τις γενικές συμβάσεις προγραμματικού χαρακτήρα και πρόκειται για τις ειδικές περιπτώσεις που αφορούν:

Συγκεντρωτικά, οι συμβάσεις που συνιστούν ειδικές περιπτώσεις συμβάσεων προγραμματικού χαρακτήρα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως :

A. Πολιτιστικού - Αθλητικού χαρακτήρα

Αντικείμενο τους (ενδεικτικά) είναι:

1. Συμβάσεις πολιτισμικής ανάπτυξης: Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες τα προβλεπόμενα στις συμβάσεις έργα, προγράμματα και υπηρεσίες φέρουν πολιτιστικό μανδύα και σχετίζονται με στοιχεία όπως η ανάδειξη, προστασία και συντήρηση μνημείων, οι παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, η διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού, η ανέγερση και λειτουργία χώρων πολιτισμικών λειτουργιών, η υποστήριξη δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες. Στις περιπτώσεις αυτές συμμετέχουν ως συμβαλλόμενοι φορείς η Περιφέρεια και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού ενώ στις προγραμματικές συμβάσεις πολιτισμικής ανάπτυξης μπορούν να συμμετέχουν με αποκλειστικό σκοπό τη χρηματοδότηση και μη κερδοσκοπικά νομικά πρόσωπα, που επιδιώκουν, κατά το καταστατικό τους, πολιτιστικούς σκοπούς. Στις προγραμματικές αυτές συμβάσεις, καθορίζονται οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, προσδιορίζεται επακριβώς ο

χρόνος διεξαγωγής των εκδηλώσεων που λαμβάνουν χώρα μετά την υπογραφή της σύμβασης, περιγράφεται αναλυτικά το περιεχόμενο και παρατίθεται ο προϋπολογισμός εκάστης, ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός αυτών υπερβαίνει το ποσό της υπό κρίση οικονομικής συμμετοχής του Δήμου καθώς και οι ρήτρες που βαρύνουν του συμβαλλόμενους σε περίπτωση αθέτησης των όρων αυτής ενώ το τέλος ανταποδοτικού χαρακτήρα που δύναται να επιβληθεί και σκοπεί στην χρηματοδότηση έργων, εργασιών, προγραμμάτων και υπηρεσιών της προγραμματικής σύμβασης, καλείται Πολιτιστικό Τέλος.

2. Επισκέψιμοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι (Ε.Ε.Α.Χ.): υφίσταται δυνατότητα κατάρτισης προγραμματικών συμβάσεων πολιτισμικής ανάπτυξης με τις οποίες και εξειδικεύονται τα έργα, προγράμματα και υπηρεσίες πολιτιστικού χαρακτήρα εντός των Ε.Ε.Α.Χ., καθώς και τα ζητήματα οργάνωσης, διαχείρισης, επίβλεψης και εκμετάλλευσης των επιτρεπόμενων στους χώρους αυτούς δραστηριοτήτων, με κοινή απόφαση των αρμοδίων οργάνων των Υπουργείων Πολιτισμού και Αθλητισμού και Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, μετά από γνώμη του αρμόδιου Κεντρικού Συμβουλίου κηρυγμένοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι χαρακτηρίζονται ως επισκέψιμοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι.

3. Προγραμματικές συμβάσεις αθλητικής ανάπτυξης για την κατασκευή Κέντρου Αθλητισμού, Μνήμης και Πολιτισμού: Ο οικείος δήμος, η οικεία περιφέρεια, ιδρύματα, το Δημόσιο ή άλλοι φορείς του δημοσίου τομέα καθώς και τα νομικά πρόσωπα του Ν. 4674/2020 (άρθρο 2) δύναται να υπογράψουν με το ερασιτεχνικό αθλητικό σωματείο¹² ειδικές προγραμματικές συμβάσεις αθλητικής ανάπτυξης, στις οποίες ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το τυχόν χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι εισφορές, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις, το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του, οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που παραβαίνει

---

¹² Τα αθλητικά σωματεία πρέπει να κατέχουν την ειδική αθλητική αναγνώριση και είναι εγγεγραμμένα στο ηλεκτρονικό μητρώο αθλητικών σωματείων .

τους όρους της σύμβασης και η διάρκεια αυτής και κάθε θέμα σχετικό με την υλοποίηση, εφαρμογή, διαχείριση και λειτουργία του αντικειμένου της σύμβασης.

Εν κατακλείδι λοιπόν και ως προς την ενότητα ταύτη καθιερώνεται μέσω των προγραμματικών συμβάσεων μια διαδικασία προκειμένου να αναδειχθούν, να προστατευτούν και να συντηρηθούν μνημεία, να γίνουν παρεμβάσεις σε διατηρητέα, παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, να διασωθούν και να διαδοθούν στοιχεία του πολιτισμού, να ανεγερθούν και να λειτουργήσουν χώροι πολιτισμικού ενδιαφέροντος και να υποστηριχτούν δραστηριότητες και εκδηλώσεις που αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες με την προγραμματική σύμβαση να καλείται πολιτισμικής ανάπτυξης και τους μετέχοντες φορείς μιας συμβάσεως να είναι η περιφέρεια και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Επισημαίνεται πως στις περιπτώσεις αυτές, πρέπει οι ενεργούντες φορείς να επιδεικνύουν μεγάλη προσοχή κατά τις συμβάσεις, καθώς ενδέχεται να μην χαρακτηριστούν ως προγραμματικές όπως ενδεικτικά αναφέρεται, η πραγματοποίηση εκδηλώσεων για την προαγωγή και την ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης στην ευρύτερη περιοχή Δήμου (ΕΣ Τμ. 7 279/2015), η Διοργάνωση συνεδρίου στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι των διεθνών μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΕΣ Τμ. 7 Πρ. 68/2012). Πρόκειται για συμβάσεις και εκπονούμενες δράσεις εξόχως σπουδαίες, καθώς προβλέπονται έργα, προγράμματα και υπηρεσίες πολιτιστικού χαρακτήρα, που συντελούν στην ανάδειξη, την προστασία και την συντήρηση μνημείων, σε παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, στην διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού, στην ανέγερση και λειτουργία χώρων πολιτισμικών λειτουργιών, στην υποστήριξη δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες άρρηκτα συνυφασμένες με την ταυτότητά μας και την πολιτιστική μας σύνδεση με την ιστορία και τις παραδόσεις μας ως λαός.

B. Κοινωνικού χαρακτήρα

Αντικείμενο τους (ενδεικτικά) είναι:

1. Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας: Συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για την μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τους Ο.Τ.Α.. με τις παραπάνω συμβάσεις να υπόκεινται σε προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ε.Σ. Σε αυτές τις συμβάσεις ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης, ενώ ορίζεται το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του καθώς και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης. Οι φορείς εκτέλεσης των συμβάσεων αυτών χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων, είναι δε δυνατή η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση ενώ δεν είναι δυνατή η απασχόληση προσωπικού του ενός συμβαλλόμενου στον άλλον αλλά επιτρεπτή η παραχώρηση χρήσης ακινήτων, εγκαταστάσεων κ.λπ.

2. Προγράμματα κοινωνικής φροντίδας και ειδικών προγραμμάτων εθελοντισμού: Αφορούν συμβάσεις μεταξύ Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, των λοιπών Υπουργείων, των Περιφερειών, των Δ.Υ.ΠΕ., των Μονάδων Κοινωνικής Φροντίδας, του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας, του Εθνικού Συμβουλίου Κοινωνικής Φροντίδας, του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Βοήθειας, του Εθνικού Παρατηρητηρίου Ατόμων με

Αναπηρίες και των Ο.Τ.Α., καθώς και μεταξύ αυτών και οποιουδήποτε δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα ή μη κυβερνητικής οργάνωσης στο πλαίσιο της εύρυθμης οργάνωσης και λειτουργίας τους. Επιδιώκεται ιδίως ο συντονισμός δράσης, λειτουργίας και παροχής υπηρεσιών και η αποτελεσματικότερη παρέμβαση σε κοινούς τομείς αρμοδιοτήτων, η μελέτη, κατάρτιση, εκτέλεση και διαχείριση προγραμμάτων κοινωνικής φροντίδας και ειδικών προγραμμάτων εθελοντισμού. Στις συμβάσεις αυτές καθορίζονται το περιεχόμενο του προγράμματος, οι υποχρεώσεις των μερών, η χρηματοδότηση, ο χρόνος της σύμβασης και η διαδικασία παρακολούθησης μεταξύ άλλων, με τους συμβαλλόμενους φορείς να χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, τον Τακτικό Προϋπολογισμό, τους προϋπολογισμούς τους, καθώς και από πόρους, οι οποίοι συλλέγονται μέσω της διενέργειας από Πιστωτικά Ιδρύματα εράνων για τις θεματικές δράσεις της Πρόνοιας, της Υγείας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

3. Υπηρεσίες ανθρωπιστικού χαρακτήρα – Εκκλησία: Για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων της Εκκλησίας της Ελλάδος, τα οποία συμβάλλουν στην εθνική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική πρόοδο του τόπου, καθώς και για την παροχή υπηρεσιών ανθρωπιστικού χαρακτήρα, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, οι Ιερές Μητροπόλεις, καθώς και τα Ν.Π.Δ.Δ. και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις της Εκκλησίας, μέλη των οποίων είναι αποκλειστικά Ν.Π.Δ.Δ., μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο, μεταξύ τους και με φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Στις προγραμματικές συμβάσεις επιτρέπεται και η συμμετοχή επιχειρήσεων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, των Περιφερειακών Ταμείων, των επιμελητηρίων και των επιστημονικών φορέων δημοσίου δικαίου, των συνεταιρισμών και των ενώσεων συνεταιρισμών και των εργοδοτικών και εργατοϋπαλληλικών ενώσεων, των αναπτυξιακών επιχειρήσεων, υπό τη μορφή Α.Ε. και Ε.Π.Ε., τις οποίες έχει συστήσει ή θα συστήσει η Εκκλησία της Ελλάδος, καθώς και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Εκκλησίας. Αναγκαίο στοιχείο είναι η χρηματοδότησή τους ορίζεται στο άρθρο 12 παρ. 2 και 3 αντίστοιχα του Ν. 3513/2006.

4. Δια βίου μάθηση: Το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και οι φορείς διοίκησης της δια βίου μάθησης μπορούν να

συνάπτουν, μεμονωμένα ή από κοινού, προγραμματικές συμβάσεις μεταξύ τους ή και με φορείς του δημόσιου τομέα για την εφαρμογή προγραμμάτων, δράσεων, υπηρεσιών δια βίου μάθησης και υποστήριξης εκπαίδευσης δια βίου μάθησης με τις συμβάσεις αυτές να υποβάλλονται σε προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας. Στην περίπτωση αυτή (της δια βίου μάθησης) ο Δήμος αναλαμβάνει την λειτουργία, τη διαχείριση των τοπικών δομών και την εφαρμογή των προγραμμάτων γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων και την εφαρμογή προγραμμάτων δια βίου μάθησης

5. Υπηρεσίες επανδρωμένου (στελέχωσης) ασθενοφόρου: Έχουν ως αντικείμενο τη διάθεση από το Ε.Κ.Α.Β. (στο οποίο και ανήκουν ως αυτοτελές νομικό πρόσωπο που είναι τα ασθενοφόρα και όχι στα Νοσοκομεία) στον Δήμο επανδρωμένου με ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό ασθενοφόρου για τη διακομιδή των ασθενών, κατά τη θερινή περίοδο, έναντι της κάλυψης των εξόδων διαμονής και σίτισης του ως άνω προσωπικού από το Δήμο.

6. Μεταναστευτική πολιτική: Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής δύναται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις, μεταξύ άλλων με δήμους, περιφέρειες, συνδέσμους δήμων, την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος, τις δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, τις επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., τα δημοτικά και περιφερειακά ιδρύματα, καθώς και με τα κοινωφελή ιδρύματα και κληροδοτήματα.

Στις προγραμματικές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός, το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης, καθώς και ο τρόπος κάλυψης των αναγκών για την εκπλήρωση της προγραμματικής σύμβασης λειτουργικών εξόδων, καθώς και οι λεπτομέρειες καταβολής τους. Για την εκπλήρωση του σκοπού της προγραμματικής σύμβασης, κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει συγκεκριμένο αντικείμενο με συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Επίσης, ορίζεται το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του, καθώς και ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που παραβιάζει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης.

Η χρηματοδότηση των παραπάνω προγραμματικών συμβάσεων μπορεί να γίνεται από τον Τακτικό Προϋπολογισμό, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων.

Με τις ως άνω προγραμματικές συμβάσεις ρυθμίζονται οι ενέργειες των συμβαλλομένων μερών, για να επιτύχει το εγχείρημα της αποστολής ιδίως για ζητήματα που αφορούν την έκδοση αδειών διαμονής συνθηκών υποδοχής και φιλοξενίας πολιτών τρίτων χωρών, την σύνταξη και εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης στην τοπική κοινωνία κ.λ.π.

7. Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία (Κ.Ε.Α.): Οι λειτουργικές δαπάνες των οποίων καλύπτονται από προγράμματα που χρηματοδοτούνται, από την Ε.Ε. ή άλλους διεθνείς οργανισμούς ή βαρύνουν τους δήμους, οι οποίοι επιχορηγούνται με πιστώσεις που εγγράφονται για τον σκοπό αυτόν στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας. Με απόφαση του δημάρχου, ύστερα από πρόταση της δημοτικής επιτροπής παιδείας, μπορεί να διατίθενται για τη στέγαση των Κ.Ε.Α. σχολικά κτίρια που δεν χρησιμοποιούνται για στέγαση δημόσιων σχολείων.

8. Ψηφιακή Διακυβέρνηση: Ο Υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης, στο πλαίσιο της αρμοδιότητας του δύναται να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις, προγραμματικές συμφωνίες και μνημόνια συνεργασίας με Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και γενικότερα με τους φορείς του Δημοσίου Τομέα και του ευρύτερου Δημοσίου Τομέα καθώς και με ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς.

Γ. Περιβαλλοντικού χαρακτήρα

Πρόκειται (ενδεικτικά) για περιπτώσεις που σχετίζονται με :

1. Νησιωτικούς δήμους: Προβλέπεται η σύναψη Προγραμματικών Συμβάσεων ειδικού αντικειμένου περί δράσης προστασίας του περιβάλλοντος και πολιτικής προστασίας συναπτόμενες μεταξύ των αναφερομένων στην

παρ. α του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 και αστικών μη κερδοσκοπικών εταιριών¹³, υπό τις προϋποθέσεις ότι:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό του εταιρικού κεφαλαίου τους κατέχει ένας από τους φορείς της περίπτωσης α,
- Εάν πρόκειται για δράσεις πολιτικής προστασίας και δασοπυρόσβεσης,
- Κατόπιν σχετικής πιστοποίησης τους από την Πυροσβεστική Ακαδημία.

Η διαδικασία αυτή προσδοκά στο να οργανώσει την δράση των φορέων σε νησιωτικούς δήμους, οι οποίοι συνήθως είναι ανεπαρκείς στελεχών και αδυνατούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες που δημιουργούνται ειδικά τους θερινούς μήνες με προβλήματα πυρκαγιών, που συμβάλλει στην ορθότερη λειτουργία και την ανάπτυξη της ελληνικής νησιωτικής τοπικής κοινωνίας.

2. Δασοτεχνικά έργα: Ο αρμόδιος Υπουργός με γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου Δασών μπορεί να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις σχετιζόμενες με την μελέτη, κατασκευή, εκτέλεση έργων, εργασιών και προμηθειών σχετικών με την προστασία και ανάπτυξη των δασών και των δασικών εκτάσεων, ενώ και ο Γενικός Γραμματέας της Αποκεντρωμένης Διοίκησης μετά από εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης Δασών και Αγροτικών Υποθέσεων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης δύναται να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις με ανάλογο περιεχόμενο με δικαιούχους για την κατασκευή - συντήρηση μονοπατιών, εκτός από τη δασική υπηρεσία, δύναται να είναι οι Ο.Τ.Α., τα σωματεία ορειβατών, πεζοπόρων και αναρριχητών, κ.λ.π. σύλλογοι (λ.χ. ποδηλατικοί και ορειβατικοί σύλλογοι).

3. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Με το άρθρο 26 παρ. 4 του Ν. 4342/2015, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρ. 50 του ν. 4409/2016, το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Κ.Α.Π.Ε.), στο πλαίσιο επίτευξης των σκοπών του και για την υλοποίηση των δράσεων του, δύναται να συνάπτει Προγραμματικές Συμβάσεις με το Δημόσιο ή και με φορείς του δημόσιου τομέα της παρ. 6 του άρθρου 1 του Ν. 1256/1982, όπως ισχύει, καθώς και με Δ.Ε.Κ.Ο. του Κεφαλαίου Α ` του Ν. 3429/2005, για τις οποίες ισχύουν οι διατάξεις των παραγράφων 2Α και 3 του άρθρου 100 του Ν.

---

¹³ Οι παραπάνω εταιρίες θεωρούνται φορείς κατασκευής έργου σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρου 1 του Ν. 3669/2008 (Α 116)

3852/2010 (Α` 87), με αντίστοιχη απεικόνιση στους προϋπολογισμούς τους. Οι υποχρεώσεις αλλά και οι δράσεις του Κ.Α.Π.Ε. συνίστανται στην παροχή:

α) υπηρεσιών τεχνικού εμπειρογνώμονα σε δημόσιους φορείς για την προώθηση της ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων τους, β) υπηρεσιών τεχνικής υποστήριξης σε δημόσιους φορείς, σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεών τους για την αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας σε κτίρια ή άλλες λειτουργίες της αρμοδιότητάς τους, γ) δράσεων ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και τεχνικής κατάρτισης, δ) τεχνικής και επιστημονικής υποστήριξης στις αρμόδιες διευθύνσεις του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, στην εκπόνηση των μελετών και στη σύνταξη σχεδίων δράσης και εκθέσεων, όπως ορίζεται στην νομοθεσία.

5. Αντιπυρικό σχεδιασμό, ενημέρωση για προστατευόμενες περιοχές και υποστήριξη οικοτουριστικών προγραμμάτων: Δύναται ο Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις με τους ΟΤΑ, το αντικείμενο των οποίων είναι:

- η συμμετοχή στον τοπικό αντιπυρικό σχεδιασμό στις περιοχές ευθύνης τους,
- η συνεργασία για θέματα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης του πληθυσμού για τις προστατευόμενες περιοχές,
- η από κοινού προώθηση της αξιοποίησης χρηματοδοτικών εργαλείων για την προώθηση νέων τοπικών αναπτυξιακών προτύπων και δράσεων και της υποστήριξης οικοτουριστικών προγραμμάτων και δράσεων ανάδειξης και προώθησης τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα,
- η σύνταξη μελετών, η κατάρτιση σχεδίων και η διεξαγωγή ερευνών, καθώς και η εφαρμογή της εκτέλεση τεχνικών ή άλλων έργων που περιλαμβάνονται στα οικεία σχέδια διαχείρισης και είναι απαραίτητα για την προστασία, διατήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη των προστατευομένων αντικειμένων που εμπίπτουν στην περιοχή ευθύνης τους. Στις συμβάσεις αυτές μπορούν να μετέχουν ως συμβαλλόμενα μέρη και ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που διαθέτουν την κατάλληλη τεχνική και επιστημονική υποδομή καθώς και αποδεδειγμένη εμπειρία στην υλοποίηση ανάλογων έργων που σχετίζονται με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Δ. Τεχνικού χαρακτήρα

Πρόκειται (ενδεικτικά) για :

- 1. Φορείς διοίκησης και εκμετάλλευσης λιμένα:** Με την διάταξη του άρθρου 25 του Ν. 2971/2001 για τη μελέτη προγραμμάτων ανάπτυξης και εκτέλεσης λιμενικών έργων στη Ζώνη λιμένα, καθώς και για την παροχή υπηρεσιών στη ζώνη αυτή οι φορείς διοίκησης και εκμετάλλευσης λιμένων οι φορείς διοίκησης και λιμένων μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με τους Ο.Τ.Α. ή άλλους φορείς του δημόσιου τομέα. Στις συμβάσεις αυτές μπορούν να συμμετέχουν οι επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., Σύνδεσμοι Δήμων, συνεταιρισμοί, επιμελητήρια και επιστημονικοί φορείς με δημόσια εποπτεία. Στις περιπτώσεις αυτές οι προγραμματικές συμβάσεις αφού εγκριθούν από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας εγκρίνονται από το Γ.Ε.Ν. και το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας με τους όρους και τις προϋποθέσεις των συμβάσεων να καθορίζονται από κοινού από το Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Εμπορικής Ναυτιλίας
- 2. Εγνατία Οδός Α.Ε.:** Η εταιρία ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε. μπορεί να συμβάλλεται με τα νομικά πρόσωπα στο πλαίσιο προγραμματικών συμβάσεων για την μελέτη, υπηρεσιών, την υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων μιας περιοχής καθώς και για την παροχή συναφών υπηρεσιών.
- 3. Ερευνητικά Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα:** Τα Ε.Π.Ι. μπορούν να χρηματοδοτούνται για βασική έρευνα στο γνωστικό αντικείμενο τους καθώς και για έρευνα που εξυπηρετεί την ανάπτυξη τομέων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα από οποιονδήποτε φορέα του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, να συμμετέχουν σε χρηματοδοτήσεις που προβλέπονται στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) και να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ., Οργανισμούς Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και Ν.Π.Ι.Δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα όπου με κοινή απόφαση των αρμοδίων Υπουργών ορίζονται το ύψος, οι όροι και οι προϋποθέσεις οικονομικής ενίσχυσης. Τα Ε.Π.Ι. δεν μπορούν να συμμετέχουν σε προγραμματική σύμβαση ως μοναδικοί αντισυμβαλλόμενοι

ενός δήμου αλλά μόνον από κοινού δημοσίους φορείς, στους οποίους και μόνο αναγνωρίζεται η δυνατότητα να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις.

Ε. Παροχής υπηρεσιών

Το αντικείμενο τους (ενδεικτικά) σχετίζεται με την:

1. Άσκηση αρμοδιοτήτων ΟΤΑ και παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες: Οι ΟΤΑ, οι σύνδεσμοι δήμων, τα δίκτυα δήμων και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου των ΟΤΑ μπορούν να συμβάλλονται με τους Αναπτυξιακούς Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την υλοποίηση αυτοδιοικητικών αρμοδιοτήτων και την παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες.

2. Υποδοχή και εξυπηρέτηση πολιτών τρίτων χωρών: Η Αποκεντρωμένη Διοίκηση, όπως αυτή εκπροσωπείται από τον Γενικό της Γραμματέα, εφόσον συνιστάται σημείο υποδοχής, μπορεί να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις με έναν ή περισσότερους Δήμους, Περιφέρειες ή την, κατά τόπο, αρμόδια Περιφερειακή Ένωση Δήμων που εδρεύουν εντός της χωρικής της αρμοδιότητας, με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών και την εκτέλεση έργων που σχετίζονται με την υποδοχή και την εξυπηρέτηση πολιτών για τα θέματα αρμοδιότητας των Διευθύνσεων Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων όπως: α) η παραλαβή των αιτήσεων για τη χορήγηση ή την ανανέωση των αδειών διαμονής ή άλλων εγγράφων νόμιμης διαμονής, β) η αναζήτηση δικαιολογητικών μέσω ηλεκτρονικής διασύνδεσης, εφόσον υφίσταται τέτοια δυνατότητα, για τη συμπλήρωση των φακέλων των αιτήσεων, γ) η παράδοση των αδειών διαμονής, των σχετικών απορριπτικών ή ανακλητικών αποφάσεων, δ) η παροχή πληροφοριών σχετικά με την πορεία εξέτασης των φακέλων, ε) η είσπραξη υπέρ του Δημοσίου των προβλεπόμενων από την ισχύουσα νομοθεσία τελών και παραβόλων κ.λ.π.

Για το σκοπό αυτόν μπορεί να διατίθεται από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης προσωπικό μόνιμο ή με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, καθώς και ο κατά περίπτωση απαιτούμενος εξοπλισμός και εγκαταστάσεις, ενώ για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις μπορούν

να χρηματοδοτούνται από τις πιστώσεις που εγγράφονται στους οικείους Κωδικούς τους.

3. Υπηρεσίες Ο.Α.Ε.Δ. σε Ο.Τ.Α.: Οι Ο.Τ.Α. δύνανται να συνάπτουν προγραμματικές συμφωνίες με τον Ο.Α.Ε.Δ. για τη λειτουργία «Γραφείων Ενημέρωσης Ανέργων» με μόνο σκοπό των Γραφείων αυτών να είναι η ανάπτυξη δράσεων και υπηρεσιών που θα παρέχονται δωρεάν προς τους ανέργους, με στόχο την υποστήριξη τους και την ενθάρρυνση τους για την εξεύρεση απασχόλησης. Μάλιστα οι Ο.Τ.Α. δύνανται να συνάπτουν προγραμματικές συμφωνίες με τον Ο.Α.Ε.Δ. και να ιδρύουν «Γραφεία Ενημέρωσης Επιχειρήσεων» που σκοπό έχουν την παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης και ενημέρωσης, για τα προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης του Ο.Α.Ε.Δ. ή άλλων φορέων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα.

4. Εξυπηρέτηση ακτοπλοϊκών γραμμών νησιών: Το άρθρ. 76 του Ν. 4504/2017 ορίζει ότι υπό το πλαίσιο του άρθρου 12 του Ν. 4412/2016 ΦΕΚ (Α' 147) και του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87), αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 5 και εφόσον κρίνεται απολύτως αναγκαίο, για λόγους κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής ή κάλυψης επείγουσών συκοινωνιακών αναγκών, ο Υπουργός Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής μπορεί ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ακτοπλοϊκών Συκοινωνιών (Σ.Α.Σ.), με την οποία, κατόπιν εισήγησης της Διεύθυνσης Θαλασσίων Συκοινωνιών του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, προσδιορίζονται το ύψος του μισθώματος και τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά του πλοίου, να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις ανάθεσης δημόσιας υπηρεσίας με δήμους ή δημοτικές ενότητες, που αποτελούν νησιά με πληθυσμό λιγότερο από 5.000 κατοίκους, μεμονωμένα ή από κοινού, διάρκειας ενός (1) έως πέντε (5) έτη, για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένης γραμμής ή γραμμών. Σε αυτές τις προγραμματικές συμβάσεις επιτρέπεται και η συμμετοχή κοινωφελών δημοτικών επιχειρήσεων, αναπτυξιακών ανωνύμων εταιρειών, επιχειρήσεων Ο.Τ.Α. ειδικού σκοπού, με οποιαδήποτε νομική μορφή και αν λειτουργούν, επιχειρήσεων των Περιφερειών, ναυτικών εταιρειών του Ν. 959/1979 (Α 192), στις οποίες είτε τα νομικά πρόσωπα των δήμων είτε δημοτικές ενότητες που αποτελούν νησιά, με πληθυσμό λιγότερο από 5.000 κατοίκους, έχουν το σύνολο ή την

πλειοψηφία των μετοχών του εταιρικού κεφαλαίου είτε έχουν κρατικό προνόμιο ή λαμβάνουν κρατική επιχορήγηση καθώς και ενώσεων ή κοινοπραξιών των ναυτικών εταιρειών της προηγούμενης περίπτωσης και πλοιοκτητών του άρθρου τρίτου του παρόντος νόμου με τις παραπάνω συμβάσεις να υπόκεινται στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία. Στις προγραμματικές συμβάσεις των προηγούμενων εδαφίων απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενό τους, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης καθώς και το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του καθώς και ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης. Σε περίπτωση κατά την οποία συμβαλλόμενος σε προγραμματική σύμβαση του παρόντος άρθρου αναθέσει σε τρίτον τη διαχείριση, εκμετάλλευση και εκτέλεσή της, η ανάθεση διενεργείται για λογαριασμό του από τη Διεύθυνση Θαλασσίων Συγκοινωνιών του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους του παρόντος άρθρου. Η χρηματοδότηση που αφορά την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων μπορεί να γίνεται μέσω από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΣΤ. Υγειονομικού χαρακτήρα

Το αντικείμενο τους σχετίζεται ενδεικτικά με:

1. **Ανάπτυξη Δημόσιων Δομών Υγείας:** Οι δήμοι, οι περιφέρειες, οι σύνδεσμοι δήμων, οι Περιφερειακές Ενώσεις Δήμων, η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας και η Ένωση Περιφερειών, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα Ν.Π.Ι.Δ. στα οποία συμμετέχουν ή συνιστούν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας, η Ένωση Περιφερειών Ελλάδας καθώς και οι επιχειρήσεις Ο.Τ.Α., για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης των Δημόσιων Δομών Υγείας, για την παροχή υπηρεσιών, καθώς και για την υλοποίηση προμηθειών, πλην αυτών που αφορούν δαπάνες για προμήθειες

φαρμάκων, μπορούν να συνάπτουν, μεμονωμένα ή από κοινού, προγραμματικές συμβάσεις με Υγειονομικές Περιφέρειες (Υ.Π.Ε.), δημόσια και στρατιωτικά νοσοκομεία, νοσηλευτικά ιδρύματα εποπτευόμενα και επιχορηγούμενα από το Υπουργείο Υγείας, δημόσιες Μονάδες Ψυχικής Υγείας, Μονάδες Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας του Εθνικού Συστήματος Υγείας, καθώς και νοσοκομεία που εποπτεύονται και επιχορηγούνται από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, τα οποία βρίσκονται εντός των διοικητικών ορίων της περιφέρειάς τους με τις δαπάνες που διενεργούνται στα πλαίσια των ως άνω συμβάσεων να είναι εντός των ορίων του προϋπολογισμού. Οι ανωτέρω συμβάσεις υπόκεινται στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ε.Σ.

2. **Δ.Ε.Η. Α.Ε.:** Οι Ο.Τ.Α. μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με την Δ.Ε.Η. Α.Ε. με σκοπό την απομάκρυνση πυλώνων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας υψηλής τάσης από κατοικημένες περιοχές, για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η:

Προγραμματικές Συμβάσεις και Ελεγκτικό Συνέδριο

Σε αρκετές περιπτώσεις το Ελεγκτικό Συνέδριο ως όργανο ελέγχου της νομιμότητας των υποβαλλομένων προς έγκριση προγραμματικών συμβάσεων βρίσκεται σε δύσκολη θέση προκειμένου να κρίνει και να καταλήξει εν τέλει σχετικώς με το αν μια σύμβαση φέρει προγραμματικό ή μη χαρακτήρα. Κρίσιμα στοιχεία για την κατάταξη των συμβάσεων ως προγραμματικές είναι τα τιμολόγια το οποία εκδίδονται από τον ανάδοχο στο όνομα του κυρίου του έργου, ενώ θα πρέπει να προσεχθεί από τα συμπράττοντα μέρη να μην υποκρύπτεται σύμβαση ανάθεσης και ότι δεν νοείται σύναψη προγραμματικής σύμβασης για εκτέλεση έργου με ίδια μέσα εκτός και αν πρόκειται για οιονεί αυτεπιστασία.

Επισημαίνεται ότι απαντάται πολύ συχνά οι συμβαλλόμενοι φορείς να υποκρύπτουν στις συμβάσεις που συνάπτουν υποκρύπτουσες συμβάσεις απευθείας ανάθεσης, ώστε πρώτον να αποφύγουν τους περιορισμούς του ΠΔ 60/2007 που ορίζει τη δυνατότητα, να αποφεύγουν την εκ του νόμου προβλεπόμενη διενέργεια διαγωνιστικής διαδικασίας εφόσον δεν πληρούνται οι όροι να διενεργηθεί απευθείας ανάθεση και δεύτερον να λαμβάνουν την χρηματοδότηση όπως γίνεται σε μία προγραμματική σύμβαση. Κατά την περίπτωση λοιπόν κατά την οποία η σύμβαση υποκρύπτει επαχθή αιτία μεταξύ αναδόχου και αναθέτουσας αρχής, ή οι τυχόν προβλεπόμενες περιουσιακές μετακινήσεις έχουν τον χαρακτήρα ανταλλάγματος, ή ενέχεται η επίτευξη κέρδους, τότε οι συμβάσεις δεν είναι προγραμματικές και ως εκ τούτου είναι μη νόμιμες.

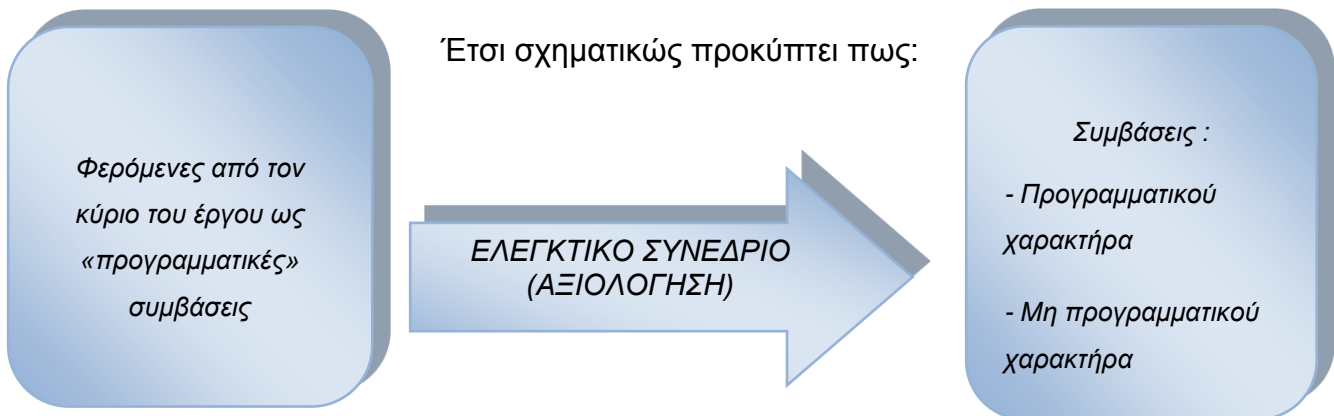
Ο ως άνω κίνδυνος είναι πλέον περισσότερο ορατός, καθώς από το έτος 2020 με την εισαγωγή στην ελληνική έννομη τάξη του Ν. 4700/2020 αυξήθηκε το ύψος της προϋπολογιζόμενης δαπάνης των προγραμματικών συμβάσεων που υπάγονται πλέον στον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Ήδη αναφέρθηκε πως οι συμβαλλόμενοι κατά την προγραμματική σύμβαση φορείς οφείλουν να επιδιώκουν σκοπό ο οποίος περιορίζεται στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και να εκκινούν ταυτοχρόνως από κοινή αφετηρία συμπράττοντας κατά το μέγιστο δυνατό ισόρροπα, ενώ σε καμία περίπτωση δεν μπορεί σκοπός της προγραμματικής σύμβασως να είναι η επίτευξη κέρδους. Η καθημερινότητα όμως μας διδάσκει πως υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες χαρακτηρισμένες ως προγραμματικές συμβάσεις δεν πληρούν τις τασσόμενες προϋποθέσεις του νόμου με αποτέλεσμα να μη δύνανται να επιφέρουν έννομα αποτελέσματα.

Ο έλεγχος νομιμότητας των δημοσίων συμβάσεων από το Ε.Σ., σε προσυμβατικό στάδιο, προβλέπεται κατ' άρθρο 98 παρ. 1 εδάφιο β του Σ. πριν από την σύναψή του, με το σκεπτικό πως ο έλεγχος αυτός συμπλέει με την ανάγκη διαφάνειας στην οικονομική λειτουργία του Κράτους, με τον έλεγχο αυτό να διενεργείται είτε από τον Επίτροπο του Ε.Σ. είτε από κλιμάκιά του που αναλόγως με το είδος της διερευνώμενης σύμβασως διαχωρίζονται σε Ε' κλιμάκιο (ελέγχει τις συμβάσεις δημοσίων έργων), ΣΤ' (ελέγχει τις συμβάσεις προμηθειών) και Ζ' (ελέγχει τις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών). Το Ε.Σ. διενεργεί προληπτικό έλεγχο νομιμότητας των μεγάλης αξίας συμβάσεων που συνάπτονται με σκοπό την προστασία του δημοσίου χρήματος και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την Διοίκηση μέσω της διαφάνειας των διαδικασιών.

Η αξιολόγηση της σύμβασως περί του προγραμματικού ή μη χαρακτήρα της και το κατά πόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις προκειμένου να αντιμετωπιστεί ως προγραμματική είναι έργο του Ε.Σ. αποκλειστικώς ως προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία. Τυχόν αρνητική κρίση του παραπάνω αρμοδίου οργάνου δημιουργεί ουσιώδη ζητήματα εκπλήρωσης της σύμβασως και περαιτέρω του επιδιωκόμενου έργου ή υπηρεσίας που μέσω αυτής επιδιώκεται.

Ο έλεγχος αυτός εκτείνεται στις πράξεις της διαδικασίας σύναψης καθώς και στη διαπίστωση της ύπαρξης στο σχέδιο της προγραμματικής σύμβασης του ελαχίστου κατά νόμο απαιτούμενου περιεχομένου της. Ελέγχεται ειδικότερα εάν καθορίζεται κατά τρόπο σαφή και ορισμένο:

- Το αντικείμενο της σύμβασης
- Ο σκοπός και το περιεχόμενο των έργων που αυτή αφορά
- Ο προϋπολογισμός τους
- Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών
- Το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης και η διάρκεια της σύμβασης
- Οι αναγκαίοι πόροι
- Το όργανο παρακολούθησης και
- Οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλόμενου που τυχόν παραβαίνει τις συμβατικές υποχρεώσεις του.

Ενδεικτικά αναφέρεται πως σύμφωνα με την νομολογία του Ε΄ Κλιμακίου διατυπώνεται αρνητική κρίση μόνο κατά την περίπτωση που διαπιστώνονται ουσιώδεις νομικές πλημμέλειες των διοικητικών πράξεων της διαδικασίας σύναψης και του σχεδίου της προγραμματικής σύμβασης. Η μη ύπαρξη του κατά τα ανωτέρω ελάχιστου περιεχομένου της προγραμματικής σύμβασης αποτελεί ουσιώδη νομική πλημμέλεια του σχεδίου αυτής, η οποία οδηγεί στη διατύπωση αρνητικής κρίσης του Κλιμακίου.

Με τον Ν. 4700/2020 προβλέπεται πως στις συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών καθώς και στις συμβάσεις αγοράς ακινήτων που συνάπτονται από το Δημόσιο, τους Ο.Τ.Α. και τα νομικά τους πρόσωπα, τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τις δημόσιες επιχειρήσεις ή οργανισμούς, η προϋπολογιζόμενη δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το ποσό του ενός εκατομμυρίου (1.000.000,00) ευρώ, μη συμπεριλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας, διενεργείται υποχρεωτικά έλεγχος νομιμότητας,

πριν από τη σύναψή τους από Κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Επιπλέον, στις συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών καθώς και στις συμβάσεις αγοράς ακινήτων, που συνάπτονται από το Δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα νομικά τους πρόσωπα καθώς και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, η προϋπολογιζόμενη δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το ποσό των τριακοσίων χιλιάδων (300.000,00) ευρώ, μη συμπεριλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας και μέχρι το όριο της παρ. 1 του άρθρου 324, διενεργείται υποχρεωτικά έλεγχος νομιμότητας πριν από τη σύναψή τους από τον Επίτροπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου που είναι αρμόδιος για τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών των υπηρεσιών ή φορέων αυτών. Ειδικά για τις συμβάσεις των παρ. 1 και 2 του παραπάνω άρθρου, που συγχρηματοδοτούνται από ενωσιακούς πόρους, διενεργείται υποχρεωτικά έλεγχος νομιμότητας πριν από τη σύναψή τους από Κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη, μη συμπεριλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας, υπερβαίνει το ποσό των πέντε εκατομμυρίων (5.000.000,00) ευρώ.

Ειδικότερα, στις παραπάνω περιπτώσεις των συμπεριλαμβάνονται: (α) οι προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και την εκτέλεση έργων, την εφαρμογή προγραμμάτων και δράσεων καθώς και για την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση προμηθειών κάθε είδους εφόσον ο προϋπολογισμός των συμβάσεων αυτών υπερβαίνει τα αντιστοίχως προβλεπόμενα όρια: (β) τα δυναμικά συστήματα αγορών, (γ) οι συμφωνίες πλαίσιο και οι εκτελεστικές αυτών συμβάσεις, (δ) οι συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, των οποίων η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει τα όρια της παρ. 1 του άρθρου 324 του νόμου, με εξαίρεση τις συμβάσεις των περ. α', β', γ', στ', ζ' και θ' του άρθρου 17 του ως άνω νόμου, (ε) οι συμβάσεις αξιοποίησης των περιουσιακών στοιχείων του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου και των εταιρειών, των οποίων το μετοχικό κεφάλαιο ανήκει εξ ολοκλήρου άμεσα ή έμμεσα στο Ταμείο, εφόσον το τίμημα ή το αντάλλαγμα της αξιοποίησης υπερβαίνει το ποσό του ενός εκατομμυρίου (1.000.000,00) ευρώ, εφαρμοζομένων κατά τα λοιπά όσων ορίζονται στην παρ. 4 του άρθρου 9 του ν. 3986/2011 (ΦΕΚ Α' 152), (στ) οι συμβάσεις που συνάπτει το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Πράσινο Ταμείο» (πρώην Ειδικό Ταμείο

Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων), με δικαιούχους για την εκτέλεση χρηματοδοτικών προγραμμάτων, των οποίων η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει τα όρια των παρ. 1 και 2 του άρθρου 324, (ζ) οι συμβάσεις εκπόνησης μελετών και εκτέλεσης έργων, καθώς και των συναφών προμηθειών και εργασιών, που συνάπτει η ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Πρόγραμμα Ήλιος Ανώνυμη Εταιρεία Αξιοποίησης Ηλιακής Ενέργειας» ή εταιρείες των οποίων το μετοχικό κεφάλαιο ανήκει εξ ολοκλήρου, άμεσα ή έμμεσα σε αυτή, των οποίων η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει τα όρια των παρ. 1 και 2 του ίδιου άρθρου . Περαιτέρω, σε προσυμβατικό έλεγχο υπάγονται οι τροποποιήσεις των συμβάσεων των όταν: α) η αρχική σύμβαση υποβλήθηκε σε έλεγχο, εφόσον η τροποποίηση είναι ουσιώδης, β) η αρχική σύμβαση δεν υποβλήθηκε σε έλεγχο λόγω ποσού, εφόσον με την τροποποίηση προσαυξάνεται το οικονομικό αντικείμενο, ώστε η προκύπτουσα συνολική δαπάνη της σύμβασης υπερβαίνει το όριο των παρ.1 και 2 του άρθρου 324 .

Σημειώνεται πως από τον έλεγχο των παρ. 1 έως 3 του άρθρου 324 εξαιρούνται οι συμβάσεις: (α) οι οποίες συνάπτονται στο πλαίσιο του Προγράμματος Δανεισμού και Διαχείρισης Χρέους του Ελληνικού Δημοσίου (β) για την προετοιμασία, την έκδοση και τη διάθεση μετοχοποιήσιμων τίτλων, (γ) οι οποίες αφορούν σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σχετικές με την έκδοση, την αγορά, την πώληση ή τη μεταβίβαση τίτλων ή άλλων χρηματοπιστωτικών μέσων, κατά την έννοια των ν. 3606/2007 (ΦΕΚ Α΄ 195) και 4514/2018 (ΦΕΚ Α΄ 14), σε υπηρεσίες που παρέχονται από κεντρικές τράπεζες και συναλλαγές με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας καθώς και οι συμβάσεις που αφορούν σε δάνεια είτε συνδέονται είτε όχι με την έκδοση, την πώληση, την αγορά ή τη μεταβίβαση τίτλων ή άλλων χρηματοπιστωτικών μέσων (περ. ε΄ και στ΄ του άρθρου 10 του ν. 4412/2016), με εξαίρεση τις συμβάσεις δανείων που συνάπτονται από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, (δ) οι οποίες συνάπτονται από το ελληνικό Δημόσιο για την προετοιμασία, την έκδοση και τη διάθεση τίτλων προεσόδων.

Κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, κατ' εξαίρεση όσων προβλέπονται στο άρθρο 324, οι συμβάσεις ανάθεσης δημόσιας υπηρεσίας για την εκτέλεση

δρομολογιών στις θαλάσσιες ενδομεταφορές, μπορούν να συναφθούν χωρίς προηγούμενη υποβολή στο Ελεγκτικό Συνέδριο σχεδίου σύμβασης με τον σχετικό φάκελο για έλεγχο νομιμότητας, ή πριν από την ολοκλήρωση του ανωτέρω ελέγχου. Στις περιπτώσεις αυτές, η συναφθείσα σύμβαση και ο σχετικός φάκελος υποβάλλονται στο Ελεγκτικό Συνέδριο εντός προθεσμίας δεκαπέντε (15) εργάσιμων ημερών από την υπογραφή της. Αν η σύμβαση και ο σχετικός φάκελος δεν υποβληθούν εντός της ανωτέρω προθεσμίας ή αν ο έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου αποβεί αρνητικός, η σύμβαση θεωρείται ως μηδέποτε συναφθείσα.

Σημειώνεται ότι κατ' άρθρον 326 του Ν. 4700/2020 για τον σκοπό του προσυμβατικού ελέγχου υποβάλλεται στο οικείο κατά περίπτωση Κλιμάκιο Προσυμβατικού Ελέγχου ή στον Επίτροπο από τον αρμόδιο υπουργό ή φορέα ο φάκελος με όλα τα σχετικά έγγραφα και στοιχεία. Ο έλεγχος ολοκληρώνεται μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη διαβίβαση στο Ελεγκτικό Συνέδριο του σχετικού φακέλου. Αν από τον έλεγχο διαπιστωθεί έλλειψη στοιχείων, αυτά ζητούνται από τον αρμόδιο φορέα πριν από την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας, η οποία, στην περίπτωση αυτή, διακόπτεται. Η έκδοση μη οριστικής κατά τα ανωτέρω πράξης από το Κλιμάκιο ή τον Επίτροπο επιτρέπεται μία μόνο φορά. Η οριστική πράξη του Κλιμακίου ή του Επιτρόπου κοινοποιείται με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στον αρμόδιο φορέα, ο οποίος υποχρεούται αμελλητί να την κοινοποιήσει με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε όλους τους υποψηφίους που συμμετείχαν στην ελεγχόμενη διαδικασία ανάδειξης αναδόχου, ενώ στις περιπτώσεις που δεν διενεργηθεί ο έλεγχος που προβλέπεται στις παρ. 1 έως 3 του άρθρου 324, η σύμβαση που συνάπτεται είναι άκυρη κατ' άρθρο 327 του ίδιου Νόμου, ενώ με την αμέσως επόμενη διάταξη προβλέπεται.

Επιτρέπεται προσφυγή ανάκλησης της πράξης του Κλιμακίου Προσυμβατικού Ελέγχου ή του Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με την οποία κρίνεται ότι κωλύεται η υπογραφή της ελεγχόμενης σύμβασης, και υποβάλλεται στη γραμματεία του αρμόδιου Τμήματος σε περίπτωση πλάνης περί τα πράγματα ή τον νόμο, από όποιον έχει έννομο συμφέρον προς τούτο ή από τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου χάριν του δημόσιου συμφέροντος, μέσα σε δεκαπέντε (15) ημέρες από την

κοινοποίηση της πράξης του Κλιμακίου ή του Επιτρόπου στον αρμόδιο φορέα και τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με την προσφυγή ανάκλησης να κοινοποιείται χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, με επιμέλεια του αιτούντος, σε καθέναν που έχει έννομο συμφέρον. Παρέχεται δε η δυνατότητα από όποιον έχει έννομο συμφέρον, να ασκήσει εγγράφως ή προφορικώς παρέμβαση μέχρι τη συζήτηση της προσφυγής ανάκλησης στο ακροατήριο. Διαδικαστικά, ο Πρόεδρος του Τμήματος ορίζει εισηγητή της υπόθεσης πριν από τη συζήτησή της με τους διαδίκους να μπορούν να υποβάλουν υπόμνημα μέσα σε τρεις (3) ημέρες από τη συζήτηση στο ακροατήριο της προσφυγής και την έκδοση μη οριστικής απόφασης επιτρέπεται μία μόνο φορά. Επισημαίνεται πως αν εκδοθεί αναβλητική απόφαση λόγω έλλειψης στοιχείων, ορίζεται προθεσμία που δεν υπερβαίνει τις δεκαπέντε (15) ημέρες, εντός της οποίας πρέπει να συμπληρωθούν τα στοιχεία του φακέλου. Μετά την πάροδο της προθεσμίας που έχει ορισθεί η υπόθεση εισάγεται προς συζήτηση στην αμέσως επόμενη δικάσιμο. Η απόφαση για την προσφυγή ανάκλησης εκδίδεται μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη συζήτησή της. Δυνητικά το Τμήμα μπορεί, με απόφασή του, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, να υποβάλει ερώτημα στην Ολομέλεια, αν, κατά την εξέταση προσφυγής, κρίνει ότι διάταξη τυπικού νόμου είναι αντισυνταγματική ή αντίθετη σε άλλη υπερνομοθετικής ισχύος διάταξη, χωρίς το ζήτημα αυτό να έχει κριθεί με προηγούμενη απόφαση της Ολομέλειας ή αν κρίνει ότι ανακύπτει ζήτημα μείζονος σπουδαιότητας ή γενικότερης σημασίας (άρθρο 328).

Έτσι με βάση τα ανωτέρω αναφερθέντα σε αρκετές περιπτώσεις το Ε.Σ. δι' αποφάσεών του έχει αποφανθεί περί την ανυπαρξίας προγραμματικών συμβάσεων με τις ενδεικτικώς αμέσως κατωτέρω αναφερόμενες αποφάσεις του:

❖ *ΕΣ Τμ7 Πρ. 266/2014: «... Σύμβαση του Ε.Μ.Π με το Δήμο για εκπόνηση ερευνητικού έργου για την τεκμηρίωση της δομικής τρωτότητας στα σχολικά κτίρια του Δήμου, συνιστά στην πραγματικότητα δημόσια σύμβαση με αντικείμενο την εκπόνηση μελέτης...».*

- ❖ ΕΣ Κλιμ. Τμ.7 Πρ. 142/2015 «.... Προγραμματική σύμβαση μεταξύ Δήμου και ΑΕ Ο.Τ.Α για έρευνα κατασκευής (ανισόπεδου κόμβου) δεν θεωρείται προγραμματική αλλά δημόσια σύμβαση ανάθεσης μελετών....»
- ❖ ΕΣ Κλιμ. Τμ. 7 Πρ. 219/2015, «....Προγραμματική σύμβαση μεταξύ Δήμου και κοινωφελούς ιδρύματος για την παροχή υπηρεσιών σίτισης , στέγασης και υποστήριξης σε κατοίκους της περιοχής που είναι άποροι, αποτελεί εν τοις πράγμασι κοινή σύμβαση μίσθωσης ακινήτου.....»
- ❖ ΕΣ 2007/2014 (Μείζονος) «... Δεν πρόκειται για προγραμματική σύμβαση, όταν τα μέρη αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση διαφορετικών συμφερόντων, όπως συμβαίνει όταν ο συμβαλλόμενος Ο.Τ.Α. αποβλέπει στη μέσω της σύμβασης επίτευξη της νόμιμης αποστολής του, ενώ ο αντισυμβαλλόμενος ή ο μετέχων στη σύμβαση ιδιωτικός φορέας επιδιώκει την επίτευξη κέρδους, μέσω του ανταλλάγματος που προβλέπεται στη σύμβαση για τις παρεχόμενες από αυτόν υπηρεσίες. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, υπό το μανδύα της προγραμματικής σύμβασης υποκρύπτεται η σύναψη δημόσιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών...»
- ❖ ΕΣ 3582/2015 (Μείζονος) : «..... Δεν πρόκειται για προγραμματική σύμβαση όταν τα μέρη αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση διαφορετικών συμφερόντων, όπως συμβαίνει όταν ο συμβαλλόμενος Ο.Τ.Α αποβλέπει στη μέσω της σύμβασης επίτευξη της νόμιμης αποστολής του, ενώ ο αντισυμβαλλόμενος ή ο μετέχων στη σύμβαση ιδιωτικός φορέας επιδιώκει την απόκτηση του ανταλλάγματος που προβλέπεται στη σύμβαση για τις παρεχόμενες από αυτόν υπηρεσίες...».
- ❖ Πράξη 207/2015 του Κλιμακίου Προληπτικού Ελέγχου Δαπανών στο VII Τμήμα : «.... Μη νόμιμη η καταβολή μέρους συμφωνηθείσας αμοιβής από Δημοτική Επιχείρηση σε ανώνυμη αναπτυξιακή εταιρεία για την εκτέλεση προγραμματικής σύμβασης, με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου, καθόσον: α) η ελεγχόμενη σύμβαση δεν φέρει τα χαρακτηριστικά της προγραμματικής συμφωνίας του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010, διότι τα συμβαλλόμενα μέρη δεν συμπράττουν ισόρροπα εκκινώντας από κοινή αφετηρία, με σκοπό την εκτέλεση κοινά εξυπηρετούμενου δημόσιου σκοπού, αλλά επιδιώκουν την ικανοποίηση όλως διακριτών και αντίθετων συμφερόντων και β) η κρινόμενη σύμβαση δεν αποτελεί γνήσια προγραμματική σύμβαση, αλλά κοινή εξ επαχθούς αιτίας δημόσια σύμβαση, η φύση της οποίας δεν

αναιρείται από το γεγονός ότι ο αντισυμβαλλόμενος της Δημοτικής Επιχείρησης είναι η ανώνυμη αναπτυξιακή εταιρεία, δηλαδή φορέας που αποτελεί και ο ίδιος αναθέτουσα αρχή. Σύμφωνα δε με το αντικείμενό της, αυτή αφορά σε παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών επίβλεψης της εκτέλεσης έργων, για την ανάθεση των οποίων έπρεπε να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του ν. 3316/2005, οι οποίες καθιερώνουν ως κανόνα τη διενέργεια ανοικτού διαγωνισμού, διότι η απευθείας ανάθεση αυτών, χωρίς δημοσίευση προκήρυξης δεν βρίσκει έρεισμα στις διατάξεις του άρθρου 10 του νόμου αυτού.....».

❖ Πράξη 142/2015 του Κλιμακίου Προληπτικού Ελέγχου Δαπανών στο VII Τμήμα : «... Μη νόμιμη η καταβολή από Δήμο σε ανώνυμη αναπτυξιακή εταιρεία Ο.Τ.Α. μέρους συμφωνηθείσας αμοιβής για την εκτέλεση προγραμματικής σύμβασης, με αντικείμενο την «Διερεύνηση κατασκευής ανισόπεδου κόμβου στην.....», καθόσον η σύναψη της ανωτέρω σύμβασης δεν είναι νόμιμη, διότι δεν συνιστά προγραμματική σύμβαση του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010, αλλά υποκρύπτει μη νόμιμη απευθείας ανάθεση του αντικείμενου της στην ως άνω ανώνυμη εταιρεία και ως εκ τούτου αυτή δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο έρεισμα για την καταβολή σε αυτήν μέρους της συμφωνηθείσας αμοιβής της, που αντιστοιχεί στο ποσοστό της συμμετοχής του Δήμου. Όμοια η 144/2015 πράξη του ίδιου ως άνω Κλιμακίου Προληπτικού Ελέγχου.....»

❖ Πράξη 113/2015 του Κλιμακίου Προληπτικού Ελέγχου Δαπανών στο VII Τμήμα: «..... Μη νόμιμη η καταβολή ποσού 75.000 ευρώ από Δήμο σε Δημοτική Επιχείρηση, στο πλαίσιο υλοποίησης προγραμματικής σύμβασης πολιτισμικής ανάπτυξης μεταξύ του Δήμου, Υπουργείου, Περιφέρειας και της ανωτέρω Δημοτικής Επιχείρησης, καθόσον: α) μη νομίμως προσδόθηκε αναδρομική ισχύς από 1.1.2014, στην επίμαχη προγραμματική σύμβαση, αφού αυτή υπογράφηκε στις 30.7.2014, συνεπώς δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο έρεισμα για την καταβολή οικονομικής ενίσχυσης στην επιχείρηση για υπηρεσίες που πραγματοποιήθηκαν σε χρόνο μεταγενέστερο της υπογραφής της, β) δεν αποδεικνύεται, ότι η επιχείρηση πραγματοποίησε από την σύναψη της οικείας προγραμματικής σύμβασης και μέχρι την έκδοση του χρηματικού εντάλματος καλλιτεχνικές δραστηριότητες, σύμφωνα με τις αναληφθείσες υποχρεώσεις της και γ) η σχετική δαπάνη δεν αναρτήθηκε ως απόφαση

έγκρισης δαπάνης στη ΔΙΑΥΓΕΙΑ και συνακόλουθα, η σχετική εγκριτική απόφαση ουδέποτε έλαβε ισχύ. (παρ.4 του 124 άρθρου 23 του ν.4210/2013). (Ανακλήθηκε με την Πράξη 46/2015 του VII Τμήματος) ...».

❖ Πράξη 48/2015 του Κλιμακίου Προληπτικού Ελέγχου Δαπανών στο VII Τμήμα : « ... Μη νόμιμη η καταβολή δαπάνης υπέρ της Κοινωφελούς Δημοτικής Επιχείρησης Δήμου σε εκτέλεση προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Δήμου και της ανωτέρω Δημοτικής Επιχείρησης, καθόσον κατά παράβαση των άρθρων 225 του ν. 3463/2006 και 100 του ν. 3852/2010, αντικείμενο της σύμβασης δεν είναι η παροχή εκ μέρους της Κοινωφελούς Επιχείρησης υπηρεσιών ή έργου με αναπτυξιακό χαρακτήρα, επιπλέον δε η σύμβαση δεν έχει το ελάχιστο εκ του νόμου αναγκαίο περιεχόμενο, αφού δεν προβλέπονται εκατέρωθεν υποχρεώσεις των αντισυμβαλλόμενων μερών....»

❖ ΕΣ 1114/2016 (Τμήμα VI): «... δεν πρόκειται για προγραμματική σύμβαση όταν τα μέρη αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση διαφορετικών συμφερόντων.... όταν ο αντισυμβαλλόμενος ή ο μετέχων στη σύμβαση ιδιωτικός φορέας επιδιώκει την επίτευξη κέρδους...».

Με τον σκοπό της συμβάσεως να είναι κρίσιμος προκειμένου να χαρακτηριστεί μια σύμβαση ως προγραμματική, το προσδόκιμο κέρδους από την σύμβαση αυτή θεωρείται λόγος αποχαρακτηρισμού μιας σύμβασης ως προγραμματικού χαρακτήρα και ως εκ τούτου ο τρόπος επιλογής των συνεργασιών θα πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή και αξιολόγηση όλων των στοιχείων έτσι ώστε να μην παρουσιαστούν προβλήματα κατά τον (από)χαρακτηρισμό της σύμβασης ως προγραμματικής.

Εν κατακλείδι η ύπαρξη των προϋποθέσεων - χαρακτηριστικών που θέτουν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι προφανές πως δεν επάγεται τον χαρακτηρισμό της συμβάσεως προγραμματικού χαρακτήρα, καθώς, ως αναπτύχθηκε ήδη, το Ε.Σ. κατά τις επιτρεπτές περιπτώσεις θα καθορίσει τελικώς το κατά πόσο η σύμβαση πληροί ή όχι τα κριτήρια του νομοθέτη.

Εξ όσων ήδη έχουν αναπτυχθεί είναι εμφανές πως η τοπική αυτοδιοίκηση δεν διαθέτει πάντοτε τα αναγκαία μέσα προκειμένου να επιτύχει τους επιδιωκόμενους στόχους της οπότε και καταφεύγει στις συνεργασίες όπου οι συνεργασίες αυτές είναι επιτρεπτές, έτσι ώστε να έχει αποτελεσματική δράση και ουσιαστική επίδραση στους διοικούμενους. Σε

πολλές περιπτώσεις, όπως ήδη έχει σημειωθεί, ο χαρακτηρισμός της σύμβασης ως προγραμματικής είναι νομικά ορθός ως πληρών τους νομικούς περιορισμούς και τις εν γένει κατευθύνσεις που θέτει ο νομοθέτης, πλην όμως είναι αρκετές και οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες δεν συμπλέει ο χαρακτηρισμός της σύμβασης ως προγραμματικής με την κείμενη νομοθεσία, οπότε και εκ του αρμόδιου οργάνου που εκτελεί τον προσυμβατικό έλεγχο τίθεται ανυπέρβλητο εμπόδιο που συνίσταται στην ακύρωση της συμβάσεως και ουσιαστικά στην αδυναμία αυτής να παράσχει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

Έχοντας ήδη ολοκληρώσει κατά το προηγούμενο Κεφάλαιο τη θεωρητική προσέγγιση των Προγραμματικών Συμβάσεων και με βάση τη θεωρητική γνώση επ' αυτών, στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζονται πέντε προγραμματικές συμβάσεις που συνήψαν δύο διαδοχικές δημαρχιακές αρχές του Δήμου Καλαμάτας τα τελευταία χρόνια, από το έτος 2014 έως και σήμερα. Οι προγραμματικές αυτές συμβάσεις έχουν κατηγοριοποιηθεί σε δύο κατηγορίες: στην πρώτη κατηγορία έχουν συμπεριληφθεί αυτές που σχετίζονται με την παροχή υπηρεσιών και στη δεύτερη αυτές που αφορούν στην εκτέλεση κάποιου έργου.

A. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

A.I. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση¹⁴ υπεγράφη το 2014 μεταξύ των «Δήμου Καλαμάτας», «Δήμου Δυτικής Μάνης», «Δήμου Μεσσηνίας», «Δήμου Πύλου – Νέστορος» και «Δήμου Τριφυλίας», νομίμως εκπροσωπηθέντος υπό των Δημάρχων ενός εκάστου αυτών, ήτοι των Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας και της «Εταιρείας Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων» του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας.

Επειδή οι κύριοι του έργου (οι ως άνω Δήμοι) δεν διέθεταν συγκροτημένες υπηρεσίες προκειμένου να επιτύχει τον επιδιωκόμενο στόχο τους, κατέφυγαν στην υπογραφή προγραμματικής συμβάσεως προσδοκώντας μέσω της συνεργασίας με έτερο συμβαλλόμενο (την «Εταιρεία Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων» του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας) να επιτύχουν την θεραπεία του προβλήματος ώστε να επιτύχουν την υλοποίησή του εφαρμοσθέντος του άρθρου 100 του Ν. 3852/2010.

Οι ως άνω συμβαλλόμενοι λοιπόν, στο πλαίσιο αντιμετώπισης της δυσχερούς οικονομικής συγκυρίας αλλά και της επίτευξης των κοινωνικών και αναπτυξιακών σκοπών τους θέτοντας ως άμεση προτεραιότητα τον σχεδιασμό και την εκτέλεση συγκεκριμένων δράσεων με στόχο την ουσιαστική διάκριση της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας ως ανταγωνιστικού τουριστικού προορισμού συνεργάστηκαν για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση στοχευμένων ενεργειών – δράσεων προβολής και προώθησης του Τουριστικού Προϊόντος της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας. Ειδικότερα, δια της υπογραφείσης προγραμματικής συμβάσεως οι συμβαλλόμενοι Δήμοι και το Επιμελητήριο Μεσσηνίας ως εκπρόσωπος των παραγωγικών τάξεων της Μεσσηνίας ευρύτερα επεδίωξαν να συμβάλουν στην ανάδειξη και προβολή των αξιοθέατων και του μνημειακού αποθέματος που βρίσκονται εντός των διοικητικών ορίων τους καθώς και την ανάδειξη, προβολή και προώθηση των μεσσηνιακών προϊόντων ως τμήματος του τουριστικού προϊόντος της περιοχής.

Η ως άνω προγραμματική σύμβαση διέπεται από το άρθρο 100 του Ν. 3852/2010 και υπεγράφη από τους ανωτέρω συμβαλλομένων κατ' εφαρμογήν των αποφάσεων των δημοτικών Συμβουλίων ενός εκάστου των Δήμων και

---

¹⁴ ΑΔΑ: Ω7ΓΕΩΕΕ-ΝΨΦ

της αποφάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας, με τις οποίες εγκρίθηκε τόσο η σύναψη αυτής όσο και οι όροι που θα την διέπουν.

Ειδικότερα, στην σύμβαση περιελήφθησαν:

- **Το αντικείμενο και ο σκοπός αυτής:** Η Συνεργασία των συμβαλλομένων μερών (ήτοι των Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας) για το σχεδιασμό και την υλοποίηση στοχευμένων ενεργειών – δράσεων προβολής και προώθησης του Τουριστικού Προϊόντος της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας, με φορέα υλοποίησης την Εταιρεία Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων.
- **Ο προϋπολογισμός της και οι πόροι:** Οι πόροι για την υλοποίηση του αντικειμένου της σύμβασης, συνολικού προϋπολογισμού 101.500 ευρώ, συμφωνήθηκαν καταβλητέοι από τους ίδιους πόρους των συμβαλλομένων Δήμων προς την Εταιρεία Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων για τις υπηρεσίες που θα παρέχει η τελευταία στο πλαίσιο της σύμβασης, ως εξής:
  - Από το Δήμο Καλαμάτας, ποσό 14.500 ευρώ
  - Από το Δήμο Δυτικής Μάνης, ποσό 14.500 ευρώ
  - Από το Δήμο Μεσσήνης, ποσό 14.500 ευρώ
  - Από το Δήμο Πύλου – Νέστορος, ποσό 14.500 ευρώ
  - Από το Δήμο Τριφυλίας, ποσό 14.500 ευρώ

Η Εταιρεία Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων, πέραν των υπηρεσιών που συμφωνήθηκε να προσφέρει στο πλαίσιο της σύμβασης, συμφωνήθηκε να συμβάλει με το ποσό των 29.000 ευρώ.

Σημειώνεται ότι στα παραπάνω ποσά συμμετοχής, τα οποία θα καταβληθούν από τον κάθε Δήμο αμέσως μετά την ολοκλήρωση του έργου, συμπεριλαμβάνεται ο Φ.Π.Α.

- **Το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης αυτής και η διάρκεια ισχύος της:** ένα έτος από την ημεροχρονολογία υπογραφής της με δυνατότητα παράτασης ή ανανέωσής της κατόπιν έγγραφης συναίνεσης όλων των συμβαλλομένων ή των αποδεχομένων την παράτασή της.

➤ **Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων:** Ειδικότερα καθένας των συμβαλλομένων Δήμων, πέραν της οικονομικής υποχρέωσής του που αναφέρθηκε ανωτέρω, αναλαμβάνει:

α) την παροχή κάθε δυνατής τεχνογνωσίας και στήριξης για την καλύτερη επίτευξη των παρεχομένων υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της σύμβασης,

β) την παροχή εντύπου και μη υλικού ενημέρωσης και τουριστικής προβολής του Δήμου του ο καθένας,

γ) να συμμετέχει με έναν εκπρόσωπό του στην Κοινή επιτροπή Παρακολούθησης και να παρέχει κάθε πληροφορία και βοήθεια για την υλοποίηση όσων προβλέπονται στη σύμβαση.

Επιπλέον των ανωτέρω, ο Δήμος Καλαμάτας υποχρεούται να προσφέρει κάθε δυνατή τεχνική και διοικητική υποστήριξη για την καλύτερη επίτευξη των ενεργειών και δράσεων στο πλαίσιο της σύμβασης, παρέχοντας υπηρεσίες μέσω του προσωπικού που υπηρετεί στο Γραφείο Τουρισμού του Δήμου και του υλικοτεχνικού εξοπλισμού που αυτό διαθέτει.

Η Εταιρεία Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων, πέραν της οικονομικής υποχρέωσής της που αναφέρθηκε ανωτέρω, ανέλαβε δια της συμβάσεως να ενεργήσει κάθε πρόσφορη ενέργεια και δράση μέσω των υπηρεσιών της προκειμένου να πραγματοποιηθεί το αντικείμενο της σύμβασης διαθέτοντας προς τούτο την αντίστοιχη διοικητική και υλικοτεχνική υποδομή και έχοντας την εμπειρία τέτοιων δράσεων και προγραμμάτων για την οικονομική ανάπτυξη των μελών του και της τοπικής οικονομίας γενικότερα, καθ' όλο το διάστημα ισχύος της σύμβασης.

➤ **Η σύσταση και ο ρόλος της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης:** Προβλέφθηκε στη σύμβαση η σύσταση Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης αποτελούμενης από από ένα εκπρόσωπο από κάθε Δήμο και έναν εκπρόσωπο της Εταιρείας Ανάπτυξης & Προόδου Πελοποννήσου & Ιονίων Νήσων ως τακτικά μέλη με τους αντίστοιχους αναπληρωματικούς τους. Ως Πρόεδρος της Επιτροπής ορίστηκε ο εκπρόσωπος του Δήμου Καλαμάτας. Έργο της Επιτροπής είναι η παρακολούθηση υλοποίησης του αντικειμένου

της σύμβασης καθώς και η εποπτεία εκτέλεσης των όρων αυτής. Η Επιτροπή θα εισηγείται προς τα συμβαλλόμενα μέρη για κάθε γεγονός που κρίνει ότι θα συμβάλει στην καλύτερη εκτέλεση του αντικειμένου της σύμβασης, παρακολουθεί την πορεία εκτέλεσης του αντικειμένου, μεριμνά για την τήρηση των όρων και του χρονοδιαγράμματος, παρεμβαίνει για την επίλυση κάθε διαφοράς που προκύπτει από την εφαρμογή της σύμβασης, διατηρώντας το δικαίωμα να ερμηνεύει και να αποσαφηνίζει τους όρους της, αποφασίζει για τυχόν τροποποιήσεις των όρων αυτής, εφόσον κριθεί αναγκαίο, και εισηγείται προς έγκριση στα συλλογικά όργανα των συμβαλλομένων μερών. Οι αποφάσεις της Επιτροπής λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία των μελών της.

➤ **Τελικές διατάξεις και ρήτρες:**

- Προβλέφθηκε η δυνατότητα τροποποίησης της σύμβασης μόνο δυνάμει εγγράφου που θα υπογράφεται από τους νόμιμους εκπροσώπους των συμβαλλομένων μερών εξουσιοδοτημένους σύμφωνα με το νόμο.
- Η μη άσκηση δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων από οιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος ή η ανοχή καταστάσεων αντίθετων προς τη σύμβαση ή καθυστέρηση στη λήψη μέτρων που προβλέπει η σύμβαση αυτή από οιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παραίτηση των συμβαλλομένων μερών από δικαιώματα ή απαλλαγή από υποχρέωσή τους ή αναγνώριση δικαιωμάτων στα συμβαλλόμενα μέρη που δεν αναγνωρίζονται από τη σύμβαση.
- Σε περίπτωση μη τήρησης οιοδήποτε από τους όρους της σύμβασης από οιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος συμφωνήθηκε η παροχή εύλογης προθεσμίας προς συμμόρφωση, άλλως το έτερο μέλος θα έχει τη δυνατότητα να εμμείνει στο περιεχόμενο της σύμβασης και να απαιτήσει την προσήκουσα εκπλήρωσή της με την απειλή χρηματικής ποινής σε περίπτωση παραβίασης της οικείας δικαστικής απόφασης και να ζητήσει ανάλογη αποζημίωση για κάθε ζημία που τυχόν θα υποστεί από τη μη προσήκουσα εφαρμογή των όρων της σύμβασης.

- Ως αρμόδια για την επίλυση τυχόν διαφορών που θα προκύψουν ορίστηκαν τα δικαστήρια του Πρωτοδικείου Καλαμάτας.

A.II. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ («ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ»)

Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση¹⁵ υπεγράφη τον Ιούνιο του έτους 2020 μεταξύ του Δήμου Καλαμάτας και του «Δικτύου Πόλεων Για Τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Και Κυκλική Οικονομία» με το διακριτικό τίτλο «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» στο πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδιασμού του Δήμου Καλαμάτας, σύμφωνα με τον οποίο έχει προγραμματιστεί να προβεί ο Δήμος σε διαδικασίες ωρίμανσης έργων με σκοπό την υποβολή προτάσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα της Προγραμματικής Περιόδου «2014-2020» όπως επίσης και υλοποίησης έργων και παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από άλλες πηγές ή και ίδιους πόρους, όπως το Πρόγραμμα «ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ» του Υπουργείου Εσωτερικών, του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, της Σ.Α.Τ.Α. κ.λ.π. Για την ωρίμανση των έργων απαιτούνται ενέργειες σχεδιασμού εκπόνησης των αναγκαίων τεχνικών προμελετών και μελετών καθώς και υποστήριξη στην εξασφάλιση των απαιτούμενων εγκρίσεων και αδειοδοτήσεων από τις αρμόδιες και συναρμόδιες υπηρεσίες.

---

¹⁵ ΑΔΑ: Ω0ΛΧΩΕΕ-Ω0Η

Σκοπός όλων αυτών των ενεργειών είναι η προετοιμασία των φακέλων υποβολής των προς χρηματοδότηση προτάσεων. Στο Δήμο Καλαμάτας βρισκόταν υπό εξέλιξη η υλοποίηση ενός mini Επιχειρησιακού Προγράμματος Έργων προϋπολογισμού 37.500 € περίπου με πηγές χρηματοδότησης τα τομιακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, τη Σ.Α.Τ.Α., ίδιους πόρους καθώς και πόρους από τη Δανειακή Σύμβαση του Δήμου με το Ταμείο Παρακαταθηκών & Δανείων, όπως αναλυτικά παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

Α/Α	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (€)
1	ΕΣΠΑ, Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα & Καινοτομία	2	1.557.430,50
2	ΕΣΠΑ, Ε.Π. Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη	2	1.916.895,50
3	Πράσινο Ταμείο	3	985.000
4	ΕΣΠΑ, Ε.Π. ΠΕΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (Σ.Β.Α.Α.)	13	9.246.947,60
5	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	2	1.030.000,00
6	ΕΣΠΑ, Ε.Π. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	3	1.466.697,80
7	ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ	8	8.987.021,75
8	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων	7	7.878.314,62
9	ΣΑΤΑ	64	3.058.331,96
10	ΔΑΝΕΙΟ	4	1.420.000,00

Συνολικός αριθμός έργων: 108

Συνολικός προϋπολογισμός έργων: 37.546.639,60 €

Τα ως έργα αφορούν σε παρεμβάσεις ενεργειακής αναβάθμισης υποδομών του Δήμου Καλαμάτας, επισκευές κτιρίων, αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων, αθλητικές εγκαταστάσεις, αγροτική και δημοτική οδοποιία καθώς και δράσεις κοινωνικών προγραμμάτων. Για το σκοπό αυτό δέον για τα μεν υπό ένταξη έργα να εκπονηθούν το ταχύτερο δυνατό μελέτες ωρίμανσης ώστε να είναι δυνατός ο προσδιορισμός του προϋπολογισμού του

έργου και να υπάρχει ετοιμότητα στην προκήρυξή τους, για τα δε εντεταγμένα έργα να υποστηριχθούν όλες οι ενέργειες υλοποίησης αυτών.

Ωστόσο, λόγω της υποστελέχωσης των αρμοδίων υπηρεσιών του Δήμου Καλαμάτας και του εξειδικευμένου περιεχομένου αρκετών μελετών ήταν ανέφικτο για τις υπηρεσίες αυτές του Δήμου να ενεργήσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα και συγκεκριμένα να υλοποιήσουν τις συγκεκριμένες μελέτες και να προετοιμάσουν τους φακέλους χρηματοδότησης, με αποτέλεσμα να χρήζουν συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης.

Με την υπογραφή προγραμματική σύμβαση ο Δήμος Καλαμάτας συμβλήθηκε με το δίκτυο «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» με μία διαδικασία οριζόντιας συνεργασίας και σύμφωνα με την Κοινοτική ορολογία. Στόχος της συνεργασίας αυτής ήταν να επιτευχθεί η υποστήριξη μέσω των απαραίτητων ειδικοτήτων και του προσωπικού του Δήμου για την εκπόνηση μελετών και την υλοποίηση ενεργειών, με τελικό στόχο την ωρίμανση των φακέλων και των προτάσεων.

Η «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» προκρίθηκε για τη συνεργασία με το Δήμο Καλαμάτας για τους κάτωθι λόγους:

- ✓ Διότι ειδικεύεται σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης, προστασίας του περιβάλλοντος, εξοικονόμησης ενέργειας και κυκλικής οικονομίας και μπορεί να συνεργαστεί με τις υπηρεσίες του Δήμου Καλαμάτας για την υλοποίηση της σύμβασης, καθώς εκ του καταστατικού της έχει την υποχρέωση της τεχνικής υποστήριξης των Ο.Τ.Α. που είναι μέλη της (όπως εν προκειμένω ο Δήμος Καλαμάτας).
- ✓ Διότι διαθέτει την οργάνωση και τις απαραίτητες συνεργασίες, καθώς ήδη διαθέτει ομάδα συνεργατών – μελετητών πολλών ειδικοτήτων που της εξασφαλίζει πιστοποίηση υλοποίησης τεχνικών μελετών και συνεργάζεται επιπλέον με το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το οποίο επίσης είναι μέλος της, προκειμένου να υποστηρίξει τις αρμοδιότητες σύνταξης των μελετών και προετοιμασίας των φακέλων χρηματοδότησης.
- ✓ Διότι ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία του άρθρου 101 Ν. 3852/2010 νομιμοποιείται να συνεργαστεί με το Δήμο Καλαμάτας, που είναι τακτικό μέλος της, και να συνυπογράψει μαζί του προγραμματική σύμβαση βάσει του

άρθρου 74 Ν. 4483/2017, συμβάλλοντας από κοινού στην άρτια ολοκλήρωση του συμβατικού της αντικειμένου.

✓ Διότι εκ του καταστατικού της προκύπτει ότι:

Α) αποτελεί μη κερδοσκοπική εταιρεία, αφού τα μέλη της είναι αποκλειστικά Δήμοι (Ο.Τ.Α.), δεν υπάρχει άμεση συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων και εξυπηρετεί ανάγκες δημοσίου συμφέροντος.

Β) αναπτύσσει δραστηριότητα που της αναθέτουν τα μέλη – οι εταίροι της και δεν δραστηριοποιείται στην ελεύθερη αγορά.

Γ) τα όργανα λήψης αποφάσεων της (της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου της) απαρτίζονται από εκπροσώπους των μελών της – εταίρων της (των Δήμων).

Η προγραμματική σύμβαση στηρίχθηκε:

1. Στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 στοιχ. 1, 4, 11 και 12 του Ν. 4412/2016 (ΦΕΚ 147/08-08-2016, τεύχος Α΄) «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ).
2. Στο Ν. 4314/2014 «Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014-2020» (ΦΕΚ 265/23-12-2014, τεύχος Α΄), όπως τροποποιηθείς από τον Ν. 4389/2016 (ΦΕΚ 94/27-05-2016, τεύχος Α΄) ισχύει.
3. Στις διατάξεις των άρθρων 100 Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87/07-06-2010, τεύχος Α΄) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης, ως τροποποιηθέν ισχύει σήμερα μετά την αντικατάστασή του από το άρθρο 179 Ν. 4555/2018 (ΦΕΚ 133/19-07-2018, τεύχος Α΄), και 101 του Ν. 3852/2010.
4. Στις διατάξεις των άρθρων 74 και 79 του Ν. 4483/2017 (ΦΕΚ 107/31-07-2017) «Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Δ.Ε.Υ.Α.) – Ρυθμίσεις σχετικές με την οργάνωση, τη λειτουργία, τα οικονομικά και το προσωπικό των Ο.Τ.Α. – Ευρωπαϊκοί Όμιλοι Εδαφικής Συνεργασίας – Μητρώο Πολιτών και άλλες διατάξεις».

5. Στην έγκριση Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας του Δήμου Καλαμάτας (ΦΕΚ 1297/13-04-2017, τεύχος Β΄), όπως τροποποιηθείς ισχύει (ΦΕΚ 3072/06-09-2017, τεύχος Β΄).
6. Στις διατάξεις του Ν. 4674/2020 (ΦΕΚ 53/11-03-2020, τεύχος Α΄) «Στρατηγική αναπτυξιακή προοπτική των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ρύθμιση ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις».
7. Στις σχετικές αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Καλαμάτας περί έγκρισης της σύναψης και των όρων της προγραμματικής σύμβασης και εξουσιοδότησης του Δημάρχου Καλαμάτας για την υπογραφή αυτής, στη σχετική απόφαση του Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου περί ελέγχου νομιμότητας της ανωτέρω απόφασεως του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Καλαμάτας και στη σχετική απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ» περί έγκρισης έγκρισης της σύναψης και των όρων της προγραμματικής σύμβασης και εξουσιοδότησης του Προέδρου αυτής για την υπογραφή της.

Στην εν λόγω προγραμματική σύμβαση περιελήφθησαν:

❖ **Το αντικείμενό της:** Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση συνήφθη προκειμένου να υλοποιηθεί η συνεργασία των συμβαλλομένων μερών, με σκοπό την υποστήριξη των Υπηρεσιών του Δήμου κατά τη διαδικασία σύνταξης των φακέλων για την ωρίμανση αναπτυξιακών έργων που είτε χρηματοδοτούνται ήδη είτε θα χρηματοδοτηθούν σύμφωνα με τον Πίνακα που ακολουθεί. Τα προτεινόμενα έργα για ωρίμανση είναι:

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ
1	Αρχιτεκτονική μελέτη για την κατασκευή νέου κτιρίου του 1 ^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Καλαμάτας
2	Στατική μελέτη ανέγερσης νέου κτιρίου του 1 ^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Καλαμάτας
3	Μελέτη ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων και ενεργειακής απόδοσης για την ανέγερση νέου κτιρίου του 1 ^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Καλαμάτας
4	Εκπόνηση γεωτεχνικής έρευνας και μελέτης για το έργο ανέγερσης νέου κτιρίου του 1 ^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Καλαμάτας

5	Αρχιτεκτονική μελέτη για τη μετεγκατάσταση της Σχολής Χορού σε αίθουσες του Μεγάρου Χορού
6	Μελέτη ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων και ενεργειακής απόδοσης για τη μετεγκατάσταση της Σχολής Χορού σε αίθουσες του Μεγάρου Χορού
7	Πράξη αναλογισμού οδού Παλλιγενεσίας
8	Πράξη αναλογισμού οδού Θεμιστοκέους
9	Πράξη αναλογισμού οδού Σταδίου & Μεγάλου Αλεξάνδρου
10	Πράξη εφαρμογής Σαλαμινομάχων & Νηπιαγωγείου
11	Μελέτη ενεργειακής αναβάθμισης 18 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου
12	Μελέτη στατικής επάρκειας 18 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου
13	Εκπόνηση μελετών στατικής επάρκειας κερκίδων γηπέδων ποδοσφαίρου Δήμου Καλαμάτας (Δημοτικό Στάδιο, Στάδιο Αρφαρών, Στάδιο Σπερχογείας, Στάδιο Ασπροχώματος)
14	Εκπόνηση μελετών στατικής επάρκειας γεφυρών οδού Ναυαρίνου
15	Σύνταξη μελετών διαμόρφωσης χώρου για τη δημιουργία Πράσινου Σημείου
16	Τοπογραφική αποτύπωση πληγείσων από τη θεομηνία περιοχών του Ταυγέτου
17	Τεχνική, Διοικητική και Συμβουλευτική Υποστήριξη

Η παρεχόμενη εκ μέρους της «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ» τεχνική υποστήριξη των υπηρεσιών του Δήμου περιλαμβάνει:

Α) την εκπόνηση των απαιτούμενων τεχνικών μελετών (ηλεκτρομηχανικών, αρχιτεκτονικών, υδραυλικών, γεωτεχνικών, ενεργειακών, τοπογραφικών, οδοποιίας κ.λ.π.)

Β) τη σύσταση των ΣΑΥ – ΦΑΥ

Γ) τη σύνταξη των αναλυτικών προσμετρήσεων και προϋπολογισμών των έργων

Δ) τη σύνταξη των τευχών δημοπράτησης

Πέραν των ανωτέρω, το αντικείμενο της προγραμματικής σύμβασης θα εξαντλεί κατά περίπτωση τα απαιτούμενα στοιχεία ωριμότητας του φακέλου του έργου, σύμφωνα με τους οδηγούς διαχείρισης των επιμέρους χρηματοδοτικών προγραμμάτων και τα λοιπά στοιχεία που επισυνάπτονται στις σχετικές προσκλήσεις των φορέων χρηματοδότησης.

Ως αρμόδιες Υπηρεσίες του Δήμου για τις παραπάνω δράσεις καθίσταται η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών και η Διεύθυνση Πολεοδομίας, οι οποίες θα επιφορτιστούν με τον έλεγχο και έγκριση των μελετών και των τευχών αυτών καθώς και η Διεύθυνση Προγραμματισμού – Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Θεμάτων, η οποία θα επιφορτιστεί με την υποβολή των φακέλων των έργων, ενώ η «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» θα φέρει την ευθύνη συλλογής και επεξεργασίας στοιχείων, σύνταξης των μελετών και συγκρότησης του φακέλου υποβολής της αίτησης χρηματοδότησης και θα συμμετέχει στη διαδικασία έγκρισης της χρηματοδότησης μέσω συμβουλευτικής υποστήριξης.

❖ **Οι πόροι – η χρηματοδότηση:** Ο συνολικός προϋπολογισμός της σύμβασης ανέρχεται στο ποσό των 160.960 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου του Φ.Π.Α, σύμφωνα με το οικείο Παράτημα της σύμβασης, στο οποίο επισυνάπτεται Πίνακας ανάλυσης του κόστους της τεχνικής υποστήριξης των εμπλεκόμενων Διευθύνσεων, ήτοι της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών, Πολεοδομίας και Προγραμματισμού – Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Θεμάτων, βάσει των κατηγοριών εργασιών που υποστηρίζουν την υλοποίηση του έργου, Πίνακας ανάλυσης κόστους βάσει εργασιών και Πίνακας ανάλυσης κόστους βάσει των απασχολούμενων στελεχών στον οποίο παρουσιάζεται το σύνολο των απασχολούμενων στελεχών όπως αυτό υπολογίζεται σε ανθρωπομήνες απασχόλησης ανά κατηγορία εργασιών καθώς και το συνολικό κόστος που αφορά στους συνολικούς ανθρωπομήνες απασχόλησης του συνόλου των στελεχών.

Από τον ανωτέρω προϋπολογισμό σχεδόν το σύνολο των πόρων, ήτοι τα 159.960 ευρώ, θα προέρχονται και θα εκταμιεύονται από το Δήμο Καλαμάτας σε βάρος του προϋπολογισμού του, ο οποίος θα συνεισφέρει το ποσό αυτό προερχόμενο από ιδίους πόρους. Η εκταμίευση του ως άνω

ποσού που θα συνεισφέρει ο Δήμος Καλαμάτας θα πραγματοποιείται τμηματικά προς τη «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» με την έκδοση αντίστοιχου παραστατικού (Τιμολογίου Παροχής Υπηρεσιών) ανάλογα με την πιστοποίηση του έργου από την Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης της σύμβασης, όπως αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση, κατόπιν χορήγησης σχετικής βεβαίωσης από την αρμόδια Υπηρεσία. Το υπόλοιπο ποσό των 1.000 ευρώ θα προέρχεται από τα διαθέσιμα της «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ», καθώς μέλος αυτής αποτελεί και ο Δήμος Καλαμάτας. Επιπλέον, η «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» θα συνεισφέρει παρέχοντας κατά την εκτέλεση της σύμβασης με την τεχνογνωσία, την εμπειρία από αντίστοιχα έργα, τις υποδομές και το προσωπικό που διαθέτει για την υλοποίηση των έργων αυτών προς όφελος του Δήμου Καλαμάτας και την ανάπτυξη της περιοχής.

❖ **Τα χρονοδιαγράμματα υλοποίησής της:** Το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της σύμβασης άρχεται από της υπογραφής της σύμβασης και παρουσιάζεται αναλυτικά στο συνημμένο Παράρτημα που αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα αυτής. Το χρονοδιάγραμμα παράδοσης των συνολικών μελετών στο Δήμο είναι δώδεκα μήνες, μη συμπεριλαμβανομένων των χρόνων διεκπεραίωσης των απαιτούμενων διοικητικών διαδικασιών, προβλεπόμενης και δυνατότητας τροποποίησης του χρονοδιαγράμματος με απόφαση της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης ανάλογα με την πορεία εξέλιξης της σύμβασης.

❖ **Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών:** Ο Δήμος Καλαμάτας αναλαμβάνει την υποχρέωση να:

✚ Παρέχει όλα τα διαθέσιμα στοιχεία και να διευκολύνει με κάθε τρόπο το επιστημονικό προσωπικό που θα απασχοληθεί για την υλοποίηση της σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων στα στοιχεία αυτά των ολοκληρωμένων σχεδίων των κτιρίων – εγκαταστάσεων για τα οποία θα πραγματοποιηθούν οι μελέτες σε ηλεκτρονική επεξεργάσιμη μορφή (όπως ενδεικτικά αναφέρονται υπάρχοντα σχέδια, τίτλοι ιδιοκτησίας ή συμφωνητικά μίσθωσης, βεβαιώσεις, δηλώσεις ή άλλα έγγραφα που θα αναδειχθούν από την έρευνα αυτού του σταδίου).

✚ Εξασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση σε όλους τους χώρους που ενδέχεται να γίνουν αντικείμενο των εργασιών.

✚ Παραλάβει και να εγκρίνει τις τεχνικές και άλλες μελέτες έργων και τα παραδοτέα έργα που θα παραδοθούν στη Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών και στη Διεύθυνση Πολεοδομίας καθώς και τις ενέργειες υποστήριξης στη Διεύθυνση Προγραμματισμού – Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Θεμάτων του Δήμου Καλαμάτας και να διευκολύνει με κάθε τρόπο το επιστημονικό προσωπικό που θα απασχοληθεί για την υλοποίηση του αντικειμένου της σύμβασης κατά τη διαδικασία συλλογής των απαραίτητων στοιχείων και πληροφοριών.

✚ Αναλάβει την έκδοση της τροποποίησης ή της ανανέωσης της πολεοδομίας άδειας στην περίπτωση που αυτό απαιτηθεί από το έργο.

✚ Να ορίσει τους εκπροσώπους του καθώς και τους αναπληρωτές αυτών στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης.

✚ Να προβαίνει στις αναγκαίες οργανωτικές και διοικητικές ενέργειες καθώς επίσης να λαμβάνει και τις αντίστοιχες αποφάσεις σε συνεννόηση με τους αρμόδιους φορείς για την υλοποίηση των ενεργειών του έργου για την καλύτερη αποτελεσματικότητά τους.

✚ Να καταβάλει το ποσό συμμετοχής που προβλέπεται στο άρθρο 4 της σύμβασης καθώς και τυχόν δαπάνες δικαστικών επιμελητών η άλλες δαπάνες που προκύπτουν στα πλαίσια των διαδικασιών επιδόσεων.

Η «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» αναλαμβάνει την υποχρέωση να:

✚ Συλλέξει και οργανώσει τα απαραίτητα στοιχεία και τεχνικά δεδομένα που θα παρέχονται με το Δήμο.

✚ Επικαιροποιεί το χρονοδιάγραμμα σε περίπτωση που αυτό τροποποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στη σύμβαση.

✚ Εκπονήσει και παραδώσει τις απαραίτητες μελέτες έργων και τα παραδοτέα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη σύμβαση και τα προβλεπόμενα στα συνημμένα Παραρτήματα αυτής, σύμφωνα με τις ισχύουσες προδιαγραφές και τις κείμενες διατάξεις, ανάλογα με το υπό εκπόνηση αντικείμενο και τις οδηγίες της αρμόδιας υπηρεσίας του Δήμου.

✚ Διαθέσει για την υλοποίηση του σκοπού τους κατάλληλους συνεργάτες και να συνεργασθεί με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου, προκειμένου να

διασφαλισθεί η αρτιότητα για την ομαή υλοποίηση και έγκαιρη ολοκλήρωση του έργου εντός του συμπεφωνημένου χρονοδιαγράμματος.

✚ Παρέχει αναλυτική ενημέρωση, καθ' όλη τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου και σε κάθε φάση αυτού, προς τα συμβαλλόμενα μέρη και τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και φορείς σχετικώς με την πορεία του, όποτε ζητηθεί.

✚ Διαχειριστεί για λογαριασμό των συμβαλλομένων μερών το οικονομικό αντικείμενο της προγραμματικής σύμβασης αποκλειστικά προς υλοποίηση του σκοπού αυτής.

✚ Ορίσει τον εκπρόσωπό της καθώς και τον αναπληρωτή αυτού στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης.

❖ **Η πρόβλεψη για τη σύσταση Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης:** Η σύστασή της προβλέφθηκε για τη συστηματική παρακολούθηση της εκτέλεσης – τήρησης των όρων της προγραμματικής σύμβασης, η υποβοήθηση της υλοποίησης του αντικειμένου της σύμβασης και η επίλυση κάθε τυχόν διαφοράς που προκύψει μεταξύ των συμβαλλομένων μερών σχετικώς με την ερμηνεία των όρων ή τον τρόπο εφαρμογής τους.

Ειδικότερα, η Επιτροπή:

- Αποφασίζει για την πορεία των εκταμιεύσεων προς τη «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ»
- Αποφασίζει για τυχόν τροποποιήσεις του χρονοδιαγράμματος υλοποίησης του αντικειμένου της προγραμματικής σύμβασης ανάλογα με την πορεία υλοποίησής της.
- Εγκρίνει την παράταση, με αιτιολογημένη και γραπτή απόφαση της χρονικής διάρκειας της προγραμματικής σύμβασης και σύμφωνα με τους όρους αυτής.

Η Επιτροπή αποτελείται από τρία μέλη καθώς και τους αναπληρωτές αυτών. Ως Πρόεδρος αυτής ορίζεται εκπρόσωπος του Δήμου Καλαμάτας, ο οποίος φέρει την ευθύνη σύγκλησης των συνεδριάσεων της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης καθώς και της υλοποίησης των αποφάσεων αυτής. Προβλέπονται σύμφωνα με τη σύμβαση τουλάχιστον δύο τακτικές

συνεδριάσεις κατά την διάρκεια της υλοποίησης της σύμβασης και έκτακτες οποτεδήποτε ζητηθεί από μέλος της Επιτροπής. Η Επιτροπή συνεδριάζει στα γραφεία του Δήμου Καλαμάτας. Η επιτροπή είναι δυνατόν να πλαισιώνεται, κατόπιν σχετικής αποφάσεώς της, από ειδικό προσωπικό που διαθέτει γνώση του αντικειμένου της σύμβασης. Το ειδικό αυτό προσωπικό αποτελεί την Επιστημονική Επιτροπή και εκφράζει άποψη επί ειδικών επιστημονικών θεμάτων χωρίς δικαίωμα ψήφου. Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία όταν είναι παρόντα τα 100% των των τριών τακτικών ή αναπληρωματικών μελών της και οι αποφάσεις της δέον να λαμβάνονται κατά πλειοψηφία των παρόντων μελών και να είναι επαρκώς αιτιολογημένες.

❖ **Η πρόβλεψη για τη σύσταση Επιστημονικής Επιτροπής Παρακολούθησης:**

Σύμφωνα με την προγραμματική σύμβαση προβλέπεται η σύσταση τριμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία επιφορτίζεται με την συνεχή επιστημονική παρακολούθηση της υλοποίησης του φυσικού αντικειμένου της και αποτελείται από δύο εκπροσώπους του Δήμου και έναν της «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ». Τα πορίσματα των τεχνικών συσκέψεων της Επιτροπής και οι σχετικές περιοδικές εκθέσεις πεπραγμένων της «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ» θα κοινοποιούνται στην Επιτροπή προς αξιολόγηση.

❖ **Η πρόβλεψη για τις συνέπειες που θα προκύψουν από την αντισυμβατική συμπεριφορά των συμβαλλομένων μερών:**

Στην περίπτωση παράβασης οιοδήποτε όρου της συμβάσεως, διάταξης νόμου ή της καλής πίστης κατά την διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης εκ μέρους κάποιου συμβαλλόμενου μέρους παρέχει στον αντισυμβαλλόμενο το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης και έγερση αξίωσης για κάθε θετική ή αποθετική ζημία του. Πριν την καταγγελία απαιτείται έγγραφη ειδοποίηση του συμβαλλομένου, ο οποίος έχει την δυνατότητα έγγραφης απάντησης εντός είκοσι ημερών από της κοινοποίησης σε αυτόν της έγγραφης ειδοποίησεως. Στην περίπτωση καταγγελίας από την πλευρά του Δήμου, η «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» υποχρεούται να παραδώσει σε αυτόν όλα τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή της και αφορούν στο αναληφθέν αντικείμενο της σύμβασης και ο Δήμος υποχρεούται να καταβάλει στη «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» το ποσό που

αντιστοιχεί στις παρασχεθείσες από αυτήν υπηρεσίες, συμφηφιζομένου του ποσού αυτού με ήδη τυχόν καταβληθέντα ποσά.

Επιπλέον, προβλέπεται ρήτρα αποζημίωσης για κάθε ημέρα καθυστέρησης στην παράδοση του αντικειμένου της σύμβασης από τη «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» ίση με Η δε καθυστέρηση πληρωμών μετά τη σχετική έγκριση από την Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης συνεπάγεται υποχρέωση καταβολής τόκου υπερημερίας 2% ετησίως και αυτοδίκαιη ισόχρονη παράταση στην υλοποίηση του αντικειμένου της σύμβασης.

❖ **Η πρόβλεψη για τη διαδικασία επίλυσης των διαφορών που τυχόν προκύψουν από την εκτέλεση της σύμβασης:**

Αρμόδια για την επίλυση κάθε διαφοράς που θα ανακύψει και δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης ορίζονται τα δικαστήρια της περιφέρειας του Πρωτοδικείου – Εφετείου Καλαμάτας.

A.III. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2021

Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση¹⁶ υπεγράφη το 2014 μεταξύ των «Δήμου Καλαμάτας», της Κοινοφελούς Επιχείρησης του Δήμου Καλαμάτας με το διακριτικό τίτλο «ΦΑΡΙΣ» και του Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου Καλαμάτας – «Πανταζοπουλείου Λαϊκής Σχολής», νομίμως εκπροσωπηθέντων.

Με την εν λόγω προγραμματική σύμβαση καθορίστηκε ένα πλαίσιο συμφωνίας μεταξύ του Δήμου Καλαμάτας, της «ΦΑΡΙΣ» και Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου Καλαμάτας – «Πανταζοπουλείου Λαϊκής Σχολής» για την οργάνωση και λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας με σκοπό την διεκδίκηση από την πόλη της Καλαμάτας του τίτλου της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας για το έτος 2021. Στα πλαίσια λοιπόν του θεσμού

---

¹⁶ ΑΔΑ: 704ΧΩΕΕ-ΟΛΗ

της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης¹⁷ και του διαγωνισμού που προκηρύσσεται από το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία και με την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁸ η Ελλάδα θα συμπεριλαμβάνετο στις χώρες που θα είχαν δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό για την ανάδειξη της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης για το έτος 2021. Η πόλη της Καλαμάτας ως διαγωνιζόμενη πόλη έπρεπε να καταθέσει στην πρώτη φάση του διαγωνισμού έναν πλήρη φάκελο υποψηφιότητας εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων προκειμένου να περάσει στην επόμενη φάση επιλογής (ακρόαση της Ομάδας Παρουσίασης της Υποψηφιότητας) και στην τελική φάση επιλογής (κατόπιν επίσκεψης της Επιτροπής του Διαγωνισμού στη διαγωνιζόμενη πόλη).

Η ως άνω προγραμματική σύμβαση διέπεται από τα άρθρα 225, 203 – 207 του Ν. 3463/2006 (Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων) και υπεγράφη από τους ανωτέρω συμβαλλομένους κατ' εφαρμογήν των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίων του Δήμου Καλαμάτας και των αποφάσεων των Διοικητικών Συμβουλίων των υπόλοιπων συμβαλλομένων.

Ειδικότερα, στην σύμβαση περιελήφθησαν:

✓ **Το αντικείμενο και ο σκοπός αυτής:** Η προγραμματική σύμβαση αφορά στην εκπόνηση και εφαρμογή ενός προγράμματος συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών προκειμένου:

α) να οργανωθεί και να υποστηριχθεί η λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας

β) να οργανωθεί η Δημόσια Διαβούλευση για τη διαμόρφωση του Πολιτιστικού Προγράμματος

γ) να παραχωρηθεί η αναγκαία υλικοτεχνική υποδομή

δ) να χρηματοδοτηθούν όλες οι απαιτούμενες ενέργειες

ε) να διατεθεί το απαραίτητο προσωπικό

---

¹⁷ Απόφαση αριθμός 445/2014/ΕΕ (16/04/2014) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Θέσπιση δράσης της Ένωσης όσον αφορά στις πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης για τα έτη 2020 έως 2033 και για την κατάργηση της απόφασης με αριθμό 1622/2006/ΕΚ».

¹⁸ C(2014)1913 της 25^{ης} Μαρτίου 2014 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

✓ **Η αναλυτική περιγραφή του έργου:** Η σύμβαση συμφωνήθηκε να καλύπτει όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την υποβολή Φακέλου Υποψηφιότητας για τη φάση Προεπιλογής. Σε περίπτωση πρόκρισης στην Τελική Φάση Επιλογής τα αναγκαία έργα θα επαναπροσδιοριστούν ανάλογα και με τις συστάσεις της Ανεξάρτητης Ευρωπαϊκής Επιτροπής Επιλογής.

Η δημιουργία Φακέλου Υποψηφιότητας απαιτεί μία σειρά από δράσεις και ενέργειες τόσο σε επίπεδο πολιτικών αποφάσεων όσο και σε επίπεδο ανοιχτής διαβούλευσης και τεχνικών μελετών. Οι απαιτούμενες δράσεις χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

A) Δημιουργία των προαπαιτούμενων πολιτικών δομών και στρατηγικών για τη διεκδίκηση του Τίτλου.

B) Προετοιμασία και εκτέλεση των προαπαιτούμενων δράσεων και διαδικασιών για τη διεκδίκηση του Τίτλου.

Γ) Σύνταξη του περιεχομένου του Φακέλου Υποψηφιότητας

Δ) Δημιουργία του φυσικού Φακέλου, επιλογή και εκπαίδευση της Ομάδας Παρουσίασης.

Οι δράσεις κατανέμονται σε φάσεις και στάδια ως εξής:

- Α΄ Φάση: Προετοιμασία (01/10/2014 – 31/10/2014)
- Β΄ Φάση: Ανάπτυξη στρατηγικής (01/11/2014 – 31/12/2014)
- Γ΄ Φάση: Ανάπτυξη κεντρικής ιδέας, Προγράμματος και πρότασης – Δημόσια Διαβούλευση & Επικοινωνία (01/01/2015 – 31/08/2015)
- Δ΄ Φάση: Δημιουργία Φακέλου: (01/09/2015 – 31/10/2015)
- Ε΄ Φάση: Υποστήριξη Φακέλου (01/11/2015 – 31/12/2015)

✓ **Η ισχύς της σύμβασης:** Η προγραμματική σύμβαση αφορά στην περίοδο από 01/01/2014 έως και 31/12/2015. Σε περίπτωση πρόκρισης στην Τελική Φάση, προβλέπεται η δυνατότητα παράτασης για επιπλέον ένα έτος κατόπιν σύνταξης νέου προϋπολογισμού και της επικαιροποιημένης περιγραφής έργου.

✓ **Ο προϋπολογισμός – η χρηματοδότηση του έργου:** Ο προϋπολογισμός για το έργο συμπεριλαμβάνεται στη σύμβαση αναλυτικά και ανέρχεται συνολικά στο ποσό των 250.000 ευρώ. Οι πόροι για τη λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας συμφωνήθηκε να προέρχονται από το Δήμο Καλαμάτας και σε αυτούς εντάσσονται τυχόν ειδικές χρηματοδοτήσεις από άλλους φορείς του δημοσίου τομέα, από διεθνείς οργανισμούς ή άλλα νομικά ή φυσικά καθώς και από χορηγίες.

✓ **Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών:** Ο Δήμος Καλαμάτας ανέλαβε:

✚ Το κόστος της προετοιμασίας του Φακέλου Υποψηφιότητας και αναλυτικότερα το μισθολογικό κόστος του προσωπικού, το κόστος έρευνας και τεκμηρίωσης, το κόστος επικοινωνίας και προώθησης, το κόστος δημιουργίας του προγράμματος, το κόστος δημιουργίας των Φακέλων και το διοικητικό κόστος υποστήριξης των εργασιών

✚ Να υποστηρίξει τη λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας διαθέτοντας το αναγκαίο κάθε φορά προσωπικό του και συγκεκριμένα: Υπεύθυνο Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, Νομικό Σύμβουλο, Υπεύθυνο IT, Υπεύθυνο επικοινωνίας, Τεχνικό προσωπικό και Υπεύθυνο Υποδομών & Αστικής Ανάπτυξης

✚ Να υποστηρίξει με κινητά μέσα, εγκαταστάσεις και σχετικές άδειες το έργο του Γραφείου Υποστήριξης και συγκεκριμένα με φυσικό χώρο εργασίας για τη λειτουργία του Γραφείου Υποστήριξης, υλικοτεχνική υποδομή για τη λειτουργία του Γραφείου Υποστήριξης, όχημα μεταφοράς καλεσμένων, όχημα μεταφοράς υλικών, χώροι συναντήσεων, εκδηλώσεων, διαβούλευσης, προώθησης και προβολής και άδειες συγκεντρώσεων, εκδηλώσεων, προβολής και πρόσβασης σε χώρους για έρευνα και καταγραφή τεκμηρίων

✚ Να προσφέρει υποστήριξη σχετική με τα γνωστικά του αντικείμενα (υποδομές, θεσμούς, διαδικασίες κ.α.)

✚ Να προσφέρει πρόσβαση σε διαθέσιμα στοιχεία, έρευνες, αρχεία κείμενα, βάσεις δεδομένων και πηγές

✚ Να προσφέρει πρόσβαση και διαμεσολάβηση σε διαθέσιμα στοιχεία, έρευνες, αρχεία, κείμενα, βάσεις δεδομένων και πηγές

✚ Να προωθήσει την υποψηφιότητα μέσω των υπολοίπων δραστηριοτήτων του

✚ Να συμμετέχει με αντιπροσώπους σε επιτροπές καθώς και σε όργανα διοίκησης, σχεδιασμού, διαβούλευσης

✚ Να λαμβάνει αποφάσεις της αρμοδιότητάς του σε εύλογο χρόνο για την τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων

✚ Να εντάξει τη διεκδίκηση του Τίτλου στις στρατηγικές προτεραιότητες της πόλης προσφέροντας και τα ανάλογα κονδύλια και υποστήριξη.

✚ Να προωθήσει την υποψηφιότητα μέσω των υπολοίπων δραστηριοτήτων του

✚ Να συμμετέχει με αντιπροσώπους σε επιτροπές
Η ΦΑΡΙΣ ανέλαβε:

✚ να εντάξει στις δομές της το Γραφείο Υποψηφιότητας

✚ να υποστηρίξει το Γραφείο Υποψηφιότητας με προσωπικό, αποκλειστικής ή μερικής απασχόλησης, και ειδικά με τις παρακάτω υπηρεσίες / αρμοδιότητες, ήτοι: Γραμματειακή Υποστήριξη, Λογιστήριο, Νομικό Σύμβουλο, Υπεύθυνο Προσωπικού, Υπεύθυνο Προμηθειών, Διεύθυνση Οικονομικών, Βοηθούς Έργου και Βοηθούς Επικοινωνίας.

✚ Να υποστηρίξει το Γραφείο Υποψηφιότητας αναλαμβάνοντας τις διαδικασίες προμηθειών, προσωπικού, νομικής υποστήριξης, επικοινωνίας σε τοπικό επίπεδο, πληροφορικής, διανομής υλικών, αλληλογραφίας.

✚ Να προσφέρει το φυσικό χώρο εργασίας για τη λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας

✚ Να προσφέρει υλικοτεχνική υποδομή για τη λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας

✚ Να προσφέρει υποστήριξη σχετική με τα γνωστικά του αντικείμενα (καλλιτεχνικά, εκπαίδευσης, τουριστικής προβολής, παραγωγής κ.α.)

✚ Να προσφέρει πρόσβαση σε διαθέσιμα στοιχεία, έρευνες αρχεία, κείμενα, βάσεις δεδομένων και πηγές

✚ Να προσφέρει πρόσβαση και διαμεσολάβηση σε υπάρχοντα δίκτυα και επαφές

✚ Να προωθήσει την Υποψηφιότητα μέσω των υπολοίπων δραστηριοτήτων της

✚ Μα συμμετέχει με αντιπροσώπους σε επιτροπές και όργανα διοίκησης, σχεδιασμού, διαβούλευσης κ.α.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ανέλαβε:

✚ Τη διάθεση χώρου για τη λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας

✚ Τη διάθεση χώρου για τις δράσεις του Γραφείου Υποψηφιότητας

✚ Να προσφέρει πρόσβαση σε διαθέσιμα στοιχεία, έρευνες, αρχεία, κείμενα, βάσεις δεδομένων και πηγές

✚ Να προσφέρει πρόσβαση και διαμεσολάβηση σε υπάρχοντα δίκτυα και επαφές

✚ Να προωθήσει την υποψηφιότητα μέσω των υπολοίπων δραστηριοτήτων του

✚ Να συμμετέχει με αντιπροσώπους σε επιτροπές και όργανα διοίκησης, σχεδιασμού, διαβούλευσης κ.α.

✓ **Η επίβλεψη του έργου:** Στη σύμβαση προβλέφθηκε η συγκρότηση Επιτροπής Παρακολούθησης αποτελούμενης από πέντε εκπροσώπους του Δήμου Καλαμάτας, έναν εκπρόσωπο της ΦΑΡΙΣ και έναν εκπρόσωπο του ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ, προκειμένου να παρακολουθείται η πιστή εφαρμογή της σύμβασης. Ειδικότερα, η Επιτροπή Παρακολούθησης επιφορτίστηκε με την παρακολούθηση της πορείας των εργασιών σε όλο το διάστημα εξέλιξης του έργου, της έγκρισης και πιστοποίησης του συνόλου των παραδοτέων με βάση τη διαδικασία παραλαβής, της εισήγησης προς τους συμβαλλομένους για ο,τιδήποτε κρίνει ως αναγκαίο για την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης. Η σημαντικότερη αρμοδιότητά της ήταν να επιλαμβάνεται κάθε τυχόν διαφοράς που θα προέκυπτε μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και θα αφορούσε στην ερμηνεία ή στον τρόπο εφαρμογής αυτής και να επιλύει τις διαφορές αυτές με την κοινή συναίνεση των μερών. Προβλέφθηκε από τη σύμβαση η τακτική σύγκληση της Επιτροπής μία φορά το μήνα κατόπιν προσκλήσεως του Προέδρου της και εκτάκτως κατόπιν αιτήματος τριών μελών της, οι δε αποφάσεις της Επιτροπής συμφωνήθηκε να λαμβάνονται κατά απόλυτη πλειοψηφία των μελών της (ήτοι τρεις θετικές ψήφους).

✓ **Η διαδικασία παραλαβής του έργου:** Προβλέφθηκε η συγκρότηση Επιτροπής αποτελούμενης από τρία μέλη για την παραλαβή του έργου. Για την έναρξη της διαδικασίας παραλαβής κάθε φάσης ο Εκτελεστικός

Διευθυντής αποστέλλει στην Επιτροπή Παρακολούθησης σχετικό αίτημα παραλαβής, με το οποίο διαβιβάζονται ενδεικτικά αναφορά πεπραγμένων και εργασιών, υλικό τεκμηρίωσης για κάθε παραδοτέο που αφορά προμήθεια υπηρεσιών και έντυπα και ηλεκτρονικά αρχεία των άυλων παραδοτέων που αφορούν μελέτες, αναλύσεις, εκπαιδευτικό υλικό, εγχειρίδια κ.λ.π., ενώ η Επιτροπή Παρακολούθησης γνωμοδοτεί για την παραλαβή των επιμέρους τμημάτων του έργου μετά τη συμβατική ολοκλήρωση κάθε φάσης. Η παραλαβή πραγματοποιείται μέσω του ελέγχου του συνόλου των προβλεπόμενων παραδοτέων, για τα οποία αξιολογείται η ποσοτική και ποιοτική πληρότητα και αρτιότητά τους.

Σε περίπτωση διαπίστωσης απόκλισης του έργου που παραδόθηκε από τις προδιαγραφές της σύμβασης προβλέφθηκε η υποβολή εγγράφων παρατηρήσεων της Επιτροπής προς τον Εκτελεστικό Διευθυντή εντός δέκα ημερών από της ενάρξεως της διαδικασίας παραλαβής και ακολουθεί καθορισμός από την Επιτροπή του χρονικού διαστήματος εντός του οποίου πρέπει να ληφθούν τα αναγκαία διορθωτικά μέτρα και να επανυποβληθεί το αίτημα.

Η διαδικασία παραλαβής του έργου ολοκληρώνεται με τη σύνταξη του αντίστοιχου πρωτοκόλλου από την Επιτροπή Παρακολούθησης. Σε περίπτωση παρόδου απράκτου του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος για την υποβολή παρατηρήσεων, προβλέφθηκε από τη σύμβαση η προσωρινή παραλαβή των παραδοτέων στην περίπτωση αυτή.

✓ **Η καταγγελία της σύμβασης:** Στη σύμβαση προβλέφθηκε η δυνατότητα καταγγελίας αυτής στην περίπτωση αντισυμβατικής συμπεριφοράς οποιουδήποτε συμβαλλομένου.

Β. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΡΓΟΥ

Β.Ι. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΟΜΒΡΙΩΝ ΟΔΟΥ ΑΘΗΝΩΝ – ΝΕΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΑΠΟ ΘΟΥΡΙΑ ΕΩΣ ΝΕΔΟΝΤΑ ΠΟΤΑΜΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ – Β΄ ΦΑΣΗ.

Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση¹⁹ υπεγράφη τον Ιούλιο του 2017 μεταξύ του Δήμου Καλαμάτας και της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης – Αποχέτευσης Καλαμάτας (Δ.Ε.Υ.Α.Κ.), νομίμως εκπροσωπηθέντων.

Η ως άνω προγραμματική σύμβαση διέπεται από το άρθρο 100 του Ν. 3852/2010 τον Ν. 3463/2006, την υπ' αριθμ. 37287/01-11-1999 Εγκύκλιο του ΥΠΕΣΔΑ περί «Προγραμματικών Συμβάσεων», την υπ' αριθμ. ΔΑΕ/275/Φ. ΠΕΡ. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ./14-3-2017 απόφαση του Υπουργού Υποδομών,

---

¹⁹ ΑΔΑ: ΨΓΖΥΟΡΟΧ-ΧΕ8

Μεταφορών και Δικτύων και τις σχετικές αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Καλαμάτας και της Δ.Ε.Υ.Α.Κ.

Σκοπός της σύμβασης ήταν η επίλυση των μεγάλων προβλημάτων απορροής ομβρίων που παρουσιάζονταν στην παλαιά Εθνική Οδό Τρίπολης – Καλαμάτας από το ύψος του Νοσοκομείου Καλαμάτας έως το Ασπρόχωμα και καθιστούσαν το δρόμο αδιάβατο κατά τους χειμερινούς μήνες.

❖ **Το αντικείμενο αυτής:** Το έργο στην υλοποίηση του οποίου σκόπευσε η ως άνω προγραμματική σύμβαση ήταν η δεύτερη φάση Κατασκευής Δικτύου Αποχέτευσης Ομβρίων στην οδό Αθηνών – Νέα Είσοδο Καλαμάτας στο τμήμα από τη Θουρία έως τον ποταμό Νέδοντα. Με την υλοποίηση του αντικειμένου της σύμβασης θα συλλέγονταν τα όμβρια των περιοχών και και της παλαιάς Εθνικής Οδού στο τμήμα από το Νοσοκομείο Καλαμάτας έως το Ασπρόχωμα και μέσω κύριου συλλεκτήρα θα παροχετεύονταν στον ποταμό Άρι. Ειδικότερα, συμφωνήθηκε να κατασκευαστούν ένας κύριος συλλεκτήρας αγωγός (αγωγός συνολικού μήκους 982 μέτρων με έργο εισόδου στην περιοχή του Αντικαλάμου, ο οποίος θα εκβάλει στον ποταμό Άρι και θα αποτελείται από αγωγό κλειστής ορθογωνικής διατομής από οπλισμένο σκυρόδεμα συγκεκριμένων διαστάσεων) και δευτερεύοντες συλλεκτήρες αγωγοί (αγωγός κλειστής ορθογωνικής διατομής από οπλισμένο σκυρόδεμα συγκεκριμένων διαστάσεων, με έργο εισόδου στον Αντικάλαμο βορειοανατολικά του Νοσοκομείου, αγωγός κλειστής ορθογωνικής διατομής από οπλισμένο σκυρόδεμα συγκεκριμένων διαστάσεων με έργο εισόδου βορειοανατολικά του τέως ΤΕΙ Καλαμάτας και σωληνωτός αγωγός από οπλισμένους τσιμεντοσωλήνες συγκεκριμένων διαστάσεων). Προβλέφθηκε επίσης η κατασκευή φρεατίων και η ανακατασκευή τμημάτων αγωγών αποχέτευσης.

❖ **Ο προϋπολογισμός:** Ο προϋπολογισμός συμφωνήθηκε να ανέρχεται στα 2.500.000 ευρώ, πλέον Φ.Π.Α., σύμφωνα με τη μελέτη και τα τεύχη δημοπράτησης που συνετάγησαν από τη Δ.Ε.Υ.Α.Κ. και εγκρίθηκαν από το Διοικητικό της Συμβούλιο δυνάμει σχετικής απόφασής του.

❖ **Υποχρεώσεις των συμβαλλομένων:** Ο Δήμος Καλαμάτας ως Κύριος του έργου ανέλαβε:

- ✚ Να ορίσει δύο εκπροσώπους του και τους αναπληρωτές αυτών στην Κοινή Επιτροπή που προέβλεπε η σύμβαση
- ✚ Τη χρηματοδότηση της Δ.Ε.Υ.Α.Κ.

Η Δ.Ε.Υ.Α.Κ. ως Φορέας υλοποίησης του έργου ανέλαβε:

- ✚ Να ορίσει τρεις εκπροσώπους του και τους αναπληρωτές αυτών στην Κοινή Επιτροπή που προέβλεπε η σύμβαση

- ✚ Να προβεί στις απαραίτητες διαδικασίες και ενέργειες για την ανάδειξη μειοδότης εργοληπτικής επιχείρησης για την εκτέλεση του έργου σύμφωνα με τη συνταγείσα από την Τεχνική Υπηρεσία μελέτη

- ✚ Την υλοποίηση του έργου μέσω της Τεχνικής Υπηρεσίας βάσει του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, του Ν. 4412/2016 περί «Δημοσίων Συμβάσεων έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών», του Π.Δ. 171/1987²⁰ και κάθε άλλης διάταξης που διέπει την εκτέλεση δημοσίων έργων.

- ✚ Να ενημερώνει εγγράφως την Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης για τυχόν προβλήματα που προκύπτουν κατά την υλοποίηση του έργου

- ✚ Να υποβάλει στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης μετά το τέλος των εργασιών βεβαίωση περαίωσης καθώς επίσης και πρωτόκολλο προσωρινής και οριστικής παραλαβής.

- ❖ **Το χρονοδιάγραμμα της σύμβασης:** Προβλέφθηκε να έχει η σύμβαση διάρκεια τριάντα (30) μηνών, εκ των οποίων τρεις (3) μήνες για την ολοκλήρωση της διαδικασίας έως και την υπογραφή της σύμβασης, δώδεκα (12) μήνες για την εκτέλεση του έργου και δεκαπέντε (15) μήνες για την ολοκλήρωση των διαδικασιών συντήρησης του έργου πριν από την οριστική παραλαβή του.

- ❖ **Πόροι χρηματοδότησης και τρόπος πληρωμής:** Συμφωνήθηκε να πραγματοποιηθεί η χρηματοδότηση του έργου από τον προϋπολογισμό του έτους 2016 του Φορέα Χρηματοδότησης Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων – Γενική Γραμματεία Υποδομών – Διεύθυνση Αντιπλημμυρικών και Εγγειοβελτιωτικών Έργων.

- ❖ **Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης:** Για την παρακολούθηση της εφαρμογής της σύμβασης, της εκτέλεσης του έργου και την επίλυση κάθε

---

²⁰ ΦΕΚ 84/02-061987, τεύχος Α΄

τυχόν διαφοράς προκύψει μεταξύ των συμβαλλομένων μερών σχετικά με την ερμηνεία και τον τρόπο εφαρμογής της σύμβασης προβλέφθηκε η σύσταση της εν λόγω Επιτροπής, η οποία είναι πενταμελής και αποτελείται από δύο εκπροσώπους του Δήμου Καλαμάτας και τρεις εκπροσώπους της Δ.Ε.Υ.Α.Κ. Στην περίπτωση που τυχόν διαφορά που ανακύψει δεν επιλυθεί από την Επιτροπή, αρμόδια είναι τα δικαστήρια της Καλαμάτας.

❖ **Ποινική ρήτρα:** Σε περίπτωση ανυπαίτιας καθυστέρησης υλοποίησης του αντικειμένου της σύμβασης ή μη τήρησης των συμβατικών υποχρεώσεων ή διαπίστωσης σημαντικών δυσλειτουργιών στην πορεία του έργου προβλέφθηκε το δικαίωμα καταγγελίας από τα συμβαλλόμενα μέρη. Ως ποινική ρήτρα σε περίπτωση υπαναχώρησης ή μη εκτέλεση των όρων της σύμβασης ορίστηκε ποσό 5% επί του συμβατικού τιμήματος του έργου, το οποίο ορίστηκε να κατατίθεται στην Κοινή Επιτροπή, η οποία και θα αποφασίζει για την διάθεσή του υπέρ του ζημιωθέντος μέρους.

B.II. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ ΝΟΤΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ

Η εν λόγω προγραμματική σύμβαση²¹ υπεγράφη τον Ιούλιο του 2020 μεταξύ του Δήμου Καλαμάτας («Φορέας Υλοποίησης») και του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου («Κύριος του έργου»), νομίμως εκπροσωπηθέντων.

Η ως άνω προγραμματική σύμβαση διέπεται από το άρθρο 100 του Ν. 3852/2010 τον Ν. 3463/2006, τις διατάξεις του Ν. 2971/2001²² «Αιγιαλός, παραλία και άλλες διατάξεις», ως τροποποιηθείς ισχύει και τις σχετικές αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Καλαμάτας και του ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ.

Δεδομένου του ότι ο Κύριος του έργου «Δήμος Καλαμάτας» λόγω έλλειψης προσωπικού των κατάλληλων ειδικοτήτων και τεχνικών υπηρεσιών δεν μπορεί να προβεί στην υλοποίηση του έργου, ο δε Φορέας υλοποίησης

²¹ ΑΔΑ: ΩΨΚ8ΩΕΕ-ΩΑΦ

²² ΦΕΚ 285/19-12-2001, Τεύχος Α΄

διαθέτει τις αναγκαίες προϋποθέσεις (τεχνικές και οικονομικές υπηρεσίες, αναγκαία στελέχωση, οικονομικούς πόρους κ.λ.π.) για την υλοποίηση του έργου, τα συμβαλλόμενα μέρη προέβησαν σύμφωνα με το άρθρο 100 του Ν. 3852/2010, ως τροποποιηθείς ισχύει, και το άρθρο 25 Ν. 2971/2001 στη σύναψη της εν λόγω προγραμματικής σύμβασης.

Ειδικότερα, στην σύμβαση περιελήφθησαν:

❖ **Το αντικείμενο της σύμβασης:** Ως αντικείμενο της σύμβασης ορίστηκε η άσκηση της αρμοδιότητας υλοποίησης της Πράξης με τίτλο «Εγκατάσταση φωτισμού στο πάρκο νότια του Πανελληνίου», προϋπολογισμού 23.785,68 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου Φ.Π.Α., το οποίο θα χρηματοδοτηθεί από το Δήμο Καλαμάτας. Οι εργασίες που προβλέφθηκαν στην ανωτέρω πράξη αφορούν στην ολοκλήρωση της ηλεκτρικής εγκατάστασης στο χώρο νότια του Πανελληνίου στην Παραλία Καλαμάτας. Το έργο συμφωνήθηκε να υλοποιηθεί σύμφωνα με τη συνταγείσα από τη Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Καλαμάτας τεχνική μελέτη και τις διατάξεις του Ν. 4412/2016 ως τροποποιηθείς ισχύει.

❖ **Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων:**

Ο Δήμος Καλαμάτας ανέλαβε ως φορέας υλοποίησης τις κάτωθι υποχρεώσεις:

- Τη χρηματοδότηση του έργου μέχρι του ποσού των 23.785,68 ευρώ
- Να απασχολεί και να διαθέτει επιστημονικό προσωπικό με τα απαραίτητα και ανάλογα προσόντα, προκειμένου να διασφαλισθεί η αρτιότητα υλοποίησης του έργου
- Να παρέχει εγκαίρως στον Κύριο του έργου την αναγκαία πληροφόρηση για θέματα που τυχόν επηρεάζουν την υλοποίηση του έργου
- Να ενημερώνουν τον Κύριο του έργου για την εξέλιξη του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου του έργου
- Να καταρτίσει τα τεύχη διακήρυξης του διαγωνισμού
- Να διενεργήσει το διαγωνισμό, την αξιολόγηση των προσφορών και την υπογραφή της σχετικής σύμβασης σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων και το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του

- Την αρμοδιότητα του φορέα επίβλεψης μέσω των Τεχνικών Υπηρεσιών του
- Να ελέγχει ποιοτικά και ποσοτικά τα παραδοτέα και να τα παραλαμβάνει βάσει της σχετικής σύμβασης
  - Να παρακολουθεί τις χρηματοροές του έργου
  - Να μεριμνά για την ενημέρωση του κοινού και την προβολή του έργου σε συνεργασία με τον Κύριο του έργου
  - Την παράδοση του έργου στον Κύριο του έργου μετά την ολοκλήρωση της οριστικής παραλαβής
  - Να παρέχει τεχνική υποστήριξη και κάθε δυνατή συνδρομή και αναγκαία πληροφορία στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης
  - Να συμμετέχει με εκπροσώπους του στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης .

Το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο αναλαμβάνει ως Κύριος του έργου:

- Να διευκολύνει με κάθε πρόσφορο μέσο την υλοποίηση του έργου
- Να συμμετέχει με εκπρόσωπό του στην Κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης
  - Να παρέχει εγκαίρως στον Φορέα υλοποίησης του έργου την αναγκαία πληροφόρηση για θέματα που τυχόν επηρεάζουν την υλοποίηση του έργου
  - Να συνεργάζεται με τον Φορέα υλοποίησης του έργου για την ενημέρωση του κοινού και την προβολή του έργου.

❖ **Οι πόροι και τα ποσά χρηματοδότησης καθώς και ο τρόπος πληρωμής:**

Ο συνολικός προϋπολογισμός για την εκτέλεση του έργου της προγραμματικής σύμβασης ανήλθε στο ποσό των 23.785,68 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου του Φ.Π.Α., του εργολαβικού οφέλους, των αναθεωρήσεων και τυχόν απροβλέπτων. Η χρηματοδότηση προβλέφθηκε ότι θα γίνει από ιδίους πόρους του Δήμου Καλαμάτας. Οι πληρωμές του έργου συμφωνήθηκε να πραγματοποιούνται από την Οικονομική Υπηρεσία του Δήμου Καλαμάτας με βάση τις πιστοποιήσεις και τους αντιστοίχως αρμοδίως

θεωρημένους / εγκεκριμένους λογαριασμούς σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4412/2016.

❖ **Η διάρκεια της σύμβασης:** Η διάρκεια της σύμβασης άρχισε από την ημερομηνία υπογραφής της και συμφωνήθηκε να λήγει μετά την πάροδο (60) ημερολογιακών ημερών με την ολοκλήρωση του έργου και την παράδοσή του σε πλήρη λειτουργία από τον Φορέα υλοποίησης στον Κύριο του Έργου. Προβλέφθηκε η δυνατότητα παράτασης της διάρκειας της σύμβασης, κατόπιν κοινής έγγραφης συμφωνίας των μερών και μετά από τη σύμφωνη γνώμη της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης και αφού εγκριθεί εκ νέου από τους αρμόδιους φορείς. Ενδεχόμενη παράταση της χρονικής διάρκειας της προγραμματικής σύμβασης συμφωνήθηκε να μη συνεπάγεται επέκταση του φυσικού ή οικονομικού αντικειμένου της.

❖ **Συγκρότηση Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης:** Για την παρακολούθηση εκτέλεσης της προγραμματικής σύμβασης σύμφωνα με το άρθρο 2^α του Ν. 3852/2010 προβλέφθηκε η συγκρότηση της Κοινής Επιτροπής Παρακολούθησης η οποία θα αποτελείται από τρία μέλη, έναν εκπρόσωπο του Κυρίου του έργου ως Πρόεδρο και από δύο εκπροσώπους του Φορέα υλοποίησης καθώς και τους αναπληρωματικούς τους. Προβλέφθηκε η δυνατότητα πλαισίωσης της Επιτροπής από ειδικό προσωπικό που έχει γνώση του αντικειμένου της σύμβασης όταν και εφόσον αυτό ζητηθεί από κάποιο από τα μέλη της, προσωπικό το οποίο δύναται να αποτελεί την «Τεχνική Επιτροπή», η οποία γνωμοδοτεί και εκφέρει άποψη επί ειδικών επιστημονικών θεμάτων που σχετίζονται με την υλοποίηση του έργου αλλά δεν έχουν δικαίωμα ψήφου.

Η Επιτροπή συνεδριάζει έγκυρα όταν είναι παρόντα όλα τα μέλη της και οι αποφάσεις της δέον να λαμβάνονται κατά πλειοψηφία των παρόντων μελών, να είναι επαρκώς αιτιολογημένες και δεσμεύουν όλους τους συμβαλλομένους.

Ως αρμοδιότητα της Επιτροπής προβλέφθηκε ο συντονισμός και η παρακολούθηση όλων των εργασιών που απαιτούνται για την εκτέλεση της σύμβασης και ειδικότερα η τήρηση των όρων της, η διαπίστωση της

ολοκλήρωσης των εκατέρωθεν υποχρεώσεων, η εισήγηση προς τα αρμόδια όργανα των συμβαλλομένων μερών κάθε αναγκαίου μέτρου και ενέργειας για την υλοποίησή της και η επίλυση κάθε διαφοράς μεταξύ των συμβαλλομένων μερών που θα προκύψει σχετικώς με την ερμηνεία των όρων αυτής και τον τρόπο εφαρμογής της. Επίσης η Επιτροπή επιφορτίστηκε με τη ρύθμιση των λεπτομερειών και των διαδικαστικών θεμάτων που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των όρων της σύμβασης καθώς και η πιστοποίηση γεγονότων και καταστάσεων ου αποτελούν αφετηρίες δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων.

❖ **Ρήτρες:** Καθώς όλοι οι όροι της σύμβασης έχουν συμφωνηθεί ως ουσιώδεις, η παράβαση οιοδήποτε εξ αυτών παρέχει στον έτερο συμβαλλόμενο το δικαίωμα να αξιώσει αποζημίωση σε εύλογο χρόνο. Σε περίπτωση αδυναμίας ή επίδειξης αμέλειας προς την αποκατάσταση της επελθούσης ζημίας από πλευράς ενός μέρους το έτερο μέλος διατηρεί το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης αξιώνοντας περαιτέρω κάθε θετική ή αποθετική ζημία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την επισκόπηση τόσο της νομοθεσίας όσο της νομολογίας και της περιπτωσιολογίας προκύπτει πως οι προγραμματικές συμβάσεις είναι συμφωνίες που θέτουν το γενικό πλαίσιο για την οργάνωση και τη διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση συγκεκριμένης κάθε φορά δραστηριότητας, παρέχοντας τη δυνατότητα στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης να συμβάλλονται με άλλα δημόσια νομικά πρόσωπα ή μεταξύ της συνδυάζοντας ή αλληλοσυμπληρώνοντας τις αρμοδιότητες ή τα οικονομικοτεχνικά μέσα που διαθέτουν με εκείνα του αντισυμβαλλόμενου φορέα, προκειμένου να επιτευχθεί η εκπόνηση μελετών, η κατασκευή έργων ή η παροχή υπηρεσιών ου εντάσσονται στο πλέγμα των αρμοδιοτήτων και των

καταστατικών σκοπών τους²³. Κατά συνέπεια, οι συμβάσεις αυτές θέτουν το γενικό περίγραμμα των προγραμματισμένων δράσεων και συνήθως άγουν στη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων ή στην επίλυση προβλημάτων χρηματοδότησης δημοσίων έργων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών που θα πραγματοποιηθούν με τις εκτελεστικές συμβάσεις που έπονται αυτών.

Τούτων δοθέντων και λαμβάνοντας υπόψιν ότι το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 98 παρ. 1 περ. β' επιτάσσει τον έλεγχο των συμβάσεων μεγάλης οικονομικής αξίας, τον οποίο ο κοινός νομοθέτης ορίζει ως προληπτικό και επάγει ως συνέπεια της παράλειψής του την αυτοδίκαιη ακυρότητα της σύμβασης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η μη υπαγωγή στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας σύμβασης υψηλού οικονομικού αντικειμένου (όπως τούτο εξειδικεύεται κάθε φορά από τον κοινό νομοθέτη) συνεπάγεται ως κύρωση την αυτοδίκαιη ακυρότητά της όταν αυτή έχει αμιγώς οικονομικό αντικείμενο, προς το σκοπό διασφάλισης του δημοσίου χρήματος και της προστασίας των γενικών αρχών (ήτοι ενδεικτικά της αρχής διαφάνειας, της προστασίας ανταγωνισμού) που η έννομη τάξη θέτει.

Αντιθέτως όταν πρόκειται για προγραμματική σύμβαση, με την οποία μεταβιβάζεται αρμοδιότητα σε φορέα που άλλως δεν θα είχε τη δυνατότητα να προβεί στην εκτέλεση του αντικειμένου της ή παρέχει τη δυνατότητα εξεύρεσης των πόρων χρηματοδότησης των συμφωνηθεισών δράσεων, αυτή δεν έχει αμιγώς οικονομικό αντικείμενο, καθόσον θέτει το γενικό πλαίσιο υπό το οποίο η εκτελεστική αυτής σύμβαση (με το οικονομικό αντικείμενο) μπορεί να πραγματοποιηθεί. Σε αυτή την περίπτωση, η μη υπαγωγή στον προσυμβατικό έλεγχο της προγραμματικής σύμβασης δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την αυτοδίκαιη ακυρότητα τόσο αυτής όσο και της ερειδόμενης επ' αυτής εκτελεστικής σύμβασης, καθόσον αυτή δύναται να ελεγχθεί στο πλαίσιο του προσυμβατικού ελέγχου της ως άνω εκτελεστικής, οπότε και θα κριθεί η νομιμότητά της ως αναγκαίο πρόκριμα της τελευταίας²⁴.

Επομένως, κρίσιμο στοιχείο προσδιορισμού της έννοιας των προγραμματικών συμβάσεων είναι να εκκινούν τα συμβαλλόμενα μέρη από κοινή αφετηρία, συμπράττοντας κατά το δυνατόν ισόρροπα για την υλοποίηση προγραμμάτων ή υπηρεσιών στο πλαίσιο κοινά εξυπηρετούμενου

²³ Ίδετε Ε.Σ. VI Τμ. 13/2019, 957, 293/2018, 2967/201, 3236/2013, 390/2013.

²⁴ Ίδετε Ε.Σ. VI Τμ. 4143,3237/2013

δημοσίου σκοπού, τον οποίο είναι εκ του νόμου επιφορτισμένα να επιτελούν καθώς επίσης και τυχόν προβλεπόμενες περιουσιακές μετακινήσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων φορέων πρέπει να περιορίζονται στην κάλυψη των απαραίτητων δαπανών για την υλοποίηση του συμβατικού αντικειμένου και δε νοείται να έχουν το χαρακτήρα ανταλλάγματος για παρεχόμενες στο πλαίσιο της σύμβασης υπηρεσίες, στοιχείο που απαντάται μόνο στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις εξ επαχθούς αιτίας, καθώς υπάρχει ως κίνδυνος να εκληφθεί ως απευθείας ανάθεση.

Τέλος, ο ειδικός προσδιορισμός των στοιχείων της προγραμματικής σύμβασης είναι αναγκαίος προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματική και σύμφωνη με τον επιδιωκόμενο σκοπό εκτέλεση της σύμβασης, η εξοικονόμηση πόρων και η διαφάνεια των χρηματοδοτήσεων, καθώς επίσης και να διασφαλίζεται ότι δεν υποκρύπτεται, υπό τον τύπο της προγραμματικής σύμβασης, ανεπίτρεπτη έμμεση επιχορήγηση των αναπτυξιακών επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε προγραμματικές συμβάσεις από τους συμβαλλόμενους δήμους, κατά καταστράτηγηση της διάταξης του άρθρου 265 παρ.3 του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα²⁵.

Για να αποφευχθεί η δημιουργία υπόνοιαι για υποκρυπτόμενη επιχορήγηση με την προγραμματική σύμβαση τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να συμπράττουν ισόρροπα για την υλοποίηση του συμφωνηθέντος αντικειμένου και η υλοποίηση του αντικειμένου της ανωτέρω προγραμματικής σύμβασης να μην έχει ανατεθεί εξ ολοκλήρου στο Φορέα υλοποίησης, υποκρύπτοντας την κατ' ουσίαν απαγορευμένη από το νόμο επιχορήγηση αυτής από το Δήμο²⁶.

Σε κάθε δε περίπτωση η δυνατότητα επιχορήγησης Νομικών προσώπων (π.χ. Δ.Ε.Υ.Α.) από Δήμους δεν είναι επιτρεπτή κατά νόμο, δοθέντος ότι ο μεν Ν. 1069/1980²⁷ προβλέπει ότι οι επιχειρήσεις αυτές επιχορηγούνται μόνο από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων για τη μελέτη και κατασκευή έργων ύδρευσης και αποχέτευσης, ο δε Ν. 3463/2006 επιτρέπει μόνο την επιχορήγηση των δημοτικών κοινωφελών επιχειρήσεων που έχουν συσταθεί για την παροχή υπηρεσιών στους τομείς της κοινωνικής

---

²⁵ Ίδετε Ελ.Συν.Τμ.VI Απόφαση 2227/2011, Τμ.VII Πράξη 204/2014, Κλιμ.Ζ Πράξη 165/2013

²⁶ Ίδετε Ελ.Συν.Κλιμ.Τμ.7 Πράξη 299/2015

²⁷ ΦΕΚ 191/23-08-1980, τεύχος Α'

προστασίας και αλληλεγγύης, της παιδείας, του πολιτισμού, του αθλητισμού του περιβάλλοντος, της δημοτικής συγκοινωνίας, της έρευνας και τεχνολογίας και της προώθησης της απασχόλησης (άρθρα 254 και 259)²⁸.

Από την επισκόπηση των προγραμματικών συμβάσεων που μελετήθηκαν και αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία είναι εμφανές ότι με το πέρασμα των χρόνων η τοπική αυτοδιοίκηση εξοικειώνεται με το θεσμό των προγραμματικών συμβάσεων και οι αρμόδιες για κάθε σύμβαση υπηρεσίες του Δήμου Καλαμάτας καταλήγουν σε σχέδια συμβάσεων που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ακρίβεια, αρτιότητα και αποτελεσματικότητα. Επίσης, είναι αισθητός στην τοπική κοινωνία της πόλης της Καλαμάτας ο αντίκτυπος των συμβάσεων αυτών και κυρίως αυτών που έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων στα όρια του Δήμου Καλαμάτας. Ειδικώς αυτή την εποχή που βιώνουμε είναι ευχής έργον οι προγραμματικές συμβάσεις να συνεισφέρουν, ως, άλλωστε, είναι προορισμένες εκ του νόμου και της φύσεώς τους, στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Η συνεισφορά των συμβάσεων εκτέλεσης έργου στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών του Δήμου Καλαμάτας είναι αναμφισβήτητη.

Τόσο η προγραμματική σύμβαση για την κατασκευή του δικτύου αποχέτευσης ομβρίων σε μία περιοχή - κόμβο του Δήμου Καλαμάτας (αυτή που εκτείνεται από τον ποταμό Νέδοντα έως και την Τοπική Κοινότητα Ασπροχώματος του Δήμου Καλαμάτας) όσο και η εγκατάσταση φωτισμού στο πλέον πολυσύχναστο και τουριστικό σημείο της Παραλιακής ζώνης της Καλαμάτας βελτίωσε την καθημερινότητα των πολιτών και των επισκεπτών της πόλης και την κατέστησε πιο ασφαλή.

Όσον δε αφορά στις προγραμματικές συμβάσεις παροχής υπηρεσιών που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία, συνεισέφεραν η μεν πρώτη (αυτή που είχε ως αντικείμενο την προβολή της Μεσσηνίας στην ιταλική αγορά) και τρίτη (αυτή που είχε ως αντικείμενο την λειτουργία του Γραφείου Υποψηφιότητας για τη διεκδίκηση του Τίτλου της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας για το έτος 2021) στην πολιτιστική – τουριστική - ανάπτυξη της περιοχής μας και στην προβολή της πόλης της Καλαμάτας στο εξωτερικό.

---

²⁸ Ίδετε Ελ.Συν.Κλιμ.Τμ.7 Πράξη 173/2016

Ειδικότερα, όσον αφορά στη προγραμματική σύμβαση που σχετίστηκε με την διεκδίκηση του τίτλου της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας την Ευρώπης για το έτος 2021 αξίζει να αναφερθεί ότι η Καλαμάτα ήταν η μόνη από τις τρεις υποψηφιότητες (οι άλλες ήταν η Ρόδος και η Ελευσίνα) που μπορούσε να λειτουργήσει ως παράδειγμα πολιτιστικής αποκέντρωσης. Και αυτό, διότι σύμφωνα με την Οργανωτική Επιτροπή η Ρόδος είχε ήδη λάβει την ύψιστη διάκριση μπαίνοντας στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά της Ουνέσκο, ενώ η Ελευσίνα δεν μπορούσε να αποτελέσει τέτοιο πρότυπο, ενώ ότι ο τρόπος λειτουργίας και η δομή της πόλης της Καλαμάτας αντιπροσώπευαν και άλλες πόλεις της Ελλάδας, καθώς είναι μια τυπική επαρχιακή ελληνική πόλη που μπορεί να λειτουργήσει ως προπύργιο του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Στην περίπτωση που η Καλαμάτα χριζόταν πολιτιστική πρωτεύουσα για το 2021, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος θα έμπαινε η πολιτιστική βιομηχανία και η ψηφιακή τεχνολογία με την υλοποίηση δύο project ύψους δύο εκατομμυρίων ευρώ που θα αφορούσαν στη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών. Ιδιαίτερη έμφαση, σύμφωνα με τον Εκτελεστικό Διευθυντή του Γραφείου Υποψηφιότητας της Καλαμάτας θα δινόταν στην καλύτερη εκπαίδευση του τουριστικού τομέα ώστε να εκπαιδευτούν κατάλληλα τα στελέχη του τουρισμού που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή. Δυστυχώς η Καλαμάτα δεν αναδείχθηκε η Πολιτιστική Πρωτεύουσα του 2021, η προσπάθεια όμως για την διαφήμισή της στην Ευρώπη απέφερε καρπούς και κατόρθωσε να αποτελέσει η πόλη παγκόσμιο τουριστικό προορισμό και τέθηκαν μέσα από τη διαδικασία οι βάσεις για την αναβάθμιση των πολιτιστικών και τουριστικών υποδομών, για την αστική ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών της πόλης και για την ενίσχυση της τοπικής πολιτιστικής παραγωγής.

Όσον αφορά στην προγραμματική σύμβαση που υπεγράφη το καλοκαίρι του έτους 2020 και σχετίζεται με τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και την Κυκλική Οικονομία, αυτή υπεγράφη στα πλαίσια του καταστατικού σκοπού του Δικτύου «ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ» για τη στήριξη των μελών – Δήμων του Δικτύου, ενώ αναμένονται τα ευεργετικά αποτελέσματά της στον τομέα της Βιώσιμης Ανάπτυξης, της Προστασίας του Περιβάλλοντος, της Εξοικονόμησης Ενέργειας και της Κυκλικής Οικονομίας, αφού σκοπός

της ήταν η υποστήριξη του αναπτυξιακού σχεδιασμού του Δήμου στην πραγματοποίηση έργων, τα οποία θα συμβάλουν στην ολοκλήρωση βασικών υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη καθώς και στη βέλτιστη ενεργειακή και περιβαλλοντική διαχείριση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Εγχειρίδια , Μονογραφίες, Συλλογικά Έργα

- Δέγλερης Π. (2019), Οι δημόσιες συμβάσεις στην ενωσιακή έννομη τάξη, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Δελούκα – Ιγγλέση Κ. / Γεωργόπουλος Ν. / Κότιος Α. (2017), Οικονομική Ανάπτυξη & Δίκαιο – Κ' Επιστημονικό Συμπόσιο, Πέμπτη 17 και Παρασκευή 18 Μαρτίου 2016, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Δετσαρίδης Χ. (2019), Η προδικαστική προσφυγή στο στάδιο ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Μπαμπαλιούτας Λ. (2019), Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, τόμος 2, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

- Μπέσιλα – Βήκα Ε. (2011), Η επιχειρηματική δραστηριότητα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Μπέσιλα – Βήκα (2008), Τοπική Αυτοδιοίκηση – Ειδικά θέματα, τόμος 3, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Παπασταμάτης Ζ. (2019), Εκτέλεση – επίβλεψη δημοσίων έργων, Πρότυπος Οδηγός με τον Ν. 4412/2016 (Επικαιροποίηση 2019), Εκδόσεις Ζήτη, Αθήνα.
- Ράικος Δ. (2019), Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Ράικος Δ./ Βλάχου Ε. /Σαββίδη Ε. (2018), Δημόσιες Συμβάσεις – Ν. 4412/2016, τομ. 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Τάχος Α. (2006), Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων – Ν. 3463/2006, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

II. Νομοθεσία

- Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ 87/07-06-2010, τεύχος Α΄)
- Ν 3463/2006 «Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ 114/08-06-2006, τεύχος Α΄)
- Ν. 4071/2012 «Ρυθμίσεις για την τοπική αυτοδιοίκηση και την αποκεντρωμένη διοίκηση, ενσωμάτωση οδηγίας 2009/50/ΕΚ» (ΦΕΚ 85/11-04-2012, τεύχος Α΄)
- Ν. 4412/2016 «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)» (ΦΕΚ 147/08-08-2016, τεύχος Α΄)
- Ν. 4700/2020 «Ενιαίο Κείμενο Δικονομίας για το Ελεγκτικό Συνέδριο» (ΦΕΚ 127/29-06-2020, τεύχος Α΄)
- Ν. 2971/2001 «Αιγιαλός, παραλία και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 285/19-12-2001, τεύχος Α΄)

III. Διαδικτυακές πηγές

- www.eetaa.gr

- www.e-dimos.gr
- www.dimosnet.gr
- www.elsyn.gr
- www.aepp-procurement.gr
- www.diavgeia.gov.gr
- <https://tinyurl.com/4of333sy> (ανακτήθηκε στις 09-02-2021)
- <https://tinyurl.com/1mjhbInp> (ανακτήθηκε στις 09-02-2021)
- <https://tinyurl.com/1s9lg1ek> (ανακτήθηκε στις 09-02-2021)
- <https://tinyurl.com/84dsvfq0> (ανακτήθηκε στις 09-02-2021)
- tinyurl.com/d3x8l7r7 (ανακτήθηκε στις 09-02-2021)